T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

TÜRK AYDININ DİN ANLAYIŞI
-NURETTİN TOPÇU ÖRNEĞİ-

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELİM BİLGİN

KOCAELİ-2018

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TÜRK AYDININ DİN ANLAYIŞI -NURETTİN TOPÇU ÖRNEĞİ-

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI:
PROF. DR. İBRAHİM ŞİRİN

SELİM BİLGİN

KOCAELİ-2018

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TÜRK AYDININ DİN ANLAYIŞI

-NURETTİN TOPÇU ÖRNEĞİ-

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: SELİM BİLGİN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar Tarihi ve

No: 20.06.2018/16

Jüri Başkanı : Prof. Dr. İbrahim Şirin

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Funda Selçuk Şirin

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Gör. Cengiz Sunay

KOCAELİ-2018

ÖNSÖZ

Ülkemizde özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren düşünce, siyaset ve fikir çalışmaları alanında birçok güzel örnek ve çalışmanın ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu çalışmada muhafazakâr görüş içerisinde yer alan yazarlardan Nurettin Topçu'nun yaşamı, eserleri ve yaşadığı dönemsel kesit içerisinde, din konusunda ne düşündüğü, ne tür bir yol izlediği ele alınmıştır.

Araştırmamız için seçilen Türk aydını Nurettin Topçu örnekleminden yola çıkılarak gerçekleştirilen bu çalışma aydınımızın gerek din konusundaki düşünce yapısını gerekse eğilim ve yönelimlerini yansıtan tutumlarını ortaya çıkarmak için hazırlanmıştır. Bundan dolayıdır ki hususiyetle aydın kimliğinin taşımış olduğu hassasiyet ve din konusunun toplumumuzda görmüş olduğu alakadan dolayı kendi evrenini net bir şekilde sınırlandırırken aynı zamanda da objektif olmak zorunluluğunu üzerinde barındırmaktadır. Çünkü aydın ve din konusu sadece toplumu ilgilendiren bir konu değil aynı zamanda kişinin kendi vicdanını da ilgilendirdiğinden bazı stratejilerin de sözcüsü olmaktadır.

Bu çalışmanın hem fikren oluşma safhalarında hem de taslak olarak ortaya çıkması süreçlerinde, tezimin planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, görüşlerine çok kıymet ve önem arz ettiğim değerli büyüğüm tez danışman hocam Prof. Dr. İbrahim Şirin'e çok teşekkür ediyorum.

Yükseköğrenim hayatım boyunca desteğini ve ilgisini her zaman hissettiğim çalışmamın her aşamasında, fikirlerini ve düşüncelerini benimle paylaşan, her anlamda bana destek olan kıymetli kayınpederim Mehmet Sönmezoğlu'na sonsuz teşekkür ederim.

Teşekkürden daha fazlasını hak etmekle birlikte, şahsıma gösterdiği büyük sabır, sevgi ve sonsuz desteği için her zaman yanımda olan sevgili eşim Ayşenur Bilgin'e şükranlarımı sunarım.

Çalışmamın bilime katkı sunması dileğiyle…

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... İ
KISALTMALAR DİZİNİ V
ÖZET ..... Vİ
ABSTRACT VII
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM
NURETTİN TOPÇU'NUN HAYATI ve ESERLERİ 11
1.1.HAYATI 11
1.1.1.Doğumu ve Ailesi 11
1.1.2. Eğitim Hayatı 12
1.1.3.Meslek Hayatı ve Vefatı 14
1.2. ESERLERI 18
1.2.1. Kitapları 19
1.2.1.1. İsyan Ahlakı 20
1.2.1.2. Yarınki Türkiye 21
1.2.1.3. Türkiye'nin Maarif Dâvası 22
1.2.1.4. Ahlâk Nizamı 23
1.2.1.5. Var Olmak 24
1.2.1.6. Büyük Fetih 26
1.2.1.7. Bergson 26
1.2.1.8. İradenin Dâvası- Devlet ve Demokrasi 27
1.2.1.9. İslâm ve İnsan- Mevlana ve Tasavvuf 28
1.2.1.10. Kültür ve Medeniyet 29
1.2.1.11. Mehmet Âkif 30
1.2.1.12. Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi 31
1.2.1.13. Millet Mistikleri 31
1.2.1.14. Amerikan Mektupları-Düşünen Adam Aramızda 32
2.2. Ders Kitapları 32
1.2.2.1. Sosyoloji 32
1.2.2.2. Mantık 33
1.2.2.3. Felsefe 33

1.2.2.4. Psikoloji 34
1.2.2.5. Ahlâk 34
2.3. Edebi Kitapları 34
2.3.1. Taşralı 34
2.3.2. Reha 35
İKİNCİ BÖLÜM
2.NURETTİN TOPÇU'NUN HAYATI ve ESERLERİ 36
2.1.DİN NEDİR? 36
2.1.1. Nurettin Topçu'da Din Anlayışı 40
2.2. NURETTİN TOPÇU'DA DİN VE VİCDAN İLİŞKİSİ 48
2.3. NURETTİN TOPÇU'DA DİNİN TOPLUMSAL YAŞANTIYA ETKİSİ 52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
3.NURETTİN TOPÇUDA AHLAK ANLAYIŞI 57
3.1. AHLAKIN TANIMI VE BÖLÜMLERİ 57
3.1.1. Ahlakın Tanımı 57
3.2. NURETTİN TOPÇU'DA AHLAK BİLİMİNİN BÖLÜMLERİ 60
3.2.1. Teorik Ahlak 61
3.2.2. Pratik Ahlak 61
3.3. AHLAK VE DİN İLİŞKİSİ 63
3.4. AHLAK VE BİLİM İLİŞKİSİ 70
3.5. AHLAK VE FELSEFE İLİŞKİSİ 74
SONUÇ 78
KAYNAKÇA 83
1. KİTAPLAR 83
2. KİTAP BÖLÜMLERİ, MAKALELER VE ANSİKLOPEDİ MADDELERİ ... 87
3. ELEKTRONİK KAYNAKLAR 87
ÖZGEÇMİŞ 88

KISALTMALAR DİZİNİ

C.	Cilt
Çev.	Çevirmen
Der.	Derleyen
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
EÜİFY	Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
İİFVY	İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
İÜEFY	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
İÜİFY	İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
KSÜ	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MÜİFVY	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
TCTA	Türkiye Cumhuriyeti Tarih Ansiklopedisi
Vb.	Ve benzeri

ÖZET

Din kavramının toplumsal bir vaka olarak değerlendirilmesi hem geçmişte hem de yaşadığımız aktüel hayatta sadece din adamlarının, akademik karakterlerin değil aydınların da ilgisini çekmeye devam etmektedir. Çünkü din kavramı artık dünyanın pek çok coğrafyasında ve ülkemizde de geçmişte olduğu gibi gücünü bütün toplumsal katmaların üzerinde hala daha hissettirmeye devam etmektedir. Bu nedenle din kavramı üzerinde tarihsel veya güncel tanımsal tartışmaların dışında kalarak bir çalışma yapılmasının gerekli olduğu görülmüştür.

İslam'ın toplumumuzdaki bütün insanların genetik kodlarına kadar kendini hissettirdiği memleketimizde din kavramının pek çok üreten insan için ilgi odağı olması kaçınılmaz görünmektedir. Dolayısıyla toplumumuz açısından fark edilmesi gayet açık olan dini düşünce ve davranışların sosyolojik bir resminin çizilmesinin bütün sosyal bilimcilerin önemli hedefleri arasında yer almaya başladığını görmekteyiz.

Yapılan bu çalışmada, konumuz hakkında yeni bir fikir veya düşünce oluşturmanın ötesinde; her zaman gündem belirleyen özelliklere sahip olduğuna inandığım, Türk aydınlarından düşünce, siyaset ve fikir adamı Nurettin Topçu'nun, her daim etkisini halk üzerinde artırmaya devam eden din olgusu hakkında nasıl bir duruş ve davranış içinde bulunduğunu anlatmaya çalıştım. Topçu'nun din konusunda ne tür görüşlere sahip olduğunu, dönemin şartlarını göz önüne alarak çalışmamda yer vermeye çalıştım. Üzerinde çalıştığım bu bilimsel araştırmanın gayesi Nurettin Topçu'nun yaşadığı dönemsel kesit içerisinde din konusunda ne düşündüğüne dair adı geçen kişinin gözünden bir perspektif sunabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Nurettin Topçu, Din, Aydın, Ahlak, İlim, Vicdan

ABSTRACT

The evaluation of the concept of religion as a social event continues to drive the attention, not only the clergy, academic characters but also the intellectuals, both in the past and in the present life we live in. Because the notion of religion is now in many geographies of theworld and in our country as it was in the past, it still continues to make its power on all socialcohesion. For this reason it has been seen that it is necessary to carry out a study by excluding the historical or current descriptive discussions on the concept of religion. It is inevitable that the concept of religion in our homeland, where

Islam feels itself to the genetic codes of all the people in our society, is the focus of attention for many producing people. Therefore, we can see that drawing a sociological picture of religion's attitudes and behaviors, which are very obvious in terms of our society, is beginning to be among the important targets of all social scientists.

In this work I have done in this work, I think about how the Nurettin Topçu of Turkish intellectuals, who I always think,has an agenda setting and agenda-setting features beyond creating a new idea or idea about the subject, posture and behavior in which you are in, what kind of views you have in this issue, taking into account the circumstances of the period I tried to give. The work of this scientific research I am working on,is to present a perspective in the periodic section of Nurettin Topçu's life in the eyes of the person who said what he thinks about religion.

Key Words: Nurettin Topçu, Religion, Intellectual, Morality, Science, Conscience.

GİRİŞ

Türk aydınının din anlayışı konusuna, Türkiye'nin siyasal düşünce kategorisinde görüşleri, düşünceleri ile tartışılan, yaşadığı döneme varlığıyla imza atan önemli mütefekkir ve devlet adamı "Nurettin Topçu" üzerinden odaklanacağım. Bu çalışma ile toplumsal hafızamızda zaman ilerledikçe gücünü geliştiren, aynı zamanda varlığını hissettirdiği gözlenen din kavramı ile toplumsal yapı arasındaki ilişki incelenecektir. Etkisini ve gücünü her dönemde hissettiren, toplumun tutum ve davranış reaksiyonları üzerinde rol sahibi olan aydın tipolojilerinden hareketle dinin sosyolojik süreçleri Osmanlıdan itibaren ele alınacaktır.

Aydın kavramı tarihsel sürecine bağlı muhtevasından dolayı tanımlanma zeminindeki tartışmalı hayatından kurtulamamaktadır. Dahası aydın kavramının bir toplumsal yapıdan diğer toplumsal yapıya göre farklılıklar göstermesi evrensel olarak tanımlanabilmesini güçleştirmektedir (Dereli, 1974, 1-2). Dolayısıyla "Aydın" kavramını çözmeye çalışan araştırmacılar, uyguladıkları yol ve yönteme göre ve sahip oldukları dünya görüşlerine göre bu konuyu değişik noktalardan ele almışlardır. Örneğin, "aydın" belirli bir eğitim düzeyine göre mi, yoksa toplumda oynadığı role göre mi tanımlanacaktır?

Toplumun ideolojik düşünce sistemine yaptığı katkıya göre mi, yoksa bu düşünce sistemini değiştirici tutuma göre mi? tanımlanacaktır. Ayrıca "aydınları" bir sınıf olarak tanımlamanın geçerli olup olmadığı da halen tartışılan bir konu olmaya devam etmektedir (Belge, 1983, 122). Aydın tanımlaması veya kavramı entelektüel, münevver veya mütefekkir gibi kavramlarla oluşum olarak aynı paralelde olmamasına rağmen bazı özel durumlar dışında bu kavramların birbirlerinin yerine kullanıldığına da rastlanmaktadır. Bu noktadan hareketle bu kavramları tek tek incelemek yerine öncelikle aydın kavramının geçirmiş olduğu sosyolojik evrelerden bahsedeceğiz.

Misyonları gündelik hayatta genellikle bilginin daha da ileri hedeflere ulaştırılması yoluyla bilginin yaygınlaştırılması ve kendi toplumlarının kültürel değerlerini izah etmek olan aydınlar, toplumumuzda bilim, kültür ve sanatsal faaliyetlerle ilişkisi olan şahsiyetlerin bir arada toplanması yoluyla oluşturulan bir sosyal birlikteliktir. (Subaşı, 2016, 73)

Aydın kavramı, gerek Türkiye özelinde gerekse dünya ölçeğinde önemli tartışma konusu olmaya devam etmektedir. İstisnasız ilgili birçok tartışmaya bakıldığında bu net bir şekilde kendini gösterecektir (Said, 1994, 58). Aydınla ilgili tartışma konularının başında din ile arasındaki sıkı bağ ve bugünkü sosyolojik tablosunun teşekkülünde, hem Batı'da hem de Türkiye'de geçirdiği tarihi arka plan yatmaktadır.

Yazılı metinlerde aydın kavramının ortaya çıkışı, Fransa'daki Dreyfus davasıyla başlar. Bu davada, jurnalcilik yaptığı tespitiyle tutuklanan üst sınıf bir askeri görevli, karşı tarafta ise kamu kurumlarının ve diğer müesseselerin yer almasıyla bir mücadele başlamıştır. Bu kurumların ataklarına karşı adalet ve hakikat yanlısı yazarlar, bir beyanname hazırlayarak 14 Ocak 1893 tarihli L'Aurare gazetesinde yayımlamışlardır. Bu beyanname, aynı zamanda kurulu düzene karşı bir savaş niteliği taşımaktadır. İşte bu tarihten sonra aydın, yazı, söz ve fikirleri aracılığıyla toplumun bilinçlenmesine yardım eden kişi olarak ortaya çıkmıştır (Meriç, 1978, 339-356). Rönesans ve Reform hareketleriyle birlikte Batı dünyasında ortaya çıkan yeni şartlar bilginin laikleşmesi sürecini başlatmıştır. Başka bir deyişle kilise kurumunun dışında ve çoğu zaman kilise bilgisine aykırı bilgi üreten yeni insanlar, modern anlamda "aydınlar" in ilk örnekleri olarak belirmeye başlamıştır (Belge, 1983, 122).

Aydınlar için genel geçer bir tanım yaparken veya aydın çeşitliliği üzerinde dururken buradaki maksadımız aydın tiplemesini toplumlara göre tanımlamak değildir. Bilakis böyle bir tanımlamanın yapılması da olanaksızdır. Çünkü her toplumun ürettiği aydın tiplemesini, ancak o toplumun kendi içindeki sosyolojik süreçlerin sonucu olarak inceleyebiliriz. Ancak bu şekilde aydın figürü ile ilgili arınık bilgilere ulaşmış oluruz. Zaten aydın tipolojisinin de sosyolojik arka planına daha geniş bir perspektifle bakıldığında, aydının sadece din bağlamında değil siyaset, otorite, toplumsal alan gibi alanlarda da farklı tipolojiler ürettiğini görürüz (Subaşı, 2016, 39).

Aydın konusundaki yazı ve tezleriyle tanınan Gramsci'ye göre aydınlar farkında olsunlar ya da olmasınlar bir sınıfın sözcülüğünü yapmaktadırlar. Gramsci'nin ifade ediş biçimiyle geçmişten gelen, kendilerini aydın olarak ifade eden zümre, sanayinin gelişmeye başlamasıyla birlikte görünmeye başlayan ve geçimlerini bilim sanat ya da kültürel organizasyonlarla sağlayan klasik dönemin aydınlarıdır. Bunlar kendi hayat çizgileri ile egemen sınıf arasındaki yakın ilginin bilincinde değillerdir. Bu sebeple hangi meslek dalından oldukları önem taşımayan organik aydınlar ise bağlı bulundukları sınıfın menfaatlerini farkındalık düzeyinden dile getirirler. Böylece yeni bir tarihsel yapılaşmanın oluşturulmasını doğal aydın sınıfı üstlenmiş olacaktır (Gramsci, 1985, 15).

Aydın tipi, insanlara aşkın değer ve idealleri ulaştıranların görevini reddederek, ürettiği bilgi ve vakıf olduğu sanatsal yeterliliklerle evreni ve dünyayı yeniden kurmak ve onu iyi bir düzeye çıkarmak için öne atılan kişidir (Demir, 1993, 3). Aydın çeşitlerini incelerken konumuzun hem özünü oluşturacak olan hem de karşımıza bir sorun olarak çıkacak olan konulardan biri de dindar aydın tanımlaması olacaktır.

Din ve Aydın arasında kurulabilecek olumlu bir yakınlaşmanın sonucu olarak ortaya çıkacak olan dindar aydın karakteri, günümüzde yeterince kendini hissettirememiş olsa da kavram olarak yerini ciddi bir şekilde sağlamlaştırmaya başladığı görülmektedir. Bazıları "felsefe" ile aydın olma kurallarını birbirine karıştırarak, istemediklerine aydın olmanın yolunu kapatmaktadırlar (Hatemi, 1991,9). Bu değerlendirme üzerinden hareket ettiğimizde dindar olmayı aydın karakter için engel teşkil ettiğini düşünen aydınların fikirleri kadar, aydın olmayı din dışılıkla eş değer gören dini düşünceye sahip kişilerin görüşleri de yeterli bilgi birikimine sahip olunmadığının göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında kuramsal olarak bakıldığında her iki düşünce yapısı da aydınlığı istemek zorundadır.

Çünkü aydın olmanın düşünceyle kafa yormayla ilintisi vardır fakat dogmatik tutum ve düşüncelerle ilintisi yoktur. Ne var ki, bilgi birikiminden yoksun ya da böyle bir birikimi oluşturmuş olmakla onu kültürel bir düzeye çıkaramamış yetersiz kişilerin, yüzeysel gösterilerinden örülü maskelerinin yardımıyla birer aydın kişiliğiyle ortaya çıkmışlardır. Bu uydurmaca kişiliğin devamında oluşan sahte hareketleri de perdelemeyi başaramadıklarına oldukça fazla rastlanmıştır (Meriç, 1982, 82). O halde

herkesin ortak düşünce yapısına açık olacak şekilde aydın olmanın ya da aydın sayılmanın ne gibi kural ve kaidelere sahip olması gerektiği tartışılması gereken bir konudur.

Aslında aydın olmak için öncelikle karakterli bir vicdana sahip olmak gerekmektedir. Karakterli olan kişi yani insan, mükemmel yaratılmıştır. Mükemmel bir yaradılışa sahip olan insan da tartışmaz, düşünceleriyle üretir. Aydın bu noktadan başlayacak olursak kendi kafasıyla üreten ve hisleriyle yetişen kişidir. Onu aydın yapan uyanık bir şuur, tetikte bir dikkat ve gerçeğin tamamını harmanlamaya çalışan bir merak dürtüsü olmalıdır (Meriç, 1980, 453). Dolayısıyla aydın olabilmek için, bilim ve edebiyat alanlarında gerekli olan zekâ birikimine sahip olmak gerekir. Ayrıca belirli bir olayın veya durumun ön planda dikkati çeken pratik yönlerinden ayrılabilme, alışılagelmiş kurallardan sıyrılıp problemin gözle görülemeyen yönlerini de düşünebilmektir. Bir meslek dalının faydası anlamında ifasını aşan daha geniş değerlere kendini motive edebilme güç ve kuvvetinin varlığı gerekmektedir (Dereli, 1974, 20).

Bir taraftan çağdaş dünyanın oluşturduğu değerler sistemi öte yandan ise dini merkezi bir konumda kabul eden geleneksel dünyanın değerler sistemi ortaya farklı biçimlerde adlandırılabilecek sonuçlar çıkarmaktadır. Bilginin yerini malumatın aldığı yeni modelde artık fonksiyonellik gitgide daha da artacak şekilde dikkatleri çekmektedir (Subaşı, 2016, 58). Fonksiyonunu bilgiyi tasarruftan alan bu tekel sayesinde şu veya bu nedenle politik yönetime ortak olan bilginler "düzen" 'in olduğu gibi sürmesinden en başta sorumludurlar. "Bilgi" kavramının laikleşmesinden önce, bilginin üretilmesi, saklanması ve aktarılması, yarı yarıya veya doğrudan doğruya dini olan yapılar içinde gerçekleşiyordu. Böylece bilgi ile din arasında sıkı bir bağ kurulmuş oluyordu (Belge, 1983, 122).

Geleneksel sistemde bilgi, sınırlı bir şeydir. Bu bilgi, bilinen tekniklerin üstünlüğü sayesinde yayılmaktadır. Yeni bilgi (coğrafya, fizik, kimya, biyoloji, matematik) malumat sahibi olmak için yakından izlenmesi gereken, kendi hızıyla birlikte genişleyen bir bünyeydi. Kullanımına dair detaylar sürekli değişkenlik halindeydi. Böylelikle değişim öncelikle Batı pozitif biliminin verisi olarak başlamıştır. Bunun sonucunda aydın ileri görüşlülüğünü yükseltmekte geride kalan

ulema, giderek artan bir ölçüde kadim bilgeliğin hazineleri olmaktan çok, cahil şarlatanlar olarak görülmeye başlanmıştı (Mardin, 2012, 58-59).

Geleneksel İslam kültürlerindeki ulemalar, günümüz toplumlarında aydınların üstlenmiş oldukları rol model pozisyonların klasik biçimdeki tarihsel karşılığını sunmaktadır. Anlaşılacağı üzere, geleneksel toplumlarda din; gelenek görenek, örf ve adetler ile tutum ve davranışların resmi muhafızı durumundadır. Topluluk üyelerinin, bütün maddi ve manevi hayata ilişkin problemlerinin çözümünü kendisinden bekledikleri din, böylece geleneksel toplumda grubun ve kültürünün onu vasıtasıyla olgunlaşmayı umdukları ve çalıştıkları ideal halini almaktadır. Şüphesiz böylesi bir toplumda din adamı en büyük manevi ve sosyal otoriteye sahiptir. Topluluk üyelerinin, bütün maddi ve manevi hayata ilişkin problemlerinin çözümünü kendisinden bekledikleri din, böylece geleneksel toplumda grubun ve kültürünün onu vasıtasıyla olgunlaşmayı umdukları ve çalıştıkları ideal halini almaktadır. Şüphesiz böylesi bir toplumda din adamı en büyük manevi ve sosyal otoriteye sahiptir (Günay, 1986, 52).

Ulema kavramı çok sık olarak kullanılmasına rağmen tam olarak tanımsal belirsizliklerden kurtulabilmiş değildir. İlk İslam toplumunda ulemanın statüyü, halife seçimindeki iştiraklerinden ve şeriatı kitaplaştırma ve yorumlamalarından dolayı kazandıklarını söylemek doğru olacaktır. Nihayet ulemanın ne zaman hükmi bir şahsiyet kazandığını, ne zaman savunacak menfaatlere sahip olduğunu tespit etmek de mümkündür. İlk hicri yüzyılda (profesyonel bir grup olarak rütbe yahut statü olarak) ulema hükmi şahsiyetini kazanamamıştır (Subaşı, 2016, 60).

Aydın kavramı Batı'da bir toplumsal grubu tanımlamak için oldukça geç, 19. yüzyılın sonuna doğru oluşturulmuş bir kavram olmasına rağmen ulema kavramı İslam'ın Asr-ı Saadet dönemi hariç olmak üzere neredeyse İslam tarihinin tamamını doldurmayı başarmıştır. Müslüman dünyada belirgin düşünce, ulemanın sürekliliği üzerine kurulmuştur. Ulema güçlü bir meşruiyeti sürdürmeyi kendisinde başarmasa da bu iktidarı sürdürme konusunda inadından vazgeçmiyordu. Ulema, kendi idealinin geçerli, fakat uygulanamaz, saygı duyulan hatta yüceltilen, dahası belki de zaman zaman patlak veren taşkınlık hallerinde saygı duyulan, (Mardin, 1991, 267) ama; genellikle ona riayet edilirken değil de ona aykırı davranıldığında onurlandırılacak bir kural olarak içselleştirmesini sağlamaya çalışmaktadır.

Ulemanın, Türk toplumsal yapısı içindeki etkisinin özellikle Osmanlı bürokrasisindeki yönüyle daha belirgin bir kimlik kazandığını belirtmemiz gerekir. Öte yandan ulemanın etkilerindeki gerileme ve giderek kayboluş da aynı çerçevenin ürünü olarak değerlendirilmelidir (Dursun, 1989, 295-296). Osmanlı devletinde ulema, gevşek anlamıyla din adamı değildir. Ulema bürokrasi gibi bir siyasal rejim kategorisidir. Meşruiyet dönemlerine özgü bir tiptir ki, içine Osmanlı ulema ocağının bozuluşunun döküntülerini toplamaktadır. Bunlara ancak daha sonra cumhuriyet döneminde siyaset alanının dışına çıkarılışlarından sonra din adamı denmiştir (Berkes, 1988, 172).

Ulemanın hedeflerinin zıttı olarak ortaya çıkan "aydın" tipi daha yoğun bir şekilde hem siyasal yapılanmaların ideolojik karışımını oluşturmakta hem de ulema modelleriyle pekiştirilen din merkezli dünyanın sınırlarını entelektüel arenada tartışmaya açmaktadır. Türk aydınının doğuşunu oluşturan öğelerin belirlenmesinde ulema rollerinin dönemsel olarak gerilemesinin başlamasıyla birlikte, belirlenmiş fonksiyonları yerine getirme konusunda ulemanın durumuyla paralellikler taşıyan aydının, Türkiye'ye özgü rol kazanım süreci de dikkate alınmak zorundadır (Subaşı, 2016, 73).

Görevleri tartışmasız bir şekilde var olan bilgiyi daha da geliştirerek seslerini duyurmak ve sahip oldukları sosyal yapıların önemini açıklamak olan aydınlar mensup oldukları sosyal yapı içerisinde bilim kültür ve sanatla ilişkisi olan zümrelerin oluşturduğu bir sosyal takımdır. Batı medeniyetinde bu sosyal yapılar kendi kendilerine statülerini kazanmışlar ve bunun neticesinde sosyal ve politik anlamda etkilerde bulunmuşlardır. Buradan hareket ettiğimizde her toplumun kendi dinamiği içerisinde kendi aydınını yetiştirdiğini söyleyebiliriz.

Bu çerçeveden olaya yaklaştığımızda Türk aydınını oluşturan ana unsurların neler olduğunu bulabilmek gittikçe güçleşmektedir. Aslında toplumsal yapısından dolayı Türk aydınının iskelet yapısını araştıran mevcut eserlerin aydınların kendilerini toplumda hissettirmesine rağmen bu eserlerin sayısının istenilen düzeyde olmadığı ortadadır. Diğer açıdan düşünecek olursak mevcut sistem içerisinde aydın konusunu işleyen araştırmaların birçoğunda aydın konusuna ilişkin kaidelerin iyi tahlil

edilmemiş olması aydın tiplerinin belirlenmesinde okuyucuyu yanıltmaktadır (Dereli, Aydınlar, 33).

Osmanlı imparatorluğunun çağdaşlaşma aşamalarında gelişen modernize edilmiş düşünce yapısı daha sonraki evrelerde daha seçkin bir aydınlar ve siyasetçiler kadrosunun benimsediği bir durum halini almıştı (Mert, 1993, 93).

Bu durum, aydınları bürokratik yapının içinde geliştirmekte, aydınların entelektüel düzeylerini de bürokratik endişelerin etkisi altında sürdürmelerine yol açmaktaydı (Belge, 1993, 127). Bundan dolayıdır ki bir devlet politikası olarak doğmuş olan aydın hayatı veya daha doğru bir ifade ile düşünce hayatı hayatın her safhasında verilecek asli kararın ertesinde bocalayan aydınların hayatı olarak varlığını devam ettirmiştir (Özel, 1995, 66). Aslında, ülkemizde aydınların mevcudiyeti devletin işine gelen, devletin işine geldiği için de varlığından medet umduğu, bir düşünce sistemidir.

Ancak bu durumu sadece devletin belirlediği kurallar silsilesi şeklinde varlığını sürdürebilen bir sistem olarak düşünmek yanlıştır. Çünkü yenilenen fikirlere, kendini aşan düşünce adamlarına ipotek koyan bir devlet anlayışından söz edemeyiz. Söz konusu olan ise devletin bu sistemi mevcut yapı içerisinde olgunlaştırmasıdır. Türkiye'de düşüncenin olduğu yerde devlet vardır veya devletin olmadığı yerde düşünce boşluğu oluşmaktadır şeklinde anlamak; konuyu anlamamıza daha da yardımcı olacaktır.(Özel, 1995, 66)

Aydın olmanın Türkiye'ye has özelliklerinden birinin de dine karşı mesafeli olmakla bağlantılı olduğu izah edilir. Bu, kendini aydın olarak kabul ettirmek isteyen kimsenin böyle bir yapı içinde bulunurken yapının veya o zümreyi oluşturan diğer paydaşlarla paylaşmak zorunda olduğu asgari tutarlılıktır. Bu sıfata dine karşı olmayı ve ateistliği de eklemeliyiz. Kişi dine karşı olabilir veya dine bir mesafe de koyabilir. Fakat ateist yani Tanrıtanımaz olmadığı sürece din önünde gerektiği gibi bağımsız olamaz gibi bir düşünce hali mevcuttur. Hatta kişi din ve dine yakın olan kavram veya husus ne varsa bunlara hakaret ettiği, bu gibi mevzuları acımasızca eleştirdiği, yerden yere vurduğu müddetçe gerçek manada bir aydın olabilir (Bulaç, 1993, 44).

Din konusundaki bu kuralsız ve gri tavırlardan yola çıkarak aydınlarımızın veya Osmanlı Devleti dönemindeki tabiriyle münevverlerimizin bir Türk aydınlanmasını sağlama yönündeki uğraşları Avrupa'daki meslektaşlarıyla kıyaslandığında şaşırtıcı sonuçlar doğurmaktadır. "Ne nesnesi ne de öznelerini keşfedecek bir gelişme düzeyi oluşturacak şekilde tarihsel dinamizmi, devamlılığı ve ayrıştırıcılarını ortaya koyacak şekilde bir toplumsal yeterlilikten yoksun olan ülkemizde bir aydınlanma yaratmak neresinden ele alırsak alalım, ancak bir tarihi başka bir tarihe lokomotif yapmakla varılabilecek dolayısıyla varılamayacak bir şeydir.(Çiğdem, 1993, 102). Hâlbuki Türk aydın geleneğinin ortaya çıkışı Batı karşısındaki geriye gidişin ortaya çıkardığı ihtiyaçların sonucunda söz konusu olmuştur. Yani Türk aydın geleneğinin oluşmasındaki temeller Batı merkezlidir diyebiliriz. Bu durum Türk aydın geleneğinin oluşmasında varsayılandan daha etkili olmuştur (Davutoğlu, 1987, 17). İşte tam da bu veriler ışığında değerlendirdiğimizde Türk aydınının en temel sorununun bir düşünce sistematiğinin olmaması kanısına varmaktayız (Meriç, 1986, 401). Bu bağlamda aydınlarımızda görülen bu sığlık Türk kültüründe alışılagelmişin dışında bir fakirleşmeyi ortaya çıkarmış, aydınlar içerisinde ise; ruhundan yani içeriğinden yoksun, duygusal ve merhametsiz bir insan tipine yol açmıştır (Mardin, 1991, 264).

Aydınlarımızın ortaya çıkmasını sağlayan öğelerin bir diğeri ise aydınlarımızın dine karşı duyduğu hoşnutsuzluk ve dini toptan ortadan kaldırma anlayışı belirleyici olmuştur. Ülkemizde hala bir kişinin veya zümrenin dine karşı duyduğu sempati onun aydın olmasına engel teşkil etmektedir. Çünkü alışılagelmiş Türk aydın anlayışına göre, din ancak okuma yazma bilmeyen sözüm ona cahiliye devri insanını anımsatan toplulukların kültürünü ifade etmektedir. Bu ideolojiye göre aydının görevi bu mekanizmanın bir belirleyicisi olmak değil onu yok etmese bile izole etmek ve modernize hale getirmektir.(Güngör, 1992, 39) Ancak ne yazık ki sıradan halkın inanışlarından bu şekilde kendilerini izole ederek dayanaklarından mahrum kalmaktadırlar. Dolayısıyla halk topluluklarının, kendilerine yabancılaşan ve bunu bir gelenek haline getiren, sadece kendi dimağlarındakinin doğru olduğunu konuşmakla ifade eden aydın grubunun değerini reddetmesi şaşırtıcı değildir.

Halkın bu tutumunun doğru olduğunu savunmak bir bakıma haklı olsa bile bu iki tarafın birbirine yabancılaşması toplumu oluşturan bu iki yapı için bir trajediyi ortaya çıkarmaktadır. Bunun neticesinde Aydın kelimesinin tarihsel anlamına

bakıldığında anlamı ve kökü ne olursa olsun çevreye kendini kabul ettirmemek için elinden geleni yapmaktadır (Ülgener, 1983, 65).

Ülkemizde halk ve aydın arasında yaşanan bu görüş farklılıkları Ziya Gökalp'inde (1826-1924) dikkat çektiği gibi bir kültürel yabancılaşma halidir. Gökalp, aynı iklimin halkı ve aydını arasında yaşanan bu kültürel yabancılaşma halini, 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra Avrupa kültürü ve medeniyeti tarzı eğitim kurumlarının aktif hale gelmesine ve Avrupa ile olan karşılıklı münasebetlerin ilerletilmesine paralel olarak ortaya çıkan aydınlara bağlamaktadır. Tam da bu noktada yabancılaşma, aydının halktan kopmasına sebep olmaktadır. (Türkdoğan, 1991, 20) Aydının belirtilen örnekler neticesinde tabi olarak toplumu oluşturan öğelere yabancılaşması, ülkemizde Avrupa'ya göre daha ileri sınırlara varmış olmasının gerekçesini, aydın-siyasetçi merkezli bir anlayışın var olmasında aramak gerekmektedir (Ülgener, 1983, 73).

Türk aydınının en temel özelliği ve eksikliği içinden yetiştiği halkı ötekileştiren bir anlayışla hareket etmesidir (Özel, 1991, 41). Buradan hareketle anlaşılıyor ki yetişkinlik olarak ham kalmış, henüz pişmemiş, düşüncede gerekli yeniliği ve tazeliği yakalayamamıştır. Bu nedenle Türk aydınının fikri sabit kalmış, kültür coğrafyasının, tarihin ve o tarihi süreçlerin temeline, medeniyetin köklerini ve ayaklarını dikmemiş bir sosyal yapı, bunları ithal etmiş ve kendine monte etmiştir. (Şeriati, 1992, 43) Toplumun konuşan kendini ifade eden öğesi olma durumundaki aydının İslam dünyasındaki eksikliği nedeniyle benzer vakalar bir kültürel yıpranma ve yozlaşma şeklinde devam etmektedir.(Meriç, 1978, 148)

Hemen hemen her toplumda halk kültürleri devrimci değil, dindardırlar. Bunun bir nedeni, halkı oluşturan alt katmanlardaki fakirliğin bir belirsizliğe yol açmasında yatmaktadır. Bu durum ise, halk için bir memnuniyetsizlik sebebidir. Belirtilen belirsizliğe kültürel değişmeleri eklemek halkın yaşayışını dışlamak ona dayanılmaz yükler yüklemektedir. Fakat bu "dindar" bakış açısı İslam toplumlarında kendini daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. İslam toplumlarında olan bu netlik diğer pek çok toplumda olduğu gibi toplumsal ve ahlaki değerler noktasında sınırsız eleştiriye kapalıdır. İslami toplumlarda halk tabakalarındaki inanışlar bu kapalılığı yansıtmaktadır. Batı kültüründe ise durumun tam zıttı olmakla birlikte yaşanan açıklık

iki kültür arasında bir çarpıklık olarak ortaya çıkmaktadır.(Mardin, 1991, 283, Subaşı, 1992, 75-89.)

Bundan dolayıdır ki bir toplumun veya topluluğun kendini anlayabilmesi ve izah edebilmesi, kendi toplumsal yapısına işlerlik kazandırabilmesi ve bunu kendine ait kültürel sermayeye dönüştürebilmesi ancak mesafeli bir tahlil sonucu ortaya konabilir (Göle, 2011, 19-20).

BİRİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'NUN HAYATI ve ESERLERİ

1.1.HAYATI

1.1.1. Doğumu ve Ailesi

Nurettin Topçu (7 Kasım 1909-10 Temmuz 1975) baba tarafından Erzurumlu Topçuzadeler sülalesine mensup olarak İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Dedesi Osman Efendi, Erzurum'un Ruslar tarafından işgal edilmesi hadisesinde, orduda topçuluk vazifesini yerine getirdiği için bu sülaleye dedesinin görevinden dolayı bu lakap verilmiştir. Ailenin tek evladı olan ve küçük yaşlarda öksüz kalan babası Topçuzade Ahmet Efendi alaftarlık (tahıl alım satımı) yaparak aileyi geçindirmeye çalışmıştır (Gökçe, 2006, 5)

Erzurum'un sayılı ailelerinden ve tanınmış zenginlerinden olan Güllü Bey'in desteğiyle canlı hayvan alım satımı yapmaya başlar. Doğu Anadolu ve özellikle Erzurum bölgesinden topladığı küçükbaş hayvanları büyükşehirlere, özellikle İstanbul'a götürüp satarak işlerini büyütmüştür. (Kutlu, 2006, 7-14) İlerleyen zamanlarda Tahtakale'de bir han (Erzurum usulü han)satın alan Ahmet Efendi İstanbul'da ikamet etmeye karar verir. İlk olarak oturmaya başladıkları ev (han) Süleymaniye Deveoğlu Yokuşu, Hatap Kapı sokağında bir ahşap binadır. Nurettin Topçu Süleymaniye'deki bu evde doğar. Ahmet Efendi İstanbul'da ikamet etmeye başladıktan sonra ilk hanımı vefat eder. Bu hanımından doğan iki oğlu da Balkan Muharebesi sırasında şehit olurlar. (Ezverdi, 1992, 11)

Ahmet Efendi daha sonra yine kendi eşrafından olan Hasan Ağa'nın kızı Fatma Hanım ile izdivaç yapar. İlk kocasından Hatice (Karamürsel) adında bir kızı olan bu hanımefendi Nurettin Topçu'nun annesidir. Ağabeyi Hayrettin, Nurettin Bey'in aynı

anne babadan olma tek kardeşidir. Harp yıllarından sonra gelen meşakkatli dönemler Ahmet Efendinin işlerinin kötüye gitmesine yol açar ve ticari hayatını sonlandırmak zorunda kalır. Aile Süleymaniye'deki evden ayrılıp Dizdariye Mahallesinde iki katlı ahşap bir eve taşınır. Nurettin Topçu'nun hayatının tamamına yakın kısmının geçtiği, çokça insan tanıyan, önemli birçok toplantıya, görüşmeye ev sahipliği yapan bu yer daha sonra yıkılacak ve Nurettin Topçu tarafından yeniden betonarme olarak revize edilecektir (Kara, 2013, 24).

1.1.1.Eğitim Hayatı

Nurettin Topçu altı yaşında Bezmiâlem Valide Sultan Mektebinin ana kısmına yazılır. Burayı bitirdikten sonra Büyük Reşit Paşa Numune Mektebine verilir. Mektebi birincilikle bitirir. (Kara, 2013, 24).

Babası Ahmet Efendi Çemberlitaş'ta kasap dükkânı işletmeye başlamıştır. Reşit Paşa Mektebinin sarıklı hocası Osman Efendi bir gün babasına "Osman Nuri (nüfus kütüğünde ismi bu şekilde geçer) büyük adam olacak" deyince birazcık gülümseyen babası bu sözden çok memnun olur. Topçu bu zamanlarda gayet uslu ve içe kapanık bir karaktere sahiptir. Küçük bir sandıkta gazete ve kitap biriktirme merakı vardır. Türkçe ve İmla Öğretmeni Nafiz Bey, Nurettin Topçu'nun hayatı boyu sürecek olan Mehmet Akif sevgisini ona kazandıracaktır. (Kara, 2013, 24)

Daha sonraki senelerde Osman Nuri, rüştiye tahsili için Vefa Lisesi'nin orta kısmına devam etmeye başlar. Henüz okulun birinci sınıfında iken babasını kaybeder. Evlerinin bir katını kiraya verirler. Ağabeyi Hayrettin mektepten ayrılarak ailenin maddi yükünü karşılamaya çalışır. Nurettin Topçu okuduğu Vefa Lisesinde de sınıflarını birincilikle bitirir. Bu sıralarda Felsefe ilmini merak ettiği için onu incelemeye başlamıştır. Edip Bey, etkileyici bir tarih hocası olan Memduh Bey, Celal Ferdi ve din muallimi Şerafettin Yaltkaya hocaları arasındadır. Son sınıfın Haziran imtihanında Arapça hocası sıfırcı Salih Bey'den ikmale kalır. Bu olay onun üzerinde çok büyük bir etki bırakmıştır. Bütün yaz çalışır ve başarılı olur. İdadi (Lise) tahsilini İstanbul Lisesinde yapar; 1927-28 ders döneminde edebiyat kısmını pekiyi derece ile bitirir. (Sarıtaş, 1986, 25). Liseden mezun olan Topçu, kimseden destek almadan kendi birikimiyle Avrupa'da tahsil imtihanlarına girer ve imtihanları kazanır. Hamdi Ayverdi, Vehbi Eralp, Enver Ziya Karal gibi şahıslarla Fransa'ya gider.

Topçu önce Fransızca öğrenmek ve fark derslerini geçebilmek için Aix Lisesine kaydedilir. Resmi olmayan şifahi bilgilere göre ilkyazı tecrübelerini bu sıralarda kaleme almaya başlar ve üye olduğu sosyoloji cemiyetine gönderir. Maurice Blondel'i bu lise döneminde muhtemelen Felsefe hocası ve Blondel mektebine mensup Jacques Paliard vasıtasıyla tanır. İlerleyen zamanlara doğru görüşür ve mektuplaşırlar. İki sene sonra Strasbourg'a geçer. Üniversitede felsefe tahsil eder. Ahlak kurlarını tamamlar ve sanat tarihi lisansı yapar. (Dural, 2010, 153) Kendisinden önce Paris'e giden Remzi Oğuz Arık, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Cevdet Perin, Bedrettin Tuncer'le tanışır. Buradaki yıllarının devamında bu şahıslarla özellikle Remzi Oğuz Arık ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ilişkilerini geliştirecek ve bu kişilerle yakın münasebetlerinden dolayı samimi bir arkadaşlıkları ve dostlukları olacaktır.

Tanıdığı bir diğer kişi Girit asıllı bir Müslüman iken Paris'teki tahsil yıllarında din değiştiren felsefeci ve Blondel'in talebesi Paul Molladır. Dergâh Yayınları arşivine intikal eden lisans diplomasında Nurettin Topçu'nun Fransa'da aldığı sertifikalar ve bu sertifikaları bitiriş tarihi (bizzat kendisi tarafından Milli Eğitim Bakanlığı için Türkçeye yaptığı tercüme ile) şöyle verilmiştir.

Nurettin Topçu'nun Fransa da yaptığı akademik çalışmalar:

1. Ruhiyat ve Bediiyat (Haziran 1930)
2. Umumi Felsefe ve Mantık (İkinci Teşrin, 1932)
3. Muasır Sanat Tarihi (İkinci Teşrin, 1932)
4. İçtimaiyat ve Ahlâk (Haziran, 1933)
5. İlk zaman Sanat ve Arkeolojisi (İkinci Teşrin, 1933) (Çetin, 2007, 3).

Dergâh Yayınları arşivine göre Paris (Sorbonne) Üniversitesinden alınma doktora diplomasında tezini sunuş tarihi 2 Temmuz 1934'tür. Buna göre lisans eğitimi devam ederken doktora çalışmalarını yürüttüğü de anlaşılmaktadır. Çünkü son sertifikası ile doktora savunması arasında geçen süre aşağı yukarı 8 ay civarındadır.

Topçu'nun Avrupa'daki hayatı büyük ölçüde okul, ev, kütüphane arasında geçer. Ancak hafta tatillerinde derneklerin tertip ettikleri toplantılara, konferans ve seminerlere katılır, bazen kış tatilinde bazen de yaz tatillerinde farklı bölgelere seyahat eder. Yapmış olduğu bu konferans ve seminerlerde Samet Ağaoğlu, Ömer Lütfi Barkan, Besim Darkot, Mehmet Karasan, Hamdi Rakıp Atademir gibi Fransa'da o

yıllarda kendisinden daha önce bulunan Türk talebelerle orada konuşup tanışma fırsatı bulur.(Çetin, 2007, 3)

Topçu bu arada tasavvuf tarihçisi ve Hallac-ı Mansur mütehassısı Lois Massignon ile tanışır. Dr. Adnan Adıvar'ın Türkçe dersi verdiği Massignon'a daha sonra bu dersi Topçu verecek ve ondan İslam Tasavvufu sahasında istifade edecektir.

M. Blondel ve Paul Molla etkisinden dolayı gün yüzüne çıkan mistik ilgisi Massignon desteğiyle İslam tasavvufuna, özellikle de vahdet-i vücut felsefesine doğru yönelmiş bulunuyor. Hem tezinde hem de eserlerinde hem de ahlak felsefesinde gözüken Hallac-ı Mansur, Yunus Emre ve Mevlana okumaları ve araştırmaları bu yıllarda başlamış olmalıdır. Hrıstiyan mistizmi ve ahlakı konularında Paul Molla'dan istifade etmiş olduğu söylenebilir. (Topçu, 1995, 195-209)

Doktorasına Strasbourgda çalışan Nurettin Topçu, daha sonra Sorbon'a giderek "Conformisme et Revolte" başlıklı tezini doktora jürisine sunar ve üstün başarı ile eğitimini tamamlar. Bu Üniversitede felsefe doktorası veren ilk Türk öğrenci olur. Avrupa'ya araştırma yapmak amacıyla giden talebeler arasında Ahlak felsefesini araştıran ilk kişi de odur. İsyan Ahlakı adıyla dilimize tercüme edilen bu bilimsel çalışma aynı isimle ve aynı süreçte Paris'te kitap halinde yayınlanır (Conformisme et Revolte-Esquisse d'une Psychologie de la Croyance, Nurettin Ahmed adıyla, Paris, Les Presses Modernes, 1934, büyük boy, 167s. (Çelik, 2010, 7).

1.1.2. Meslek Hayatı ve Vefatı

Çalışmalarını sonlandırdıktan sonra yurt dışında kalma tekliflerini önemsemeyip teklifleri kabul etmeyen Nurettin Topçu 1934 yılında memleketine dönmüştür. Galatasaray Lisesinde Felsefe öğretmeni (Stajyer Öğretmen) olarak 1934 yılının Eylül'ün 29'unda 25 lira maaşla göreve başlar (Kök, 1998, 15-28). İlerleyen süreçlerde Sosyoloji dersleri de okutmuştur. 1.TBMM'de Erzurum milletvekili olan ve muhalif grubun başını çeken Hüseyin Avni Ulaş babasının çok samimi arkadaşıdır. Çemberlitaş'taki hanelerinde aileyi sık sık ziyaret eder onları yalnız bırakmamaya çalışır. Nurettin Topçu'nun hayatında bu şahsiyetin yeri büyüktür.

Çünkü Topçu'nun fikir ve söylem dünyasının olgunlaşmasında Hüseyin Avni Ulaş'ın fiziki ve fikri eylemlerinin tesiri büyüktür. (Kara, 2013 s.28). Avrupa'dan memlekete rücu ettikten yaklaşık bir yıl sonra Hüseyin Avni'nin Üvey kızı Fethiye Hanımla izdivaç yapar ancak, bu nikâh fazla uzun sürmeyecek ve iki yıl sonra bitecektir (1935-1937). İzdivaç gününün gecesinde İzmir Erkek Lisesine Felsefe öğretmeni olarak tayin edildiği haberini aldığında 25 lira maaşla 5.10.1935 tarihinde işe başlar (Gökdağ, 1992, 194)

Kendisinin anlattığına göre Galatasaray Lisesi Müdürü Behçet Gücer, bahsi geçen sene nüfuzlu ailelerin çocuklarından 6 kişilik bir listeyi dersten geçmelerine yardımcı olması için Topçu'ya vermiştir. Buna karşılık Topçu "Eğer bunlar çalışkan talebelerse elbette geçerler" karşılığında bulunur. Bu 6 kişilik öğrenci grubundan birkaç tanesinin dersten kalması üzerine Müdür Behçet Gücer tarafından Topçu hakkında menfi rapor düzenlenecek ve bu rapor üzerine tayini Ankara tarafından İzmir'e tenzil-i rütbe ile Yurt bilgisi öğretmenliğine çıkar. Askerliğini 06.05.1936-31.05.1937 tarihleri arasında bitirir (Kara, 2013, 31).

Nurettin Topçu Hareket Dergisini İzmir'e tayin edildiği sıralarda 1939'da yayımlamaya başlar. Dergi İstanbul'da basılır. Hayatı boyunca peşinden gideceği olgunlaştırıp büyüteceği taslak fikirlerinin görüleceği ilk mecmualardaki yazılarının başlıkları onun ne kadar donanıma ve kabiliyete sahip olduğunu bir kez daha ortaya çıkaracaktır. "Rönesans Hareketleri" (sayı:1, Şubat 1939), "Asrımızın hareket adamları", "Vatandaş ahlakı", İçtimai sınıflar" (sayı:2 Mart 1939), "Siyaset ve mesuliyet"; Vazife adamı-Kalp adamı", "Bizde milliyet hareketleri" (Sayı:3, Nisan 1939), "Zorba-esir medeniyetleri", "Benliğimiz" (Sayı:4 Mayıs 1939), "Mabet ve tabiat" (sayı:5 Haziran 1939), "Neslimizin tarihi", "Muallim", (sayı:6 Ekim 1939), "İki mezar", "Sanatkâr" (Sayı:7 Kasım 1939). Yazılarının üslubu ve yazılarının hissiyatı noktasında, savunduğu fikirlerle eylemlerinin bağlantılı olmasından ötürü benzer bir dil kullandığı ortadadır.

Hareket'te 4.sayısında yayınladığı ve örtülü biçimde cumhuriyeti inşa eden iskelet kadroyu eleştiren "Çalgıcılar" başlıklı yazısı yüzünden kendisine soruşturma açılmıştır. Bu soruşturmanın neticesi ve okul müdürünün 1838-39 yılı raporunda "hemen başka yere nakli mecburidir cinsinden kendisi hakkında bildirdiği olumsuz

kanaatten mütevellit Ankara'da veya başka bir yere vazifelendirilmesi rica ederim" görüşü üzerine oradan ayrılır. Daha sonra ortaokul eğitimini tamamladığı İstanbul Vefa Lisesi Felsefe öğretmenliğine 1939 tarihinde 30 lira maaşla atanır (Ezverdi, 1992, 11).

Vefa Lisesinde 4 sene memuriyetten (Öğretmenlik) sonra tayini 1943 yılında 35 lira maaşla Denizli İsmet İnönü Lisesi Felsefe öğretmenliğine çıkar. Sicil dosyasında bu atama ile ilgili herhangi bir olumsuz görüş olmasa da bunun bir tenzili atama olduğu gayet açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Denizli'de bulunduğu zamanlarda Said-i Nursi ile tanıştığı ve o dönemde yapılan mahkemelerin bir kısmını takip ettiği yönünde görüşler açığa çıksa da bunların şifahi bilgiler olduğundan hareketle hakkındaki bu söylentiler delil yetersizliğinden dolayı kıymeti olmamıştır. Bir yıl sonra 40 lira maaşla İstanbul Erkek Lisesi'ne tayin olur. 1946 ile 1955 yılları arasında tekrar Vefa Lisesine döner, ardından bir yıl görevlendirileceği Haydarpaşa Lisesine 60-80 lira maaşla tayini çıkar. Son olarak mezun olduğu ve bir müddet muallimlik yaptığı İstanbul Erkek Lisesi'ne tayin edilir. 1956 yılından 1974 tarihinde yaş haddinden emekli oluncaya kadar kesintisiz bir şekilde görev ifa ettiği bu okula 80 lira maaşla başlar ve ayrıldığında ise 1000 lira almaktadır. Toplamda 40 yıl öğretmenlik yapmıştır (Kutlu, 1976, 111).

Nurettin Topçu 27 Mayıs 1960 ihtilaline kadar ek görevlendirme yoluyla uzun yıllar Robert Kolej'de Tarih (1946-1961) ve İstanbul İmam Hatip Okulu'nda (1955-60) Psikoloji, Felsefe, Din Psikolojisi ve Dinler tarihi dersleri hocalığı da yapmıştır. 27 Mayıstan sonra rejim aleyhtarı olduğu yolunda söylentiler ayyuka çıkınca görevlendirmeleri dönemin idaresi tarafından iptal edilmiştir. Sicil dosyasından anlaşılacağına göre ayrıca Vefa Lisesinde iken 1941-42 ders döneminde Hayriye Lisesi ve İstanbul Erkek Lisesi'nde iken de 1965-66 ders yılında Erenköy Kız Lisesi'nde 6saat (muhtemelen Felsefe) ders vermiş gözüküyor (Karaman, 2010, 26).

Nurettin Topçu bir süre (1948-49) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Hilmi Ziya Ülken'in kürsüsünde "Bergson" konusunda doçentlik tezi hazırladı ve devamında eylemsiz ahlak doçentliği yaptı. Fakat kendisine kadro verilmemiş ve türlü sebeplerle üniversiteye sokulmamıştır. (Doçentlik tezi Bergson daha sonra kitap halinde yayınlandı). Bir süre sonra İstanbul Yüksek İslam Enstitüsüne tayini gündeme

geldiyse de rejim karşıtı olduğu vs. gibi türlü bahaneler ileri sürülerek bu eylem gerçekleşememiş ve yerine Osman Pazarcı tercih edilmiş ve tayini vuku bulmuştur. Erzurum Atatürk Üniversitesinin kurulduğu dönemde kendisine yapılan müderrislik görevini hem İstanbul'dan uzak oluşu hem de annesinin kronik rahatsızlığı ve annesine bakmak zorunda olduğunu mazeret göstererek bu teklife olumsuz cevap vermiştir (Kara, 2013, 32).

27 Mayıs askeri darbesinin yarattığı olumsuz havanın bir an önce temizlenmesi için el altından Ali Fuat Başgil'le birlikte AP'nin kuruluş çalışmalarında yer aldı ve 1961 seçimlerinde "kazanamayacağı bir yerden" aday olmayı kabul etti. 4 Ekim 1961 tarihli Milli Eğitim Bakanlığı'nın İstanbul Valiliği'ne yazdığı yazıda "Konya vilayetinden müstakil senato adayı olduğu bildiren iliniz Erkek Lisesi Felsefe öğretmeni Nurettin Topçu'ya görevinden ayrıldığı tarihten 20 Ekim 1961 tarihine kadar izin verildiği belirtilmektedir. Eylül ayının ikinci yarısından sonra izin dilekçesini vererek seçim bölgesine Konya'ya gitmiştir. Fakat gerek Cumhurbaşkanlığı seçimleri esnasında Ali Fuat Başgil'e takınılan menfi durumlar ve gerekse Demirel'in parti başkanlığına getirilirken partinin yapmış olduğu yaralayıcı gelişmeler vuku bulunca bu çevre ile ilişkilerini kesmiştir (Balım,1992, 189).

Paris'ten İstanbul'a döndükten sonra çocukluk arkadaşı esnaftan Sırrı Bey kanalıyla devrin manevi önderlerinden Hasib ve Abdülaziz Efendilerle tanışma fırsatı bulan Topçu bu kişilerden hayatını etki altına alacak kadar etkilenir ve 1945 yılında Nakşi Şeyhi Abdülaziz Bekkine Efendi'ye intisap eder. Fakat tasavvufa ilgi duymaya başlaması doktora tezinde de açıkça görüleceği üzere Paris yıllarında cereyan etmiştir. Hallac-ı Mansur uzmanı Massignon'la tanışmış olmasının tasavvufa yönelmesinde etkili olduğu söylenir. Nurettin Topçu Erkek Lisesinden hocası, Celal Ökten'den İslami ilimler, hususiyetle Kelam, Felsefe ve İslam tarihi yönünden faydalanmıştır. İlerleyen zamanlarda İmam Hatip Orta Okulu'nun kuruluş çalışmalarında ders programlarının yapılması ve hazırlanmasında Celal Hoca ile mesai arkadaşlığı yapmış ve aktif rol oynamıştır (Öğün, 1992, 47).

Fikri çalışmalarını Türk Kültür Ocağı, Türk Milliyetçiler Cemiyeti, Milliyetçiler Derneği ve Türkiye Milliyetçiler Derneğinde yürüttü. Milli Türk Talebe Birliği, Aydınlar Kulübü/Ocağı ve Türk Milli Kültür Vakfı'nın bazı çalışmalarında rol aldı.

Her yıl Fetih-Fatih Mehmet Akif ve Çanakkale anma toplantılarının yapılmasında hem aktif rol almış hem de bu çalışmalara öncülük etmiştir. Büyük Fetih ve Mehmet Akif kitapları bu konuşma metinlerinden oluşmaktadır.

Kitapları ölümünden sonra ağabeyi Hayrettin Bey tarafından 80'li yılların ilk çeyreğinde Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi'ne hediye edilmiş fakat bu kütüphanenin taşınması üzerine kitaplar 2011 yılında aynı Üniversitenin İlahiyat Fakültesi Kütüphanesinde kayıt altına alınmıştır (Kara, 2013, 34-35).

Nurettin Topçu 10 Temmuz 1975 günü vefat etti. Bir sonraki gün Fatih Camii'nde Cuma namazını müteakip kılınan cenaze namazından sonra Topkapı dışındaki Kozlu kabristanına defni gerçekleşmiştir. (Sılay, 1992, 193)

1.2. ESERLERİ

Nurettin Topçu yazı hayatına Avrupa'da başlamış ve ilk yazılarını yurtdışında bulunduğu ilk evrelerde Bordo Lisesi'nde kaleme alır ve üyesi olduğu Sosyoloji Cemiyetine gönderir. Hemen hemen aynı dönemlerde yine Fransa'da lisans eğitimi sırasında çeşitli akademik çalışmalarla meşgul olur. Bunlar: Ruhiyat ve Bediiyat (Haziran 1930), Umumi felsefe ve mantık (1932), Muasır sanat tarihi (1932), İçtimaiyat ve Ahlâk (1933), İlk zaman sanat ve arkeolojisi (1933), İsyan Ahlakı (Doktora Tezi 1934). (Topçu, 1992, 12).

Nurettin Topçu, yurtdışından döndükten hemen sonra Hareket Dergisini çıkarır. 40 yıl varlığını zorluklarla ayakta tutan dergi, çeşitli zamanlarda kapatılıp açılmış olmakla birlikte 1934-1975 yılları arasında Nurettin Topçu'nun önderliğinde yayın hayatını sürdürmeyi kesintili de olsa başarabilmiştir.(Yenihaber, 1979, 58.)

Nurettin Topçu'nun birkaç eseri hariç diğer eserlerinin tamamına yakını Hareket Dergisindeki makalelerinden oluşmaktadır. Makalelerinin dışındaki eserler: İsyan Ahlakı, Felsefe, Mantık, Psikoloji, Sosyoloji, Bergson ve Ahlak adlı eserleridir. Nurettin Topçu'nun makaleleri: Büyük Doğu, Türk Yurdu, Düşünen Adam, İslam, Sebilürreşad, Türk Düşüncesi, Şule, Tohum, İslam Medeniyeti, Yeni İstiklal ve Türk Ruhu vb. dergilerde yayına sürülmüştür. Topçu'nun kısa bir süreliğine olmakla birlikte

1960-71 Askeri müdahalesinin akabinde köşe yazarlığı da yaptığı olmuştur. Havadis, Son Havadis, Hür Söz (Erzurum) ve Akşam gazetelerinde bilimsel yazılar kaleme almıştır (Topçu, 1992, 7-8).

Nurettin Topçu'nun bütün eserlerini kapsayan bir çalışma İsmail Kara ve Ezel Elverdi tarafından Topçu'nun makalelerinin ve konferanslarının yayınladığı bütün arşivler, gazeteler ve dergiler taranarak yeniden titiz bir çalışmaya tabi tutularak Dergâh Yayınları arasında yayınlanmıştır (Kök, 2002, 15).

Bu çalışmada Nurettin Topçu'nun eserlerinde, tezimizin konusunu oluşturan Nurettin Topçu'da din ve ahlak konusuyla ilintili motifler üzerinden eserlerini inceleyeceğiz.

1.2.1 Kitapları

1- İsyan Ahlâkı (Nurettin Topçu'nun 1934'de Fransa'da, tıpkıbasımı 1990'da T.C. Kültür Bakanlığınca Ankara'da yayınlanan doktora tezi Conformisme et Révolte'un tercümesi); Çev: Mustafa Kök-Musa Doğan, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1995, 228 s.

2- Yarınki Türkiye, Dergâh Yayınları, 1997, 325 s.

3- Türkiye'nin Maarif Dâvası, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1997, 187 s.

4- Ahlâk Nizamı, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1997, 304 s.

5- Var Olmak, İstanbul, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1997, 134 s.

6- Büyük Fetih, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1998, 95 s.

7- Bergson, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1998, 136 s.

8- İradenin Dâvası-Devlet ve Demokrasi, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1998, 206 s.

9- İslâm ve İnsan-Mevlâna ve Tasavvuf, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1998, 171 s.

10- Kültür ve Medeniyet, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1998, 202 s.

11- Mehmet Âkif, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1998, 95 s.

12- Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1999, 57 s.

13- Millet Mistikleri, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001, 111 s.

14- Amerikan Mektupları-Düşünen Adam Aramızda, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2004, 94 s.

Edebî Eserleri:

15- Taşralı (hikâyeler), İstanbul, Dergâh Yayınları, 1998, 306 s.

16- Reha (roman), İstanbul, Dergâh Yayınları, 1999,

Ders Kitapları:

17- Sosyoloj İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001, 198 s.

18- Mantık, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001, 95 s.

19- Felsefe, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2002, 132 s.

20- Psikoloj İstanbul, Dergâh Yayınları, 2003, 210 s.

21- Ahlâk, İstanbul Dergâh Yayınları, 2005, 205 s. (Sarıtaş, 1986, 29)

1.2.1.1. İsyan Ahlakı

İsyan Ahlakı, Nurettin Topçu'nun Fransa'da, Sorbonne Üniversitesi'nde ve 1934'te henüz soyadı kanunu çıkmadığı için Nurettin Ahmed imzasıyla Paris'te yayınlanmış bir doktora tezidir. Orijinal adı: 'Conformisme et Révolte, yani Uysallık ve İsyan' dır. Topçu bu eseriyle Sorbonne'da Felsefe doktorası yapan ilk Türk olur. (Kök, 1995, 18).

İlk olarak 1934'te Fransızca basılan bu eser ilk basımından altmış yıl sonra Mustafa Kök ve Musa Doğan tarafından dilimize tercüme edilmiş ve 1995 yılında Dergah Yayınları tarafından basımı yapılıp piyasaya sürülmüştür. (Kök, 2002, 16)

Eser özü itibari ile 'kimlik' ya da 'isteklendirme' ismi verilen ve ucu ahlak felsefesine dayanan felsefi bir denemedir. İçerik açısından kuvvetli donanıma sahip bir çalışma olan bu eser yeniden ahlaki felsefenin temellerini koymak ve onu yeniden inşa etme teziyle ortaya çıkmıştır denebilir. Bu ahlakın adı, 'İsyan Ahlakıdır (Kök, 2002, 6).

Nurettin topçu iki çeşit isyan hareketinden bahsederken bunları şöyle izah eder: Birincisi inançsız (dinsiz) hümanizm manasına gelen Stirne'in anarşizm mantığı, Rousseau (ö.1778)'nun sosyoloji temelli hiçbir şeyi kabul etmeyen hastalıklı hümanizması ve Schopenhauer (ö.1860)'ın nihilist temelde sona eren kötü iradeciliğidir. İkincisi ise kişi vicdanının kendi aczi yetini ve ezikliğini gidermek üzere Allah'ın istikametine dönmesi, değişik bir ifadeyle, Allah'ın insandaki bir iz'i onun bizzat kişiye karşı isyanıdır. Hocamız bu isyanı kendine özgü tarzıyla varlık ve

düşünce görüşüyle İslami bir çerçeveye ve bir mutasavvıfın şahsında (Hallac-ı Mansur) mistik bir temaya büründürür. Netice olarak İsyan Ahlâkı, insanın vicdanının sonsuza (Ebediyete) ulaşmak maksadıyla her çeşit çıkardan ve kolaycılıktan, nihayete erecek her türlü nefsi ihtiyaçlara dahi başkaldıran vicdani bir idealdir. Nurettin Topçu'nun bu çalışması 1995, 1998 ve 2002 yıllarında Dergâh Yayınevi tarafından basılmıştır (Kök, 2002, 22-24)

1.2.1.2. Yarınki Türkiye

Yarınki Türkiye adlı bu eser farklı yer ve vakitlerde yazmış olduğu çeşitli dergi ve gazetelerde çıkan bilimsel çalışmalarının ve yapmış olduğu konferanslarının bir araya getirilmesi ve özetlemesi yoluyla oluşturulan bir eseridir.

Eser, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Topçu'nun: Hareket felsefesi, Hareketin ahlakı, İş ahlakı, Cemiyetin ruhu, Felsefe ve cemiyet, Rönesans hareketleri, Millet ruhu ve milli mukaddesat, Avrupa vb. makalelerine yer verilmiş. İkinci bölümünde ise: Asrımızın hareket adamları, Mesuliyet hareketi, Şahsiyet, Neslimizin tarihi, Neslimizin atisi, Mukaddes kurbanlar, Şehitler I- II, Cemaat ruhu vb. başlıklar altındaki makaleleri yer alır.

Topçu bu esere geleceği inşa edecek olan yarının kurucularının (genç dimağlarının) ne tür vasıflar taşıdığını anlatarak başlar ve şöyle der: Hz Peygamberin müjdelemiş olduğu, çağ açıp çağ kapatan Fatihler, Yıldırımlar ve Kanuniler bu devletin kurucu beyin takımı devletlerini kurarken kurucu güçlerini dinlerine ve mensup oldukları İslami duyarlılığa dayandırdılar.

Topçu eserin içeriğinde "Din" ile alakalı şu görüşlere yer verecektir: Bizim hareketimiz, "vicdani sorumluluk" hareketidir; davamız hayata uymak değil, hayatımızı bağlı bulunduğumuz İslami özümüze, dinimize uydurmaktır. Bizi Allah'a doğru götürecek olan irademizin iktidarı; isyan halinde ifadesini bulucudur. Hayatımızın içinde "hayat yokluğuna", ruhumuzda "aşkın yokluğuna", vicdanlarımızda "sorumluluğun yokluğuna" isyan; merkezi, orijini, meşalesi aşk ve iman olan ve aydınlığının sahası içindeki nesle ilim, sanat, ahlak ve felsefe yolları açacak olan yaratıcı isyandır" demiştir.

Nurettin Topçu'nun bu eseri, 1962 ve 1968'de olmak üzere Yağmur Yayınları tarafından birinci ve ikinci baskısı yayınlanmıştır. 1978 ve 1999 yıllarında da Dergâh Yayınları'nda yeniden düzenlenmiş haliyle 3. ve 4. baskısı yapılmıştır **(**Topçu, 1999, 14).

1.2.1.3. Türkiye'nin Maarif Dâvası

Türkiye'nin Maarif Davası, Nurettin Topçu'nun, Eğitim ve Öğretim Sistemi, Okul, Aile, Talebe, Öğretmen, İlkokul, Ortaokul, Lise, Üniversite, Dini Eğitim, Ahlaki Eğitim, Davranış Eğitimi Değerler Eğitimi vb. temalarda, çeşitli yayın organlarında çıkan makalelerinin ve bu içerik doğrultusunda yaptığı konferanslarının sentezlendiği bir kitabıdır.

Türkiye'nin Maarif Davası, Topçu'nun bütün eserlerinin içerisinde vurguladığı, idealize ettiği ve merkezine yerleştirdiği konuların ciddiyeti bakımından Felsefi tezlerinden sonra en sistematik çalışmalarından biridir. Bu eserde, hayal edilen genç dimağların, yarınları inşa edecek olan nesil tipinin çizilmesinden ve bu genç beyinleri yetiştirecek olan eğitim öğretim sistemimizin sahip olması gereken iskelet düşünce yapısından başlanarak eğitim yuvası ve eğitici (Muallim) kavramlarına yer verilmiştir. İlkokuldan itibaren üniversiteye kadar toplumumuzun geleceğini kuracak olan körpe zihinlerin milli ve dini genlerine uygun olarak yetiştirilmesi gereken program gösterilmiştir.

Eserin gerek önsözünde, gerekse içeriğinde millî bir eğitim ve öğretim sisteminin iki temel direk üzerine inşa edilmesi gerektiği anlatılmıştır. Bu iki temelden birisi yavrularımızın ruhlarına ilim aşkının işlenmesi ve hakikat aşkının aşılanması, diğeri ise; öğretmenin ve âlimin toplum nezdindeki edilgen konumunun, saygın duruşunun toplum nazarında etken hale getirilmesidir.

Topçu'nun din anlayışıyla ilgili olarak düşüncelerine dinin içerisinde kendisine yer bulan dinin bir parçası olan, ahlaki eğitimi esas alan ve dini düşüncelerine dair bir eğitim modeli üzerinden değineceğiz. Liselerde kız ve erkek öğretiminin ayrılarak, ahlâk ve terbiye eğitimini, bu farklılık yani dini hassasiyetler dikkate alınarak verilmesi gerekliliğinin üzerinde durur.

Eserin sonlarına doğru Topçu din eğitimini veya eğitimde dinin nasıl sunulması gerektiğini anlatırken İmam-Hatip ve İlahiyat fakültelerinin şu şekilde olması gerektiğine değinir:

> "Bu fakültelerde, İslâm Enstitülerinden farklı derslere en geniş şekilde yer verilmelidir. (psikoloji, tasavvuf ve din psikolojisi ile felsefe, kelam ve sosyoloji)Yani tasavvufu da kapsayan felsefi ekol, bu fakültelerde güçlendirilmelidir. Psikoloji ile başlayan metafiziğe götüren felsefi ekol tam olarak verilmedikçe dinin gerçeğine yükselmek kabil olmayacak ve din anlayışımızla din hayatımız gerici topluluklarınkini geçemeyecektir" demektedir. (Topçu, 1997,11).

Topçu'nun bu düşüncesiyle birlikte ortaya koymuş olduğu görüşün izahını yapacak olduğumuzda, İmam-Hatip Liselerinin ve İlahiyat fakültelerinin yeni düzene adapte edilmeleri ve bu okulların yeni bir sistem içerisinde dini motifleri içeren kaideleri gençlerimize inşa edebilmelerinin önü açılacaktır. Ayrıca bu fakültelerin veya okulların sadece dini dersler düzeyinde değil bunların dışındaki farklı ders takviyeleriyle güçlendirilmeleri yoluyla bu dönüşümün sağlanabileceğini vurgulamaktadır.

Bu eser ilk olarak 1960 yılında Milliyetçilik Derneği Yayınları tarafından daha sonra 1970 yılında Hareket Yayınları tarafından yayınlanmış, 1997 ve 1998'de de Dergâh Yayınevi tarafından basılmıştır (Topçu, 1997,11).

1.2.1.4. Ahlâk Nizamı

Ahlak nizamı Nurettin Topçu'nun bilhassa Hareket dergisinde ve çeşitli dergilerde yazdığı yazı ve makalelerin bir araya getirilmesi şeklinde oluşturulmuş bir eserdir. Eser temalarına göre dört ana bölüm esas alınarak hazırlanmıştır. Birinci bölümde Ahlak nizamı, Devlet ve şahsiyet, Eşitlik davası, Yeni nizamın ana hatları, İktisadi ve içtimai nizam, Aradığımız nizam, Din hayatı vb. konulardan meydana gelmektedir. Var olan devlet normlarının devleti ileriye götürmesinin mümkün olmadığını, ahlakta, hukukta, sanatta, dinde ve devlette yeni bir yapılaşmaya gidilmesi gerektiğini, yeni düzenin nasıl inşa edilmesinin gerekliliğini ve bunun çözümlerini sunmaktadır.

Bu noktada Topçu'nun dini hayatının çizgileriyle ilgili olarak aynı eserin birinci bölümünde: Din, mecburi ihtiyaçlardır. Bu zorunluluk vicdani bir sorumluluk olduğu için bireyi mecburi kılar. İşte bu sorumluluk duygusu insanı sonsuzluğa götüren

iradenin çıkış yeridir. Bunun adına "Allah Korkusu" derler. O her görünüşünde, vicdani sonsuzluğun huzuruna çıkaran güçtür; ondan çekinen başka hiçbir güçten çekinmez; hiçbir fani yaratılmışın gücünden çekinmez ve onun önünde eğilmez. İşte o irademize hayat veren kuvvettir şeklinde izahta bulunmaktadır (Topçu, 2014, 82).

İkinci bölümde: Türk-İslam harikası, Bizi yaşatan kuvvet, Milliyetçilik, Anadolu kültürü ve Sosyalizm, Sosyalist cemiyet nizamı, Ne için sosyalizm, Sosyalizme karşı koyan kuvvetler, Kapitalizmin dünyası, Allahsız kazanç vb. konular işlenmektedir. Burada, Türk'ün İslâm diniyle birlikte özünü yakaladığını anlatan Topçu, İslâm'ın Türk ile kaynaşması, cihan tarihinin belki de en büyük harikasını doğurduğunu savunmaktadır. Devamında ise İslam kültür ve ahlakının, temel normlarına inmek suretiyle ve gerçek bir din anlayışı halinde canlandırılması yoluyla gaye olan toplumsal refahın tesis edilebileceğini anlatmaktadır (Topçu, 2014,153).

Üçüncü bölümde: İnsanlar ve Yahudiler, Para ve Yahudi, İslâm davası ve Yahudilik ve Amerikan vahşeti adlı başlıklar altında, Allah'ın Yahudi kavmini, insanoğlunun başına bela olması ve insanlığın huzurunu kaçırması için yarattığını savunurken, son bölümde ise Topçu, Komünizm 'den söz etmektedir. Komünizm 'in ne ifade ettiğini, çıkış noktasını, beyin takımını, Komünizme karşı yapılan düşünce hareketlerini, vb. konulara çeşitli açıklamalar getirmektedir (Topçu, 2014, 252).

Eser çeşitli yayınevleri tarafından Milliyetçiler Derneği Neşriyatı (1961), Hareket Yayınları (1970), Dergâh Yayınları (1997,1999) olmak üzere toplamda 4 kere basımı yapılmıştır.

1.2.1.5. Var Olmak

Nurettin Topçu'nun Var olmak adlı eseri değişik zamanlarda farklı dergi ve gazete köşelerinde çıkan makalelerinin ve yapmış olduğu seminer ve konferanslarının bazıları seçilerek meydana getirilmiş bir eserdir**.**

Topçu'nun bu eseri, 'Düşünceler' ve 'Duyuşlar' adlı iki bölümden oluşmaktadır. Düşünceler kısmında: Var olmak, Düşünmek, Bilmek, Düşüncenin derinlikleri, Ölüm sırrı, Zulüm ve düşman, Günah, Benlik, Hürriyet, Dostluk, Dua vb. başlıklar altında

bilimsel çalışmaları yer alırken; Duyuşlar bölümünde ise: Namus, Çocuklar, Zafer, Çile, Gözyaşları, Rahmet, İlahi vb. makaleleri yer almaktadır.

Kitabın makalelerinden birisi 'Günah' adlı makaledir. Tezimizin konusuyla bağlantı arz ettiğinden bu konunun üzerinde durmak istiyoruz. Makalede Topçu günah hususu konusunda şöyle der: Bu dünya hayatı günahla iç içe olanların günaha saplanmış kalmışların meskenidir. Günahsız olanlar dünyaya ayak basmayanlar ve dünya hayatını hiç tatmayanlardır. İnsanoğlunun mühendisi olan Allah'ın makamına, özünde günahlarımızdan arınmış olarak değil, günahlarımızı terk ederek gideceğiz. Maharet, imtihan yeri olan bu dünyaya günahsız gelip, buradan günahsız gitmek değil, günahlarından kendini izole ederek huzura çıkabilmektedir. Ölümsüz olabilmeyi başaran günahsız bedenler kirlerinden temizlenmenin en güzel istikametini kullananlardır; günahtan sevaba, kötü eylemlerden iyiliklere İslami bir şuurla geçebilen cesur bedenlerdir.

> "Peki! nedir Günah? Herkesin günah tanımlaması farklıdır. Kimi güneşe tapmamıza günah diyor, kimi secdeye kapanmamaya günah diyor. Kiminde günah düşman kanı dökmek iken kiminde ise hayvan eti yemektir günah. Bunların aslı nedir? Bütün bu birbiriyle çelişik düşünce yapısının temeline inilirse olay aydınlanacaktır. Zira bütün bu günah çeşitleri hep birer araçtır. Günahın kendisi ise bunların hiçbiri değildir" (Topçu, 1999,15).

Günahın kendisi nedir? Asıl günah, bütün kötülüklerin anası olan günah, hayvani olan bir beden içinden fışkıran insanlık istikametinde ilerleyen varlığımızın insanlıktan hayvanlığa dönme arzusunda yatmaktadır. Dünya hayatı bir yolculuktur. İnsan ruhu ile hayvan olan bedeni arasında bocalamakla birlikte bedenin ihtiraslarına hükmetmektedir. Ruhun da bir gayesi vardır: O, Allah'a doğru yönünü çevirmektedir. Ruhtan Allah'a götüren yolculuk, ruhun zaferlerle dolu yürüyüşüdür. Bu yolculukta her rücu her geriye dönüş, hatta bazen yerinde uzun bir duraklayış da günahtır. Günah böylece ruhtan bedene maddeye doğru bizi çeviren hareketin vasfıdır. Daima ileri gidiş kendinden bir insan taşıyan ruhun tabii hareketi, geriye dönüşse onun günah işleyişidir. Madde olan ve maddenin ihtiraslarına sâhip bulunan bedenden ruha ve onun eliyle Allah'a doğru gidiş fazilettir, hayırdır. Ebediliğe ulaştırıcıdır. Bu yolculukta bedene sığınmak gayesiyle gerileyiş, Allah'tan kaçma, ruhunu terk etme ve bedenine teslim olma günahtır, şerdir, ebedi hayatı kaybetmektir.

Eser 1965 yılında Yağmur yayınları tarafından basılmış, 1997 ve 1999 yıllarında Dergâh yayınevi tarafından iki defa daha bastırılmıştır. (Topçu, 1999,15)

1.2.1.6. Büyük Fetih

Nurettin Topçu'nun bu eseri, çağ açıp çağ kapatan Fatih'in, İstanbul'u nasıl kazandığını ve Fatih Sultan Mehmet Han'ın padişahlığı hakkında Milliyetçiler derneğinin çeşitli yer ve yıllarda düzenlemiş olduğu Fetih toplantılarında yapmış olduğu konuşma ve bilimsel (akademik) çalışmalarının toplandığı eseridir. Eserde çeşitli başlıklar altında İstanbul'un fethine ve Fatihine farklı bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır.

Topçu, eserinin ilk sayfalarında bizim de tezimizin konusu olan fethin dini çizgilerine vurgu yapar ve fetihten bahsederken şöyle der: Biliyoruz ki, fetihlerin çok çeşitlileri vardır. Silahla ve şiddetle fetih yapılır. Diplomasi ve bireysel becerilerle fetih yapılır. İmanla ihlasla ve samimiyetle yapılan fetihler iz bırakır. İnsanın iç dünyasıyla yaptığı gönül yapan nihai fetihler vardır. Aşkın yaşantımızda yaptığı fetihlere şahidiz. Aşkın kendi öz benliğiyle Allah katına yükselmek için bağlantıya ihtiyaç duymadığı sırlı bir yönü olan fetihler biliyoruz. Bunu da ancak insanüstü insanlar yapar. Mevlanalar, Yunuslar, yapar. Sinanlar, Avniler yapar.

Eserin ilk baskısı 1962 yılında Milliyetçiler Derneği Yayınları tarafından yapılır. 6 yıl sonra 1968 yılında Hareket Yayınları tarafından eser daha da genişletilerek yayınlanmış ve 1998 senesinde ise Dergâh Yayınevi tarafın yeniden yayınlanmıştır (Topçu, 1998,20).

1.2.1.7. Bergson

Bergson Nurettin Topçu'nun doçentlik tezidir. İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat fakültesinde bir müddet doçentlik yapmıştır. Bu eser 'Sezgiciliğin Değerleri' adıyla baskısını yaptırdığı doçentlik tezidir. Kendisine kadro bulamadığı için üniversiteye geçiş yapamamış ve çeşitli entrikalarla üniversiteye alınmamıştır. Bunun üzerine Topçu, çalışmasını 'Bergson' adı altında kitap halinde yayınlatmıştır.

Eser, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Bergson'un filozofik dünyası, düşüncenin etki alanı, çalışmaları ve felsefe anlayışı gibi konulara değinir.

İkinci bölümde ise: Sezgi nedir? Sezginin değişik manaları nelerdir? Bergson'un sezgiciliği nasıldır? Bergson'un sezgiciliğine yapılan eleştiriler nelerdir? Gibi sorulara cevap arar. Üçüncü bölümde ise: Tezimizin konusuyla da ilintili olan gerçeğin sezgisi, sanatta sezgi, sezgi ahlâkı, sezgi ve din gibi konulara açıklık getirir. Burada biz eserin üçüncü bölümü olan din konusuyla ilgileneceğiz.

Bergson, ahlakın dinle birlikte var olduğunu bu iki kavramın birbirini bütünlediğini eski ilkel dönemlerdeki dinlerde bile âdetin gelenek görenek ve yaşantıların tamamıyla ahlaktan ibaret olduğunu söyler. Nurettin Topçu'nun da kabul buyurduğu bu yaklaşıma göre ahlakla din birbirini tamamladıkları için beraber doğmuşlardır ve toplumun ihtiyaç duyduğu sosyal olgulardır.

Bergson yani Topçu ahlak kavramını açık ve kapalı olarak tanımlar. Bu tanımlamaya göre tolumun ahlakı kapalı, İnsanlığın ahlakı ise açık ahlaktır. Bireysel zorluklarımızla baş başa kaldığımızda kendimizi kapalı ahlakın hamiliğine bırakırken, bu zorlukları kendimiz yarattığımızda ise açık ahlakın hamiliğine sığınırız. Ahlakın açık olanı Kapalı olanına göre daha üst derecededir. Ahlakın en üst mertebesi ise ancak dinlerde vücut bulmaktadır.

Bu eseri ilk olarak 1968 yılında Hareket Yayınları tarafından basılmıştır. Daha sonra 1998 ve 2002 de Dergâh Yayınları tarafından iki defa daha bastırılmıştır (Topçu, 2006, 39).

1.2.1.8. İradenin Dâvası-Devlet ve Demokrasi

Nurettin Topçu'nun İradenin Dâvası ve Devlet ve Demokrasi, adlı eseri tek bir eser gibi gözükse de aslında fiziksel manada farklı iki eseridir. Tematik içeriklerinin aynı istikamet üzerinden hareket etmesinden dolayı Dergâh Yayınevi, iki ismi bir araya getirip tek kitap halinde bastırdı.

İradenin Davası bölümünde Topçu, devlet millet insan ve sanat gibi bir medeniyeti ortaya çıkaran kavramlardan iradeyi incelemiş; Devlette hâkimiyet ve mesuliyet iradesi gibi konularda değişik zamanlarda farklı dergilerde yayınlanan bilimsel çalışmalarının yoğunlukta olduğu yazılarından meydana gelen bir eseridir.

Topçu bu esere bizim de tezimizin konusunu ilgilendiren konumuzla ilintili olan iradeyi tarifle başlar.

> "İrade: İnsanla iç içe olan insanla beraber her saniyesinde insanın kendi gölgesi gibi davranan durumdur. Lakin çevresi hiçbir yerde bulunmayan, daha net bir dille bizi sonsuzlukta yaşatan ve böylelikle bize sonu olmayan ebedi bir fanus içinde hüküm sürdüren bu ilk kudret yani irademizin kendi varlığımızda en aleni şahidi ise meşakkattir der**"** . (Topçu 1998, 23).

Asıl meselemiz olan din meselesine geldiğimizde din ve onun hinterlandında bulunan konularda Topçu şunlara değinir:

> "Yahudilik gibi Hıristiyan ve İslâm dinleri de ortaya çıkışları itibariyle meşakkatli süreçlerden süzülerek varlığından haberdar olunan ilahiyat yüklü doğuşlardır. İnsanlığa selamet bekleyen ve bu sabırlı bekleyişin neticesinde insanların cüzi iradelerini Allah'a ulaştırmayı hedef edinen yolda önlerine çıkan bütün barikatları aşmaya niyet eden peygamberler arasında Hz Süleyman peygamberden başkası türlü türlü meşakkatlerin en yüksek derecelerini yaşamış insanın iç dünyasını deneyimlemiş kahramanlardır". (Topçu 1998, 23)

İradenin Davası, 1968 ve 1974 yıllarında Hareket Yayınları arasında baskısı yapılmış olup, Devlet ve Demokrasi ise, ilk baskısını 1969 yılında yine aynı neşriyatta yapmıştır. 1998 yılında ise İradenin Davası/Devlet ve Demokrasi adı altında Dergâh Yayınları arasında bastırılmıştır (Topçu 1998, 23).

1.2.1.9. İslâm ve İnsan-Mevlâna ve Tasavvuf

Nurettin Topçu'nun İslâm ve Tasavvuf ile ilgili akademik yazılarının toplandığı bu kitap, tezimizin de konusuyla dolaylı olarak bağlantılı olan Topçu'nun yoğunluklu olarak tasavvufla ilgili görüşlerini içerse de din ve din adamları hakkındaki görüşlerine de kısmen yer vermektedir. Eser İradenin Dâvası-Devlet ve Demokrasi eserinde olduğu gibi tematik içeriklerinin aynı istikamet üzerinden hareket etmesinden dolayı Dergâh Yayınevi, iki ismi bir araya getirip İslâm ve İnsan/Mevlânâ ve Tasavvuf adı altında tek kitap halinde bastırmıştır.

Bu eserde Topçu, son dönemlerde İslâm dünyasındaki geri kalmışlıktan, İslâm memleketlerinde yaşanan insani dramlardan, insanların dinlerinin özünde olan birlikten kuvvet doğar normundan uzaklaştığından ve Müslümanların İslâm'ın gerçek ruhunu kaybettiklerinden bahseder.

Aynı yazının devamında ise tezimizin özü olan din ve dini anlayıştan bahsederken şu sözleri söylemektedir:

> "Denizlerin kendilerini kirlerinden izole etmek için karaya attığı çöp müsveddeleri gibi asırlardan bu yana her türlü maddi kir ile kirlenen kurusıkı din adamlarımız, dönemin metal yorgunluğunu bahane ederek kendilerinin Allah yolcusu ve Peygamber vekili oldukları tezini halka sunuyorlar". (Topçu, 1999, 13-14)

Gerçek şu ki manevi bir ömür sürmesi gereken din adamları, maddi şekil ve hareketlere bürünmüş din tüccarlarıdır. Dini asimileye uğramış ve özlerini koruyamamışlardır. Allaha dost olmak veya kalmak Mevlit hocalığı, dua hocalığı, mukabele hocalığı, kaside okuma hocalığından, popüler bir takım eylem ve söylemden geçmediği gibi dinin dışına çıkıp madde ve menfaat sahasında pençeleşmekle de ilahi yolculuk kervanına katılamayız. Allaha dost olmak istiyorsan, ona dost kalmalısın. Etrafını karartan din yorgunları Allah'ın dostluğunu asla göremeyeceklerdir. Bizim yolumuz, yüce dinimizin kaynaklarındaki Allah'ı anlatan iman sevdasını âleme ve Allah yolunun bütün yoldaşlarına ulaştırma yoludur; İslâm'ı bedenle birleştiren yoldur der (Topçu, 1999, 13-14).

Eser ilk olarak 1969 yılında ikinci olarak ise 1974 yılında İstanbul'da Hareket yayınlarınca basıldı. Mevlânâ ve Tasavvuf ise ilk olarak 1974 yılında Hareket yayınlarınca basıldı. 1998 yılında ise eser, İslâm ve İnsan/Mevlânâ ve Tasavvuf adı altında iki eser birleştirilerek tek kitap halinde Dergâh Yayınları tarafından basıldı. 2001 ve 2002'de aynı yayınevi tarafından iki defa daha basıldı

1.2.1.10. Kültür ve Medeniyet

Kültür ve Medeniyet, Topçu'nun çeşitli zamanlarda farklı mecmualarda çıkan Türk Kültür ve Medeniyet mirasımız ve kültür coğrafyamız ile alakalı bilimsel yazılarının ve yaptığı konferanslarının özetlendiği eseridir. Kitabın önsözünde eserin özeti şu şekilde sunulmaktadır: Türk kültür ve medeniyeti'nin nasıl tasfiye edildiğini, kültür ve medeniyet mirasımızın nasıl parçalanmak istendiğini, kültür coğrafyamızı yıkmak için batılılaşma fikrinin nasıl içimize işlendiğini ve kültür ve medeniyetimizi ayakta tutmak için nelere ihtiyaç duyduğumuzun tedavisi anlatılmaktadır.

Topçu bu eserin devamında asıl konumuz olan din ve ahlak meselesiyle ilgili şöyle der. "Din adamları, bugün ruhi hayat sahibi değildirler. Eğer olsalardı, dinin olduğu gibi, dinle birlikte sistem teşkil eden kültür hayatının, sanatın, ahlâkın, felsefenin sahipleri olurlardı. Bunlar, dünya ölçülerini ahiret ahvaline pek fazla tatbik ettikleri için, yollarını şaşırmışlardır. Bütün ömürlerince ve geçimleri zoru ile akait

talim eden bu zavallılar, olsa olsa din hayatının "teknisyenleri" sayılabilirler. İslâm'ın ruhunu, "ruhtaki cihadın" ne olduğunu bilen ve kültürün bütün içinde onun anlayışına ulaşabilecek olan gerçek din adamları bize anlatacaktır. (Topçu, 2004, 28)

Devamında yine gayesi ruha kavuşmak olan dini hareket, amacı sadece dinsel eylemler halinde tezahür eden disiplinli hareketlerden ibaret değildir. O müminin bütün hayatına sirayet etmiştir. Gerçek dindarın hareketi, sözü, bakışı, duruşu beraberliği ile bir bütündür. Böyle bir anlayışla insan yolcusunun ilimden felsefeye, felsefeden dine yükselmesi lazım gelmektedir der. (Topçu 2014, 65)

Eser, 1970 ve 1998 yıllarında Dergâh Yayınevi tarafından iki defa basılmıştır.

1.2.1.11. Mehmet Akif

Bu eser, Topçu'nun, Mehmet Akif Ersoy hakkındaki düşüncelerini açıkladığı çeşitli vesilelerle yapmış olduğu konuşmaların ve çeşitli dergi ve gazetelerde değişik zamanlarda çıkan yazılarının toplandığı kitabıdır. Topçu'nun bu eseri: Mehmet Akif'in karakter ve kişilik yapısı, sanatı, ideolojisi, milliyetçiliği, dini ve muhafazakârlık gibi yönlerinden bahseder.

Topçu, Akif'in dini yapısını ele alırken tezimizin de konusunu yakından ilgilendiren dini motifli şu cümleleri kurar: Akif'in dindarlığını, vatanperverlik ve insanlık şuurunun kendinde birleştiği, dini hayatımızı sırlardan ve aslı olmayan uydurma şeylerden yalıtılmış olarak izah eder. Ayrıca onun dini hayatını ve dini hayata olan duygu ve düşüncelerini insanın öz gücünün (irade) merkezine yakın konumda olduğu bir dindarlığa dönüştüren şeklinde açıklar (Topçu, 1998, 68)

Diğer bir ifadeyle onun insanlık ütopyasını İslam'ın kendinden ayırmayan bölünemez bir heyecanı olarak anlatır. "Bundan dolayı Akif'in dindarlığı mücerret bir ideoloji olarak sadece kendi ruhunun bir hayali olarak kalmayacağı, cemaatin kurtuluş davasının reçetesi olduğu için halkını da bu hayalinin içinde yaşatmaktadır. Tam da bu merhalede Akif'in milliyetçi muhafazakârlığını dindarlığından, dindarlığını da milliyetçi muhafazakâr tavrından" ayırmak mümkün değildir (Topçu, 1998, 68). Eser ilk olarak 1957 yılında Milliyetçiler Derneği Yayınları tarafından basılmıştır. 1970 ve 1998 yıllarında genişletilmiş olarak Dergâh Yayınları tarafından da bastırılmıştır.

1.2.1.12. Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi

Topçu'nun bu eseri, çeşitli zamanlarda Hareket Dergisinde Existentialisme (Varoluş Felsefesi) ve Hareket Felsefesi konularında kaleme aldığı yazıların derlenmesinden meydana gelmiş mikro düzeyli bir eseridir.

Eser iki bölümden oluşur. Birinci bölümde Topçu, Felsefenin varoluş şeklini açıklar. Bu konuyla ilgili şu sözlere yer verir: 'Yaşadığımız güncel hayata somut bir şekilde nizam veren ağırlığını hissettiren hatta etkilerini düşünce dünyasına yayarak genişleten varoluş felsefesinin doğuşu 19. yüzyılın başıdır. İkinci dünya savaşından sonra çok garip düşünce sistemlerine kapı aralayan bu felsefenin kaynağı şudur: Eski Yunan'dan beri felsefe, hakikat olarak eşyanın özünü araştırıyordu. Öz, duyularla tanınmayan, bir olan, hiçbir zaman değişmediği halde, değişen ve duyularla tanınan bütün varlıkların esası olan ve onları var kılan şeydir. Filozoflar kendi düşüncelerini inşa etmek için buradan işe giriş yapıyorlardı. Egzistansiyalistler, aklı çıkmaz sokaklarda olan sistemin zıt yönde hareket ederek var olandan, bilinenden ve sezgisel tınılarla hissedilenden işe başladılar. Bu yol doğrultusunda ilerleyerek gözlemle tahlilin götürülebildiği yere kadar ilerlemeyi düşündüler. Bu mantıkla hakikati tanımaya çalışmak felsefenin doğuşunu teşkil ediyor.

Eserin ikinci bölümünde 'Hareket Felsefesi' ise Topçu'nun, Hareket felsefesinin kurucusu olarak gösterilen Fransız filozof Maurice Blondel'in 'Action' adlı eserinin özetinin açıklanması vardır. Topçu'nun bu eseri, 1999 yılında Dergâh Yayınları tarafından yayınlanmıştır (Topçu, 1999, 13).

1.2.1.13. Millet Mistikleri

Bu eser, Nurettin Topçu'nun, yoğunluklu olarak Hareket dergisinde ve diğer bazı dergilerde yayınlanan ve dönemin sözüm ona ileri gelenleri, kanaat önderleri hakkında kaleme aldığı bilimsel içerikli yazılarının toplandığı bir eserdir.

Kitapta kronolojik detaylar gözetilerek bir araya getirilen yazıların bazı ortaklıklarından söz etmek mümkündür: Tamamına yakını Nurettin Topçu'nun kendi etrafından olan ve onun ahlakına, kahramanlığına, diline, dinine ilim ve millet aşkına

yüksek değer atfettiği insanların vefatlarından sonra yazılmış olan duygusal yoğunluğa sahip edebi yazılardır.

Hüseyin Avni Ulaş (ö.1948) ve Selahattin Köseoğlu (Çolak Selahattin) (ö. ?) kendisinden bir önceki kuşaktandır. Ülkenin seferber olduğu dönemlerde faydalı hizmetler yapmışlardır. Birinci Mecliste muhalif gurupta yer alarak milletin iradesinin tecelli etmesi için mücadele vermiş ve ardından tasfiye edilmiş iki kahraman ve gönüldaştırlar. Ayrıca aynı dönemin, aynı heyecanın ve aynı mücadelenin insanları olarak, Ali Fuat Başgil ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ile Ali Nihat Tarlan, Remzi Oğuz ve Cahit Okurer ile ilgili yazmış olduğu akademik yazılar yer almaktadır (Topçu, 2001, 6-7). Eser, Kasım 2001'de Dergâh Yayınları arasında ilk baskısını yaptı.

1.2.1.14. Amerikan Mektupları-Düşünen Adam Aramızda

Eser Topçu'nun basılmamış olan yazılarını anlatmaktadır. Eser, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 1948-49 tarihleri arasında Hareket Dergisinde aynı başlıkla yayınlanan on iki tane imzasız yazıdan ibarettir.

Mektuplar Üç yıl önce İstanbul'a gelmiş bir Amerikalının yine İstanbul'dan bir arkadaşına cim'e yazdığı yazılardır ve İstanbul'daki sosyal hayatı, insanlar arasındaki sosyal ve beşeri ilişkileri, İstanbul'un sokaklarını, dini hayatını eleştirel bir gözlemle dile getirmektedir. İkinci bölümde "Düşünen Adam Aramızda" başlığıyla Eylül-Ekim 1964 yıllarında Düşünen Adam dergisinde imzasız olarak yayınlanan 4 yazıdan oluşur. Topçu bu kitabında İstanbul'un geleceği konusunda ümidini kaybettiğini hissettirmekte ve geçmişten gelen birikimi tanıyan insanların ortaya çıkmasıyla ümitleneceğini ve İstanbul'un geleceğinin bu kişilerin ortaya çıkmasına bağlamaktadır. Eser Dergâh Yayınları tarafından basılmıştır (Topçu, 2004, 5).

1.2.2. Ders Kitapları

1.2.2.1. Sosyoloji

Topçu'nun bu eseri de uzun yıllar liselerde ve İmam-Hatip okullarında ders kitabı olarak okutulmuş ve bu amaçla Topçu tarafından kaleme alınmıştır. Eser değişik dönemlerde 'Toplumbilim' adı altında basılmıştır. Tezimizin konusu olan dinin sosyal işlevi hakkında Topçu kitapta şöyle demektedir:

> "Geri kalmış medeniyetlerde din, ilimlerin çıkış merkezi olarak kabul edilmiştir. Bütün ilimler ve ahlak dinden doğmuştur. Dinin doğuşunda insan tasavvuruna sunduğu imkân dünyanın ilk düşüncesini ortaya çıkarmıştır". (Topçu, 2006, 102).

Din insanlar için bilgi kaynağı olmaktan öte bir güç mekanizmasıdır. Eser ahlakın özünü dinin ruhunda barındırdığını söylemesi bakımından önemlidir. Topçu'nun bu eseri de ilk olarak 1952 yılında İnkılap ve Aka Kitapevi tarafından bastırılmıştır. 1984 yılında aynı yayın evi tarafından 14. Baskısını yaptı. 2001 yılında Dergâh Yayınevi tarafından yeniden yayınlanmıştır (Topçu, 2006, 102).

1.2.2.2. Mantık

Mantık kitabı da Topçu'nun ders kitabı olarak okutulması amacıyla kaleme aldığı eserlerinden biridir. Bu eserde uzun yıllar liselerde ve İmam Hatip okullarında ders kitabı olarak okutulmuştur.

Eser de ilk olarak 1952 yılında İnkılap ve Aka Kitapevi tarafından bastırılmıştır. 1984 yılında aynı yayın evi tarafından 8. Baskısını yaptı. 2001 yılında Dergâh Yayınevi tarafından yeniden yayınlanmıştır (Topçu, 2006, 95)

1.2.2.3. Felsefe

Felsefe kitabı da Topçu'nun ders kitabı olarak okutulması amacıyla kaleme aldığı eserlerinden biridir. Bu eserde uzun yıllar liselerde ve İmam Hatip okullarında ders kitabı olarak okutulmuştur. Kitapta felsefi ekolün coğrafyalara ve toplumlara göre şekillenen pozitif etkileri, felsefenin kökünden gelen tartışmalı konular ve felsefe ahlak ilişkisi vb. konular ele alınır.

Eser de ilk olarak 1952 yılında İnkılap ve Aka Kitapevi tarafından bastırılmıştır. 1984 yılında aynı yayın evi tarafından 10 defa baskısı yapılmıştır. 2002 yılında Dergâh Yayınevi tarafından yeniden yayınlanmıştır (Topçu, 2006, 7).

1.2.2.4. Psikoloji

Topçu'nun Psikoloji kitabı da ders kitabı olarak okutulması amacıyla kaleme alınan eserlerinden biridir. Bu eserde uzun yıllar liselerde ve İmam Hatip okullarında ders kitabı olarak okutulmuştur.

Bu eserde bazı baskılarında ‘Ruhbilim’ adı altında yayınlanmıştır. Topçu’nun bu eseri de ilk olarak 1952 yılında İnkılap ve Aka Kitapevi tarafından ‘Ruhbilim’ adıyla bastırılmıştır. 1984 yılında aynı yayın evi tarafından 6. baskısını yaptı. 2001 yılında Dergâh Yayınevi tarafından yeniden yayınlanmıştır (Topçu, 2006, 54).

1.2.2.5. Ahlak

Ahlak kitabı da Topçu’nun ders kitabı olarak okutulması amacıyla kaleme aldığı eserlerinden biridir. Bu eserde uzun yıllar liselerde ve İmam Hatip okullarında ders kitabı olarak okutulmuştur. Kitap ahlakın konusu, ahlak din ilişkisi, ahlaki değerler, ahlak felsefe ilişkisi ve ahlak sistemleri hakkında bilgi verir. Eserin içeriğinde yine Topçu din ile ahlakın hem genetikleri hem de niyetleri olarak birbiriyle bağlantılı olduklarından bahseder.

Bütün dinler, insanların erdemlerini artırmak için çalışmış ve bunu gaye edinerek hareket etmişlerdir. Din insanlar için bilgi kaynağı olmaktan öte bir güç mekanizmasıdır. Her dinin ortaya koyduğu ibadetler, fizyolojik dilin ruhun üzerine tesir etki etmesi kaydıyla ruhun gücünü ilerletmek için çabalar demektedir.

Eser Nurettin Topçu’nun ölümünden sonra Tek ışık yayınevi tarafından basılmıştır. 1976 yılında Devlet Kitapları tarafından da basılmıştır. Günümüzde ise Dergâh Yayınevi tarafından yeniden yayınlanmıştır. (Topçu, 2005, 6-7)

2.3. Edebi Eserleri

2.3.1. Taşralı

Taşralı, Nurettin Topçu’nun 1952-1958 yılları arasında yazdığı hikâyelerden oluşmaktadır. Bu kitap aslında bir fikir ve ilim adamı olan Topçu’nun dünya görüşünü sanatçı kişiliğini anlatmaktadır.

Nurettin Topçu’nun hikâyelerinin ortaya çıktığı dönemlerde Cumhuriyetin en can alıcı değişimleri başlamaktaydı. İkinci dünya savaşından sonra Avrupa’da yeni düşünce ve sanat akımları oluşmuş ve bunların ülkemizde yansıması çok erken cereyan etmişti. Bürokraside mesela çok partili hayata geçilmiş, siyasi iktidar Demokrat Parti’ye devredilmişti vb. Edebiyatımızda ikinci dünya savaşı sonrası artçı etkiler

görülmüş şiir cephesinde varoluşçu düşünce akımını merkezine koyan ikinci yeni akımı başlamış, varoluşçu düşünce bu akımın hikâye türüne de sirayet etmiştir. Eserin dönemin şartları göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi sağlıklı olacaktır (Kutlu, 1992, 124-125).

Eserdeki hikâyelerini üç gurupta toplamak mümkündür. Birincisi, Anadolu'yu ve Anadolu insanını anlattığı kısımdır. İkincisi, aydın kesimin meselelerini işleyen hikâyeler. Üçüncüsü, Topçu'nun mistik metafizik dünyasını dile getiren hikâyeleridir. Eser ilk olarak 1959'da bastırılmış, 1998 yılında da Dergâh Yayınları tarafından beş hikâyeden oluşan bir ek ile ikinci defa bastırılmıştır.

2.3.2. Reha

Eser, Nurettin Topçu'nun roman türündeki ilk ve tek kitabıdır. Topçu'nun ölümünden uzun bir zaman sonra evrakları arasında müsvedde halinde bulunan eser Orhan Okay, Ezel Ezverdi ve İsmail Kara tarafından gün ışığına çıkarılmış ve yayına hazırlanmıştır. Reha'nın eski harfli müsveddesi bir defter halindedir. İlk sayfada yazmaya başlama tarihi, "21 Mayıs 1926, İstanbul" yer alıyor. Son sayfadaki tarih ise "21 Mayıs 1936," Halıcıoğlu. Topçu 17 yaşında bir delikanlı iken başladığı bu romanı, Paris yılları ve doktora çalışması geçtikten sonra yeniden ele almış ve yine İstanbul'da tamamlamıştır.

Eser 1999 yılında, Dergâh Yayınları tarafından ilk defa basılmıştır (Topçu, 1999, 5-6).

İKİNCİ BÖLÜM

2.NURETTİN TOPÇUDA DİN ANLAYIŞI

2.1. DİN NEDİR?

Dil bilimciler, din kelimesinin Arapça deyn kökünden mastar veya isim olduğunu kabul ederler. Cevherî dinin "âdet, durum; ceza, mükâfat; itaat" şeklinde başlıca üç anlamını verir ve terim olarak dinin bu son anlamdan geldiğini belirtir. Râgıb el-İsfahânî sadece "itaat" ve "ceza" (karşılık) anlamlarını kaydetmiştir. İbn Manzûr bunlara "hesap" ve "İslâm"ı da eklemiş, ayrıca deynin masdar, dinin isim olduğu yolundaki bir görüşü aktarmıştır. Zebîdî, âyet ve hadisler yanında Arap şiirinden aldığı çeşitli örneklere dayanarak din kelimesinin yirminin üzerinde anlamını ve terim olarak iki ayrı manasını zikreder. Mütercim Asım Efendi ise dinin otuzu aşkın anlamından söz etmiştir. Bunlardan dinin terim anlamını yakından ilgilendirenler şunlardır: Ceza ve karşılık, İslâm, örf ve âdet, zül ve inkıyat, hesap, hâkimiyet ve galibiyet, saltanat ve mülkiyet, hüküm ve ferman, makbul ibadet, millet, şeriat, itaat. (Tümer, 1992, 312).

İslâm bilginlerine ait din tarifleri Kur'an-ı Kerîm ve İslâm inancı göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Bir örnek olarak Seyit Şerif el-Cürcânî'nin din tarifi verilebilir: "Din, akıl sahiplerini peygamberin bildirdiği gerçekleri benimsemeye çağıran ilâhî bir kanundur". Zebidi'de yer alan diğer bir tarif şöyledir: "Din, akıl sahibi insanları kendi tercihleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren ilâhî bir kanundur". Tehanevi ise kısmen farklı bir din tarifi verir: "Din, akıl sahiplerini kendi iradeleriyle şimdiki halde (dünyada) salâha, gelecekte (ahirette) felâha sevk eden, Allah tarafından konulmuş bir kanundur". Aynı müellife göre din kaynağı itibariyle Allah'a, tebliği yönünden peygambere, uygulanması bakımından da ümmete nispet edilir. M. Hamdi Yazır, İslâm kavramının belli başlı anlamlarına işaret ettikten sonra, Müslüman bilginlerinin geleneksel din tarifleriyle İslâm kavramı arasında açık bir uyum olduğuna dikkat çeker. Zira geniş anlamda İslâm "teslimiyet, kurtuluş" gibi manaları yanında

"müsâleme" (karşılıklı güven ve barış) anlamını da ifade eder. Din de insanlar arasında ihtilâf ve çekişmeleri önleyerek müsalemeyi temin eden bir kanundur. (Tümer, 1992, 314)

Batılı düşünürlerde dinle ilgili olarak birbirinden farklı tarifler yapmışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Rudolf Otto "Din kutsalın tecrübesidir."; James Martineau dini "daima yaşayan bir Tanrı'ya, bir ilâhî şuur ve iradenin kâinatı idare ettiğine ve insanlıkla mânevî râbıtaları elinde tuttuğuna inanış"; Herbert Spencer "her şeyin bizim bilgimizin üstüne çıkan bir kudretin tezahürü olduğunu kabul"; Max Müller ise "insanın, çeşitli adlar ve değişen görünüşler altındaki sonsuzu kavramasını sağlayan zihnî bir melekesi veya yeteneği" şeklinde tarif etmiştir. Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere din: insanın ihtiyaç duyduğu manevi ve maddî değerleri elinde tutarak kaderini kontrol eden inanç sisteminin adıdır. (Tümer, 1992, 315)

> "Günümüz aydınlarına göre ise din, insanın kendi içinde olan yaratıcıyı keşfetme çabası ya da sınırlı bir varlık olmaktan çıkıp tanrı merkezli olma girişiminin parçasıdır" (Mollaer, 2016, 202).

Ahlakın gelenekten, geleneksel yaşayış kültüründen ayrı tutulması gerektiği gibi, din de gelenekten ve gelenekten beslenen toplumsal kurumlardan ve bu kurumları oluşturan eylem ve sözlü örften özenle ayırt edilmeli ve dinin özünün akıl değil ahlak olduğu işlenmelidir. (Mollaer, 2016, 202).

> "Din en resmi ve çok iyi oluşturulmuş resmi hiyerarşilerden tekil bireylerin en gizli ve özel kaygılarına kadar uzanan çok karmaşık bir gerçekliği ifade eder". (Özdalga, 2015, 20).

Din, ne kadar resmi kurumsallaşmış ve dışsallaştırılmış olursa olsun, aynı zamanda en derin insani varoluşsal deneyimlerin ve sorunların ifadelerini de içermektedir (Özdalga, 2015, 20).

Lügat anlamı üzerinden baktığımızda veya bakış açımızı sözlük merkezli yaptığımızda din kelimesini şöyle tarif etmek mümkün olacaktır: Din, geniş manada, bir dünya görüşü veya yaşama biçimi, insanın kendi hayatını hangi inançlar sistemine göre yaşadığına karar verdiği değerler bütünüdür. Daha dar manada ise din; kâinattaki kuralları ve bu kuralların sistematik bir şekilde işlemesini sağlayan bir güç etrafında insanları toplayarak hayatı anlamlandırmayı amaç edinen ve insanlığı kurtuluşa davet eden çağrı sistemine verilen isimdir (Demir, Acar, 1997, 87).

Dinin tanımlanması üzerinden hareket ederek onu açıklamaya çalışırsak çeşitli yaklaşımlar üzerinden dini ele alabiliriz. Sosyolojik, felsefi, antropolojik, ideolojik vb. Sosyolojik temel üzerinden hâkim bakış açımızı geliştirdiğimizde ağırlıklı olarak din, bir kurum ve kültür olarak adlandırılır.

Dini yapıların din kavramını açıklamak için görüş birliğinde oldukları ortak kelimeler şunlardır: " yol, inanç, âdet, bağ, kulluk, düşünce, kurtuluş." Bu kelimelerin derinlikleri insanın kendi özünde bulunan ve sonuçları insanı çeşitli davranışları yapmaya iten yani insan metaforunu açıklamayı kendilerine vazife edinirler (Tümer, 1992, 314).

Diğer bir ifadeyle dinin, inananları temeli kendi bakış açılarına sahip bir dünya görüşü etrafında toplayan bir kurum olarak adlandırılmasında da yukarıda bahsettiğimiz aynı bakış açısı söz konusudur. (Aydın, 1999, 6)

Şerif Mardin, dini, İslamiyet merkezli bir düşünceyi hâkim bakış açısı yaparak izah etmeye çalışan aydınlarımızdandır (Subaşı, 2016, 258). Mardin' e göre din toplumun ortak refleksleri noktasında ortaya çıkmış bir olaydır (Mardin, 1991, 238). Fakat Mardin, dini, toplumun ortak hareketleri noktasında değerlendirişini, vazgeçilen bir olayın yeniden hayat bulması ve filizlenmesi şeklinde değerlendirmektedir (Mardin, 1993, 29). Bu manada din konusunda İslami ölçülerin kendi çerçevelerinin içinde ayrı bir dil oluşturduğuna değinen Mardin, şayet bu ayrı dil eğer kavranamayacak olursa ortaya çıkacak olan ilişkilerin ve değerler bütününün izah edilebilmesinin zor olacağından bahsetmektedir (Mardin, 1990, 12). Mardin'e göre dinin sadece sosyolojik açıdan değerlendirilmesi din olayını açıklamak için yeterli de değildir.

Dinin farklı boyutlarına işaret eden mesela insanın dini duygularının insan beynindeki algılanışını din psikolojisi incelerken; Tanrı bilimi olan teoloji ise bir dinin etrafındaki birbiriyle alakalı teoremlerden sonuçlar üretmeye çalışır. Dinler tarihi ise dünya üzerinde yaşayan dinlerin geçirdikleri tarihi süreçlere vurgu yapmaktadır (Subaşı, 2016, 258).

Ülkemizin yetiştirdiği önemli aydınlarımızdan Erol Güngör ise dinin sadece öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilebilecek malumat yoluyla

açıklanmasının ne tür defolara yol açacağından bahsetmektedir. Din anlayışının nasıl olması gerektiği gibi sonu ve sınırı olmayan mayınlı alanlarına girmekten ziyade, herkesin üzerinde hem fikir olduğu konuların nereden çıktığına bu konuların kaynaklarına vakıf olabileceğimiz bilgilerin üzerinde durulması gerektiğini söylemektedir (Güngör, 1983, 35).

Bu noktadan hareketle bir diğer aydınımız Cemil Meriç'te dini, dünya var olduğundan bu yana yaşayan ve nesillerin huzura kavuşması noktasında belli bir kültüre ve birikime sahip olan inançlar sistemi olarak adlandırmaktadır. İnsanların ötekileştirildiği bir dünyada dinin insanları bir araya getiren sıcaklığı samimiyeti ve derin mazisinden bahsetmektedir (Meriç, 1979, 94)

Dinin felsefi alandaki yerinin, işlevinin ve etkisinin ne olduğuna baktığımızda bu konuda görüş ortaya atmış ve fikir üretmiş olan önde gelen felsefi düşünürler ve bilimciler dine daha çok kurum mantığıyla değil sistem mantığıyla yaklaşır. Dinin fikri oluşumunu ve eylemsel aşamalarını sistemleşmiş olarak değerlendirirler. (Aydın, 1999, 6) Dolayısıyla felsefecilerin sosyologlardan farkı dini kurum olarak görmekten ziyade dini sistemli bir kavram olarak anlatmaları ve anlamalarında saklıdır.

Din, özetlemek gerekirse şu zor sorulara cevap arayan ve cevap üreten bir kültür sistemidir. "Nereden geldik, nereye gidiyoruz?" Böylece varlık ya da varoluş ile ilgili insanın zihnini meşgul eden sorulara tatmin edici açıklamalar getirerek insana cevap aradığı konularda bir "anlam haritası" sunar. Antropologlar, dini bu çerçevede insanın varoluş biçimine açıklama getiren bir kültür sistemi olarak değerlendirir. Antropologlar din konusunda oldukça kapsamlı ve yüklü bir din tanımı yaparlar. Bu tanıma göre din; varoluş düzenine ilişkin kavramlaştırmaları sistemleştirilerek, insanların ruh yapılarının güçlendirilmesi yoluyla bu kurallar manzumesini bir gerçeklik haline bürüyerek söz konusu ruh yapılarının mucizevi bir şekilde gerçekmiş gibi algılanmasına yol açan simgeler sistemidir (Atay, 2012, 25).

Dinin bu haliyle denetlenemeyeni denetlemek, izah edilemeyen durumları izah etmek, yaşanılan dünyaya ve o dünyanın öznesi olan insana dair bir anlam haritası sunmak ve evrenin düzene girmeden önceki biçiminden evren biçimine evrilmesi gibi "psikokültürel" görevlerinin yanında toplumsal süreçlerde de bir dizi görevlerinin mevcut olduğu söylenebilir. Her şeyden önce din, toplumu denetleyen sosyal bir

mekanizma olarak çalışabilir. Toplumda tarafından uygun görülen hareket ve eylemleri destekleyerek toparlayabilir, toplum tarafından uygun olmayanları ise desteklemeyerek sosyal düzeni teşvik edici rol alabilir. Bu bakımdan her din toplumsal hastalıklara sağlıklı reçeteler yazarak, toplumun sağlığını düzelten bir ahlak sistemidir (Atay, 2012, 25).

Dinin sosyolojik, tarihi, felsefi, ansiklopedik ve antropolojik tanımlarından sonra Türk aydınlarından düşünce, siyaset ve fikir adamı Nurettin Topçu'nun her daim etkisini halk üzerinde artırmaya devam eden din olgusu hakkında nasıl bir duruş ve davranış içinde bulunduğunu, bu konuda ne tür görüşlere sahip olduğunu ele alacağız.

2.1.1. Nurettin Topçu'da Din Anlayışı

Nurettin Topçu'nun din ile ilgili görüşlerini inceleyebilmek ve bu konuda Topçu'nun ne düşündüğünü tam anlamıyla idrak edebilmek için onun nasıl bir aile yapısından geldiğini anlamak gerekir. Topçunun ailesi dinin ne manaya geldiğini iyi bilen ve Topçuya da bu anlayışı aşılayan bir aile yapısına sahiptir. Dini hayatın incelikleri kendisine iyi aşılandığından dolayı din kavramı onun hayatında bir disiplin olarak irade ve ahlak disiplini olarak karşımıza çıkacaktır (Işık, 1992, 174).

Topçu'nun ailesinin kendisine aşılamış olduğu dünya görüşü ve bu görüşün üzerine temellerini inşa ettiği eğitim hayatı -bilhassa felsefe bilimiyle olan ilintisi- onun nasıl ciddi bir din görüşüne sahip olduğunun ipuçlarını vermektedir. Onun yetiştiği dönem bağımsızlık düşüncemizin zirve yaptığı ülke insanının kurtuluş mücadelesi verdiği sıralara ve savaştan sonraki o buhranlı sancılı dönemlere, bir ülkenin kalkınabilmek için verdiği mücadelenin en canlı tanıklığına denk gelir. Bütün ilim ve bilim adamlarına denk gelen ve onlarda karamsar bir ruh halinin oluşmasına sebebiyet veren tarihteki en çalkantılı dönemler Topçu'ya da denk gelmiş ve yazılarını bu karamsar ruh halinin daha doğru bir ifadeyle bu ruhçuluk anlayışı üzerine oturtmuştur. Memleket meseleleri üzerine kafa yorması bütün mesaisini ve enerjisini memleketin düze çıkarılması için harcaması ve bunu küçük yaşlarda kavraması onun nasıl bir düşünür ve hareket adamı olacağının ispatıdır. (Topçu, 1999, 51).

Topçu'nun dine verdiği ehemmiyetin bu şartların atmosferi dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekir. Dinin tanımından tutunda dinin öznesi insan olan ve öznesi

toplum olan bir ortamda bu kavramlara nasıl tesir ettiğine dair etik ve gizem dolu bir anlayışın üremesinde memleketin içinde bulunduğu gri durumlara karşı geliştirilen idealist tavrın kökeninde hocası M Blondel'in felsefi öngörüsü yatmaktadır. Ayrıca Topçu'nun klasik medrese usulü tarzında bir eğitim modelinden yoksun oluşu veya böyle bir eğitim alma fırsatı olmayışı, onun daha çok felsefi mistik din görüşünün ağır basmasında etkili olduğunu öngörmekteyiz.

Bütün ilim ve bilim adamları gibi M Blondel'in felsefesi de bütüncül bir anlayışla hareket eder. Çalıştığı ve üzerine emek sarf ettiği bütün analizler felsefesinin öznesini oluşturan 'Hareket'in disiplini içinde seyreder. Ona göre hareket hayatın içinde edilgen bir pozisyondan ziyade etken bir rolde olmalıdır. Çünkü hayatın orijin noktasında hareket vardır (Topçu, 1999, 52).

Blondel'in hareket diye adlandırdığı kavram aslında yerleşik manasının dışında farklı bir muhteva içermektedir. Hareket insanın iradesinin komutuyla insanı çeşitli eylemler yapmaya sürükleyen bir mekanizmadan ziyade bizzat düşünceyi düşünce yapan ana unsur yani bilincin ruh bulması olayıdır.

Blondel'in hareket algısında herhangi bir çıkar ve menfaat mekanizmasından ötede bütün dünyayı alakadar eden, dünyayı kaplayan bir anlayış söz konusudur. Bu sebepten dolayı varlık değil hareket ahlakidir. Çünkü ahlakiliğin temelinde hareket vardır (Topçu 1999, 53-61).

Bu noktadan hareketle Blondel'in felsefi düşüncesinin ana unsuru olan hareket ahlak temeline oturtulmaktadır. Blondel için dini mekanizma da aynı temel üzerine inşa edilmektedir. Dini mekanizmayı oluşturan hareketi diğerlerinden bağımsız bir süreç olarak telakki etmez. Tüm hareketlerimizi kendi içine alan kendi süzgecinden geçiren bir hareket olarak değerlendirir. Blondel'e göre ilahi yaratıcının içinde olmadığı hiçbir hareket vuku bulamaz. Dolayısıyla din eksenli hareket olmaksızın yapılan her iş her hareket her eser yok olmaya mecburdur. Hareket Allah'ı anlattığı sürece vardır. Diğer türlü Allah'ın içinde olmadığı bir hareket ve insanın bulunmadığı bir hareket mekanizması yok hükmündedir. Özetle hareket Allah ile insan metaforu'nun bir arada olmasıyla vuku bulan bir durumdur. İkisinden birinin olmaması gibi bir durum söz konusu olduğunda hareketten söz etmek mümkün değildir (Topçu, 1999, 53-61).

Topçu, din ve ahlakı birbirinden ayırmayı etle kemiğin birbirinden ayrılmasına benzetmiş, bunun mümkün olamayacağı gibi, bu kavramların birbirinden ayrılmasının da insanın iç dünyasını kendisinden ayırmak olduğunu söyler. Ahlakın esasında insanın yeterli dini donanıma sahip olmaktan öte başka bir şey olmadığından bahseder. Din ve ahlak dışında ebediyeti idealin öznesi yapan başka bir şey yoktur. Hem halk için hem ruh âlemi için durum bundan farksızdır. Fakat din, ahlakı kapsayan bir pozisyona sahiptir. Ahlak insanlaşmaksa, din insanlığımızın da üstüne yükselme iradesidir (Karaman, 2000, 47 – 48).

Tüm bu anlattıklarımızın devamında din kavramının özünde bulunan efsunlu halin yani Allaha yönelişin izleri Blondel'in tüm felsefi sisteminin iskelet yapısını oluşturduğundan aynı noktaları ve izleri onun öğrencisi olan Nurettin Topçu'da görmek mümkündür.

Topçu'ya göre ahlakı oluşturan kurallar silsilesinin tamamı dini kurallara dayanır. Ahlaki olan kurallarda belirleyici olan durum ilahi yaratıcının aktardıklarına aykırı olmamalıdır. Dolayısıyla din ile ahlakın doğuşlarının temelinde ise bu iki kavramın birlikteliğinden söz eder (Karaman, 2000, 23).

Topçu'ya göre ahlak İslam dinini oluşturan bütün kurallar mekanizmasının öznesi, özü ve bizzat kendisidir. Müslüman olmak; İslam'ın ruhuna yakışır şekilde davranmak, onu el üstünde tutmak ve kendi benliğinde özümseyerek yaşayabilmektir. İslam ahlakının büyümesini ve değer bulmasını Peygamberin hayatında analiz etmek gerekir. (Topçu, 1999, 13-14)

Topçu'da din ve ahlak ilişkisini analiz ettikten sonra onun din anlayışına göz atalım. Ona göre dini inanç insanoğlunun yaratılmasından ve insanlığın var olmasından bu yana mevcuttur. Yapılan incelemeler ışığında ilk yaratılan insan kümelerinin daha alet yapma özelliğinden önce bile ulu bir yaratıcı güce inandıklarının görüldüğünü bunun ise ancak vahiy kavramıyla izah edilebileceğini söyler (Topçu, 1999, 145).

Kök, Topçu'nun din konusunda neler düşündüğünü şu şekilde izah eder: Nurettin Topçu, yazıları, makaleleri ve diğer birçok eserinde din ile ilgili konuları derinlemesine araştırma ve incelemeye tabi tutmuştur. Eserlerini gerektiği yerde dini

analitik çözümlerle açıklamış gerektiği yerde ise pratik çözümlemeler yoluyla onları sürekli analiz etmiş ve konuyla ilmi felsefi ve ahlaki manada münazara halinde olmuştur (Kök, 1995, 11-12).

İlahi veya semavi olsun bütün dinlerin inançlarının çıkış noktasına değindiğimizde en ulvi ve ulu olan tanrı inancının hâkim olduğunu görmekteyiz (Sinanoğlu, 2005, s.16). Topçu'nun din algısındaki hâkim görüş de burada olduğu gibi Allah inancının temele alınması yoluyladır. Topçu'ya göre din koşulsuz şartsız Allaha inanmaktan geçer. Bu görüşüne Budizmi dışarıda tutmakla başlar ve onu daha farklı bir zeminde değerlendirerek bilge bir anlayışın ürünü olarak görürsek diğer dinlerin tamamının Allah'ın yüce varlığına inanma temeline sığındığını görürüz (Kök, 1995, 9).

İnsanlığın ve insanlığı oluşturan unsurların, yani insan kümelerinin tarihin hiçbir döneminde dine bağlanmadan yaşayamadıklarını dinin insanın ruhunu canlı tuttuğunu belirterek bu sebepten dolayı dinin lağvedilmesinin mümkün olamayacağından bahseder. Bu tarz bir realitenin ışığında dini kuramlara muhalif bir takım batıl yapılanmaların görüşlerinin de teknolojik reformların en üst aşamasını yaşadığımız yirminci yüzyılın akıl, izan ve ilmi karşısında kabul edilemez olduğunu belirtir (Topçu, 1999, 145).

Topçu, dinin toplumda bir karşılığının olduğunu toplumla yüzyıllardır bağdaşık yaşadığını, bunun reddedilmesinin mümkün olamayacağını ve yok edilemeyecek bir hakikat olduğunu bu şekilde ifade eder. Bu düşüncesinin kabul olabilmesi için dini eğitimin kaçınılmaz olduğundan söz eder. Madem insan ve toplum dinsiz yapamıyor, dinin olmaması etle kemiğin birbirinden ayrılması gibi bir durum ise, o halde onun eğitimi de çok hassas vaziyette ele alınmalı bir nakış gibi ruhlara işlenmeli ve ihmale vaziyet bırakmaması gereken bir konudur. Bu gereklilik, İslam dışı batıl unsurların İslam'dan temizlenip atılması içinde geçerlidir. Hurafelerle dolu özünden mahrum bırakılmış içi boşaltılmış olan bir din, özellikle de çağımızda insanın ihtiyaçlarına cevap vermekten uzaktır. Bu konuda da yine doğru bir dini eğitim çözüm olabilir.

Nurettin Topçu'da din, her şeyden önce insan ruhu için olmazsa olmaz bir ihtiyaçtır. İhtiyaç ise; hem mental akla hem de duygusal aforizmalara yön verebilen tasavvurlara denmektedir (Topçu, 1997, 31**).** Topçu, burada dini bir ihtiyaç olarak

görmekte ve dikkat edilirse dinin akıl ve kalbe hitap edişine vurgu yapmaktadır. Topçu'ya göre dini zekânın eseri bir fikir sistemi sayanlar olduğu gibi, onu sade bir duygu işi zannedenler de vardır. Oysa din hem zekâ hem de duygu âleminin üstünde bir irade hadisesidir (Kök, 1995, 62)

Topçu, dini değerlendirirken onu insanın psikolojik yapısı ile başlatıp yine psikolojik yapısı ile bitiren, bize ilahi nizam tarafından yazılmış olan hayatın doğaötesi durumu diye tanımlar (Topçu, 1997, 163-164). Gerçek anlamda din kavramı, psikoloji ile metafiziğin kombine edilmiş halidir. Dini yaşayış psikoloji ile yani kendini düşünüp sürekli yenilemekle başlar. Hakiki manada din ruh hayatından ibaret kılınmıştır. Ancak ahkâm – feraiz gibi kanun ve şeriat yönü, bedenin ruh üzerindeki çeşitli tesirlerini tanıtan ilimlerdir (Topçu, 1997, 157)

Topçu'ya göre dinin bütün dünyası ruh dünyasıdır. Ruh bütün katmanlarıyla din ile iç içedir. İslam'ın bütün hareketleri ve bütün dünya işlerimizi düzenlemiş olması; dünyaya ait işlerimizde bizi daha başarılı kılmak için değil, belki dünya işlerimizi ruhun selametini hiç engellemeyecek tarzda düzenlemek içindir. Dinin konusu ruhtur. Beden ise ruha yüktür. Din, bedene saadet vermek iddiasında değildir (Topçu, 1999, 88-91)

Dini Nurettin Topçu'ya göre değerlendirme metotları, Topçu'nun psikoloji üzerinden bir dini anlayış ve yaşayışa sahip olduğunu göstermektedir. Aslında buradan almamız gereken mesaj onun dinin psikolojik işlevselliğinden ruhsal ve manevi bir çıkarımda bulunduğunu çözebilmekte saklıdır. Bu nedenledir ki o maneviyat yoksunluğunu, kaportası olup motoru olmayan bir araba misali içi boşaltılmış kurusıkı eylemlere benzetir.

Bu psikolojik açıklamalar ışığında Topçu'ya göre din insanın özünün (içinin) eğitilmesiyle ilgili bir sonuçtur. Bu iç eğitim aforizması dünyevi zevklerden izole edilip, ebedi mutluluğa kavuşma, maddeden arınıp insanın kendini Allah'a adamasının bir neticesidir. Dini eğitim insanın iç dünyasında meydana gelen bozuklukları, virüslü alanları arınık hale getiren sağlam bir iradi tavrın neticesidir. İnsanın ruhunu onaran din, kendine özgü tutumları olan psikolojinin temellerine dayanır. Bu noktada psikoloji insanın kendini iyileştirmeye tabi tutmasının şifrelerini öğretecektir (Topçu, 2006, 11).

Dine dünyada yüklenen görev, insanın ebedi saadete erişmesini sağlamaktır. Din, toplumun menfaat hırsıyla yanan nefsine ruh tohumu ekmektir. Büyüyüp filizlenen ruhları ise menfaat pazarından alıp gerçek ruh dünyasına yükseltir (Topçu, 1999, 62).

Topçu'ya göre din kuvveti dengede tutan bir mekanizmadır bir bilgi bankası değildir. "Dindar şahsiyet ise bilgisiyle etrafındakiler üzerinde bilgi enaniyeti gösteren değil kudretli duruşuyla etrafına nam salan kişidir. Burada değinilen kudret ise kişinin imanının kudretidir" (Topçu, 1999, 83).

Topçu'nun din hakkında yukarıda zikrettiğimiz yazılarında ne mesaj verdiğine bakacak olursak onun dini yalnızca pratik bir dünyadan ibaret olarak ele aldığını düşünebiliriz. Ancak işin özü itibariyle konuyu değerlendiğimizde her ne kadar işin pratik tarafına vurgu yapsa da aslında bilgi yönünü de önemsemektedir.

Topçu bu iki kavramın ifade ettiği alanı birbirinden ayrı tutmanın olanaksızlığını anlatmaya çalışır (Topçu, 1998, 124). Aynı şekilde Topçu inancın gerçek ve bilginin yaşayan hali olduğunu izah etmektedir (Topçu, 1998, 134).

Bu düşüncenin bir sonucu olarak Topçu inançla bilginin birbirinden ayrılamaz bir bütün olduğunu vurgulamaktadır. Topçu'nun dini bir güç olarak görmesinin gerekçesini irdeleyecek olursak burada onun dine yüklediği tasavvufi anlayışın hâkim olması yatmaktadır. Bu neticeden hareketle o dini ruh dünyasında yapılan sportif aksiyonlara benzetir. Nurettin Topçu'ya göre hakiki bir iman ateşiyle ilahi yaratıcıya bağlanan iradesi kuvvetli bir kalbin en can alıcı özelliği tam ve mutlak samimiyetle dolu olmasıdır (Topçu, 2004, 154). Topçu'ya göre din insanın nefes alıp verdiği her yerde ve her zamanda bütün iş oluş ve hareketlerimizde madde ile birlikteliğimizde kendini ortaya çıkarmaktadır (Emer, 2006, 306-318).

Topçu'nun dine dair düşüncelerini daha geniş bir bakış açısıyla anlatacak olursak onun dinin ne olmadığıyla ilgili sözlerine yer vererek konumuza devam edeceğiz.

1- Din hakikatleri deneme yanılma yöntemiyle kontrol altında tutulabilecek pozitif bir ilim değildir. Bilimde olduğu gibi dinde de pozitif prensipler yoktur Onun

prensipleri insanın iç dünyasına bağlıdır; ilham ve inançlarla beslenir. Dinin kuvvetli bir ruhun tezahürü olduğunu söyler. Durkheim'in "din insanlar için bilgi kaynağı değildir, kuvvet kaynağıdır" aforizması bu konuda düşünürümüzün kılavuzu olur. Dindar şahsiyet çok bilen değil kuvveti fazla olandır. Bizi Allaha götüren enerjinin kaynağı ruhun kuvvetine bağlıdır ifadelerini kullanır.

2- Din ilim olmadığı gibi bir ilim tarihi de değildir. Din hakkında geçmişten bugüne kadar ortaya konan semboller ve şekiller dinin kendisini ifade etmekten yoksundurlar. Çünkü dini hayat sadece bunların bilgisi yani dış yapısından kaportasından ibaret değildir. Dini hayat kişinin kendi iç dünyasında yaptığı dini denemenin içindedir.

3- Din bir doğru düşünme sanatı (mantık) ve bilimi de değildir. Dini, akıl prensipleriyle izah etmenin beyhude bir meşguliyet olacağı gibi bunun tersini söylemenin yani dini hakikatleri inkâr etme yoluna gidilmesinin de cehalet göstergesi olacağını vurgulamaktadır.

4- Din sanat da değildir. Çünkü din, sadece estetik hazlarla ifade edilebilecek bir saha olmadığı gibi bu hazlardan daha fazlasını içinde barındıran değerler ailesinin dünyasıdır. Kuranın sadece kulağa hitap eden şeklinin dindarlık değil olsa olsa dindarlık göstergesi olduğunu belirttikten sonra kuranın ancak anlamındaki şifreleri çözüp ona uygun bir hayat sürmenin peygamberin tavsiye ettiği hayatın kendisi olduğunu söyler.

5- Din gerçeğe dayanmayan, asılsız söz, hikâye efsane hiç değildir. Çünkü mitolojik ve hayalî olan inanç motiflerini dinle karıştırmak, hayal mahsulü olan inançları gerçek ile karıştırmaktan başka bir şey değildir. Bu durumun gerçekleşmesini ise din adamı görünümünde karşımıza çıkan, dini sadece anlatan fakat dini yaşamaya cesareti olmayan korkak bilgi fakirlerinin halkı çeşitli isimler adı altında (hoca, şeyh, vaiz, âlim.) istismar etmeleri yüzünden kaynaklandığını söyler.

6- Telkin dinin içerisinde var olan bir kavram olmasına rağmen, din bir hipnotizma hareketi gibi telkin psikolojisinden oluşan bir sistem de değildir. Burada telkin tek başına yeterli değildir. Çünkü telkinin tek başına yapılması çeşitli ruh hastalıklarına sebep olur. Bu nedenle telkin yapan önderin veya hocanın belli bir mertebeye kadar hakikat yoluna gitmesi devamını, hedefe varmayı ise kişinin kendisine bırakması doğru olacaktır.

7- Din bir iddia değil, bir hayattır. Bir dinin gerçek nitelikleri ancak onu kanıksayanlar ve ona inananlar tarafından bilinebilir. Bu da kişinin onu iç dünyasında kabullenmesiyle mümkündür. Bir kişinin din hakkında modifiyeli sözler söylemesi ve dini yüceltme yoluna gitmesi dine bir şey kazandırmayacağı gibi bunun tersi bir şekilde din hakkında olumsuz lafızlar zikretmesi de dine bir şey kaybettirmeyecektir. Böyle yapmakla kişi ancak kendisini tanıtmış olur şeklinde ifade eder.

8- Din bir dünya saltanatı değildir. Onun siyasetle politikayla işi olamaz, olması da mümkün değildir. Bunun neticesi olarak Şeyhülislamlık müessesesinin sahip olduğu güç ile politikaya karışması devleti zaafa uğratmıştır. Dini makamlar halka hizmetin hakka ibadet olduğunu anlatan makamlar olmalıdır. Bu makamlar halkın selameti için kullanılmalıdır. Bunun dışındaki bir anlayış hem dinin yozlaştırılması ve yanlış anlatılması hem de dini otoritenin zayıflamasına sebebiyet verecektir.

9- Din bir meslek dalı olamaz, o insanlığımızın cevheridir. Çünkü belli bir zümrenin din adamı diye ortaya çıkıp dini meslek haline getirmesi onun bir meslek dalıymış gibi algılanmasına yol açmıştır. Hâlbuki bu noktada inanan herkes bir din adamı gibi olmalı dine sahip çıkmalı ve onu herkese doğru bir şekilde anlatmak telkin vazifesi görmek hepimizin görevi olmalıdır. Bu nokta dinin telkin edilmesi noktası irşada girdiği için din bir irşad mesleğidir denebilir. İrşad ise Allaha götüren yolu aydınlatan kaidelere denmektedir. Bu şekilde yapılmayan hiçbir irşad sonuç vermeyecek telkinler kuru gürültüden ileri gitmeyecek ve insanı bir makine misali aynı şeyleri yapan bir hüviyete bürüyecektir. (Topçu, 1997, 179-183).

Topçu dinde asıl irdelenmesi gerekenin dinin psikolojik boyutunun yaşanmasına bağlamaktadır. Bunu dini tecrübeye dayandırır. Burada dinin tarifini bütün dinleri eleştirdikten sonra yapar.

Başlangıç olarak felsefe biliminin birer parçası ve devamı olan naturizm ve animizm de geçen din tanımlarından hareket eder. Onlara göre din gizemli ve her yönüyle bilinemeyen güçlerin kontrolüne kendini bırakmaktır. Bu tariften hareket edersek Topçuya göre din iki temel kolon üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan birinin doğaüstü diğerinin ise gizli yönleri bulunan, ne olduğu anlaşılamayan, akıl erdirilemeyen, esrarengiz durum olduğunu söyler. Bu söyleme göre esrarengizlik özelliği bütün dinleri kapsamadığından dinin tarifinde belirleyici role sahip değildir. Ona göre tabiat ve tabiatüstü kavramların dimağlarımızda daha çok yeni yer etmiş

olduğundan ve pozitif ilimlerde yeni tanışmasından dolayı insanların geçmişteki yaşantılarının bu tarz bir fikriyatla açıklanmasının kabul edilemez olduğunu ifade eder. (Topçu, 1998, 192-194)

2.2. NURETTİN TOPÇU'DA DİN VE VİCDAN İLİŞKİSİ

Kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç olarak tanımlanmaktadır **(**http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b3bdc57071ca1.23855546, 2018**).** Diğer bir ifadeyle vicdan, eylem ve davranışlarımızı etik bir perspektiften değerlendirmeye tabi tutan insanın kendi benliğiyle yaptığı mahkemedir (Bolay, 2004, 184). Vicdan kişinin kendi kendisini muhakeme ettiği bir arenadır.

Nurettin Topçu'ya göre vicdan: zıt iki kutuptan meydana gelen "iyi ile kötünün ayırt edilmesi olayıdır". Duygu yoğunluğu şeklinde ortaya çıkar. Yaptığımız iyilikler ve kötülüklerin sonucunda vicdanımızın bu eylemlere verdiği çeşitli reaksiyonlar şeklinde belirir. Bir iyilikte bulunduğumuz anlarda o iyiliği yapmadan önce insan bir ilahi çekiciliğin etkisinde kalır. İyiliği yaptıktan sonra ise insan kendi iç dünyasında bir rahatlama ve esenlik hisseder. Bu durumun tersi ifa edince de aynı şekilde insan iç dünyasında ona kötü hissettiren (utanç, pişmanlık vb) duygulara maruz kalır. Diğer insanların yaptıkları hal ve hareketler de bizde çok çeşitli duygu halleri ortaya çıkarıyor. Takdir, hürmet, hayret hisleri veya acıma hor görme küçümseme duyguları. Bu duygu hallerini insanın iç dünyasına taşıyan yaşamış ve ait olduğu sosyal tabakadır; bunlar kişinin kendisinin bireysel iç dünyasının öne çıkarmış olduğu eylemler değildir. İyi ve fena eylemler karşısında vicdanımızın yaşadığı çöküş yaşadığı toplumsal yapının beğenen veya ayıplayan hükümlerini kendi bünyesinde taşımaktadır (Topçu, 2006, 105).

Vicdanın yapısını araştırıp analiz ettiğimizde çok çeşitli ruhsal unsurları içinde barındırdığını görmekteyiz. Filhakika bunlardan hangisinin diğerine daha üstün olduğu noktasında çeşitli görüşler ortaya çıkmaktadır. Duyguların vicdanın ortaya çıkmasında baskın rolü oynadıkları görüşü toplumsal katmanlar tarafından benimsenmektedir. Aynı görüş duyguların yoğunluğunun fazla olduğunu savunan Jean Jacques Rousseau ve İskoçya felsefe bilimcileri tarafından savunulmuştur.

Zihinci görüşü savunan blok ise Kant'ın başını çektiği vicdan anlayışıdır. Kant'a göre vicdan hareketlerimizin otokontrolünü sağlayan akli melekelerden başka bir şey değildir. Akılla devinip bir pozisyona geçen duygular etik anlayış şöyle dursun egoizmin kıpırtılarıdır. Sosyolojiye göre ise vicdan; bireyin ruhunda sosyal yapının bir aksedişi halinde telakki etmektedir. (Topçu, 2006, 106).

Topçu'ya göre vicdan ise akıldan bağımsız bir durum olmamakla birlikte, onunla alakasız bir durumda değildir. Farklı insanların bize karşı göstermiş olduğu reaksiyonlara bir cevap olarak insanın kendi iç dünyasından gelen hislerle tepki göstermesine vicdan denir diye ifade etmektedir. Burada vicdanın tanımlanmasında geçerli olan unsuru bazıları akıl, bazıları duygu, bazıları da toplum veya sosyal yapı olarak izah etmektedir. Topçu ise akıl ve duygunun her ikisinin de kombine bir şekilde vicdani yapı üzerinde etkili olduğunu savunur (Topçu, 2006, 106).

Vicdanın ortaya çıkışı meselesi, akli unsurların doğuşu meselesiyle aynı düzlemde izah edilmektedir. Doğuştancı ekolden olanlar insanın yaratılış olarak ahlak ilkelerine sahip olarak dünyaya geldiklerini savunur. Halk unsurlarını oluşturanlar da bu görüşü benimser. Cicero, Rousseau, Kant ve Descartes bu görüşü desteklerler. Ampirist (Deneyci) görüşü savunanlar ise vicdanın fert veya toplumsal köken (cins) tarafından insana sonradan kazandırılan özellikler olduğunu savunurlar. Birey tarafından kazanıldığını iddia edenler insanda yaratılış özellikleri itibariyle iyi ve kötü kavramlarının bulunmadığını, bunların sonradan birtakım eylem (terbiye) ve söylemler yoluyla kendisine kazandırıldığını söylerler. Vidanın cins (soy, kök) tarafından kazanıldığı söyleyen ampiristler ise evrimci (Zaman içinde birdenbire olmayan, kesintisiz, niteliksel ve niceliksel gelişme süreci) akımlardır. Spencer bireyler tarafından bilimsel birtakım yöntemlerle ele geçirilen ahlaki alışkanlık süreçlerinin, sonraki nesillere genetik özellikler kanalıyla transfer olacağını ve nesilden nesle aktarılan ahlaki alışkanlıkların bir müddet geçtikten sonra insan soyunda hassasiyetli bir vicdan ortaya çıkaracağını kabul etmektedir. Vicdanın doğuştancı ve deneyci (ampirist) anlayışlarını benimseyen üçüncü anlayışa göre ise ahlaki süreçlerin sonradan kazanıldığını, fakat onları kazanma becerisi olan akli melekelerin ise doğuştan varlığını kabul etmektedir. Bu konuyu özetleyecek olursak doğuştancı akıma mensup olanlara göre vicdan doğuştan getirilen bir özellik, deneyci

ekole göre ise sonradan birtakım eylem ve öğrenilmiş hareketlerle kazanılmıştır. (Topçu, 2006, 107).

Başka bir tartışma teması da vicdanın insanları hakikatlere götürüp götürmeyeceği mevzusu veya daha farklı bir ifade tarzıyla vicdanın hatadan bağımsız olup olmadığı konusudur. Doğuştancı ekole göre vicdan hatasızdır, bizi ahlaki hakikatlere götürür. Bunu Jean Jacques Rousseau şöyle ifade buyurmaktadır:

> "Vicdan! Vicdan! İlahi içgüdü, ölmez ve ilahi seda; cahil ve görgüsüz olanların zeki ve hür insanların en emin kılavuzu; hayır ve şerrin hata yapmaz hâkimi, Allah'a benzer kılan kuvvet, insanın Yaradılışındaki necabetle hareketlerindeki ahlaklılığı veren sensin; sen olmasan beni hayvanların üstüne yükseltecek kuvvet ne olurdu? Sapkınlıklara salarak yolumu şaşırtan kaidesiz bir anlıkla ilkesiz bir akıl mı bana yol gösterecek?". (Topçu, 2006, 107).

Ampiristlere göre vicdan değişken özellikleri bünyesinde barındıran bir değere sahiptir. Onun değeri fertlere ve toplumsal yapılara göre değişebiliyor, kiminin iyi olarak telakki ettiği eylem ve söylemleri diğeri kötü eylem ve söylem olarak kabul ediyor. Bu sebepten dolayı vicdan anlayışının sabit bir şekilde seyretmesi gibi bir durumdan söz etmek mümkün değildir (Topçu, 2006, 107).

Topçu Felsefe eserinde doğuştancı ve ampirist görüşü tahlil ederek birleştirmenin çözüm yolunu şu şekilde anlatır:

1- Kişinin yaptığı eylemlerde ve söylemlerde bu hareketlere hakiki anlamda yaklaştığında vicdanının onu yanlışa sürüklemeyeceğini aksine doğruya götüreceğini belirtir.

2- Vicdanı teorik kılavuz açısından uygun bulmaz. Bu hususta vicdanın kişiyi yanıltabileceği görüşünü ileri sürer. Kısaca iyiliğin ne olduğunu analiz etmek onun vazifesi değildir.

Nurettin Topçu'nun çizgisinde olaya baktığımızda ve vicdanı değerlendiğimizde şunu anlamaktayız: Kişinin yaşamış olduğu zaman diliminde başından geçen örtülü veya açık eylemlerin tamamında kişi özgür bir irade ile kalbinin yani iç dünyasının sesine kulak verdiği anda vicdanının onu defolu hareketlere sürüklemeyeceğini belirtir. Ancak teorik anlayış üzerinden olaya yaklaştığımızda durum biraz seyrini değiştirmekte ve bizi hataya sürükleyebilmektedir. Zira bu hata ahlakın genel prensiplerinde değil de aksine özel durumlar belirten prensiplerde karşımıza

çıkmaktadır. Şu tarif daha ziyadesiyle konumuzun açıklanması hususunda bizi aydınlatmaya yardımcı olacaktır. Ahlakın iyi olduğu noktasında hemen herkes hemfikirdir. Ancak çok özel zaman dilimlerinde veya çok özel alanlarda kişi sorumluluklarını yerine getirirken ne tür eylemlerinin ahlaki bir duruşa sahip olduğunu belirtmekte vicdan yetersiz kalabilir bunu açıklamak insana yüklenen akli melekelerin işidir.

Hareketlerimizin ahlaki değerini ölçmek ve belirtmekte başkalarının vicdanı hakem oluyor. İnsan kendi yapıp ettiklerinin kötü parçalarını ir araya getirirken zorlanıyor. Kendi eylem ve söylemlerinin öz eleştirisini yapmak kendi yaptığı fenalıkların ıstırabını duyabilmek için başkalarının işaretine muhtaçtır. Pek çok kötü ameller vardır ki toplum onlara çanak tuttuğu için iyilik zanneder, onlarla övünürüz. Bir toplumsal yapının içinde barındırdığı aciz ve zayıf bir şahsiyeti döven bir demir yürekli karakter toplum nezdinde onura edilince yaptığı eylemin doğru olduğuna kendini inandırır. Vicdanı da rahattır, hissiyatı onu kötü bir iş yapmadığına inandırmıştır. Bu durumdan kurtulmanın çaresi aklın yoluna başvurmasında yatmaktadır. Kötü hal ve eylemlerin yarattığı olumsuz sonuçlar da vicdanın ruhunu bozabilir. Yaptığı göreve karşılık halktan rüşvet almaya çalışan memur, büyüklerine karşı saygısızca hareket ve tavırlarda bulunmayı alışkanlık haline getiren öğrenci bu vicdanı yaralayan hareketlerinden dolayı rahatsızlık hissetmiyor. Vicdanının sesine kulak verip vicdani hakikate ulaşmak için bu yaptıklarının başkaları üzerinde ne tür olumsuz reaksiyonlara sebebiyet vereceğini düşünmeleri gerekiyor. İnsanın kendi vicdanının sesiyle özgürce baş başa kalması vicdanının sesini kendi davranışlarına çevirmesine vicdani muhasebe veyahut kendi vicdanıyla hesaplaşma deniyor. Vicdanlarını sapkınlıklardan korumak için genç dimağların çekirdekten itibaren vicdana ve vicdan muhasebesinin ne olduğuna dair bilgilendirilmeleri ve buna alıştırılmaları gerekiyor. Hatta kendi çıkarları söz konusu olduğunda bile vicdanlarının sesine güvenerek kim olursa olsun karşı taraftakilerin haklı olduğu bir platformda egoist nefislerinin tehditkâr hareketlerinden korkmayarak "Ben haksızım, onlar haklı"! diyebilsinler (Topçu, 2005, 142).

2.3. NURETTİN TOPÇU'DA DİNİN TOPLUMSAL YAŞANTIYA ETKİSİ

Her ulusun kendine özgü dini inanış, adet, gelenek ve görenekleri vardır. Bu sebeple din kavramı bir milletin hayatında olmazsa olmaz bir müessesedir. Ulusu meydana getiren bireylerin aynı dini inanç ve geleneklere sahip olması ve o inançlar etrafında bir araya gelmeleri ve aidiyet duygusuyla hareket etmeleri birbirlerine karşı sempatiyle yaklaşmaları ve birbirlerini sevmeleri onları birbirine yaklaştırmaktadır. Bu yaklaşımın devamında ise birlikte yaşama arzuları artmaktadır. Bizi Millet şuuruyla bir arada tutan özelliklerimizin birçoğunu dini inançlarımızdan almamız bunun en açık halidir. Bayramlar vb.

Millet ve milliyetçilik konusu düşünürümüzün eserlerinde çokça yer bulduğundan ve konumuzla ilinti arz ettiğinden çalışmamızın alanına dâhil olmuştur. Onun fikir dünyasına girebilmek onun çerçevesinden konuya yaklaşabilmek için millet ve milliyetçilik düşüncesinin üzerine eğilmek gerekir. Öncelikle bu kavramların tanımları üzerinde duralım. Kan ve komşuluk bağlarının yanı sıra ortak bir tarih ve geleneklere sahip bulunan sosyal gruplara millet denir. Aslında milletler her şeyden önce akrabalık, gelenek, dil, kültür ve din birlikleridirler. Nitekim milletlerin kendilerine mahsus dini formlara sahip oldukları bilinmektedir. Daha doğrusu millet tabiî ve organik cemaat bağlarının dini bağlarla güçlendirildiği sosyal bir ünitedir (Durmuş, 2003, 27).

Nurettin Topçu da millet kavramını "Kökleri mazide, gövdesi halde bulunan, yaprakları ve dalları istikbale uzanan, geçmişte, halde ve gelecekte hatıraları, temayülleri ve tasavvurlarıyla birleşmiş varlık" olarak nitelendirmektedir (Topçu, 1970, 4-5).

Millet ve milliyetçilik gibi kavramların sabit bir tanımının yapılması söz konusu değildir. Milliyetçilik, bir şuur duygusu olarak millete sadık hareket etmeye onay eren ve vatan millet sevgisini en öncelikli sosyal değer olarak alan ideolojidir (Kızılçelik, 1994, 30). Bir başka tanımlamaya göre ise milliyetçilik, milletine ait bütün değerlere sahip çıkma, onları koruma ve yüceltme, başka milletleri ve onlara ait değerleri küçük görme esasına dayanan ideolojidir (Demir – Acar, 1993, 42).

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bu kavramların sabit bir tanımının yapılması olanaksızdır. Konumuzun içeriğiyle ilgili olan din konusuna geldiğimizde ise düşünürümüz dini milli kültürün kendisi olarak ifade etmektedir (Şahsuvaroğlu, 2011, 118). Din ammeye ait bir müessese olmamasıyla birlikte ammenin doğuşunda ve gelişmesinde etkili olmuştur. Hatta bütün devletlerin büyümesinde ve inşa edilmesi sürecinde evrensel dinler devletlerin kuruluşlarından daha önce varlıklarını hissettirip bu kuruluş ayaklarına zemin hazırlamış ve bu uluslara ruhun özünde bulunan ahlak ve inanış kaidelerini, ideallerin kaynaklarını vermişlerdir.

Topçu'ya göre bugün köklü ulus devletlerinin milletlerini (Fransa, İtalya) kendi dinlerinden ayırmanın mümkün olmayacağına değinmiş ve aynı zamanda Türklerin Müslümanlıktan ayrılamayacağına da vurgu yapmıştır. Bunu denemenin imkânsızlığından bahsetmiştir. Çünkü ona göre İslam veya İslami inanış sadece şekilden ibaret değil, o şekli eyleme dönüştüren kafanın içinde saklıdır. Yalnız mabette değil o mabedi dolduran şahsiyetlerin simalarındadır şeklinde ifade etmektedir (Topçu, 2004, 22). Din ve toplum ilişkini maddeler halinde izah etmeye devam edecek olursak birkaç durumdan söz etmek gerekiyor:

Birincisi din, sosyal ve kültürel şartların en zirve noktasında bulunan bir müessesedir. Klasik sosyoloji, sosyolojizm ekolü, ideolojik olarak Marksizm savunur. İfa eden bir hüviyette bu anlayışın karşımıza çıkıyor olması toplum katmanlarından bireylere ve toplumu oluşturan diğer fonksiyonlara kadar tek taraflı bir anlayışın ürünü olarak bize yansır.

İkinci bir ifadeyle din ve sosyal yapı zıt bir anlayışla birbirlerini bütünleyen bir artı eksi etkileşimi halindedirler. Burada olayın ifa edilmesi gibi bir durum söz konusu değildir doğru da değildir. Aslında bunun bilinmesi de mümkün değildir. Bu perspektif tarafından bakıldığında din, kültürü oluşturan yapbozlardan biridir. Bilimsel delillerle açıklanabilen bu durum daha ileri boyutları düşünülerek modern sosyoloji tarafından kabul görmektedir.

Üçüncü anlayışa göre din, insanlığın değişmesine bağlı olarak değişmez. Çünkü hiçbir kural ve kaideye bağlı olmayan kendiliğinden meydana gelmiş varlık ötesi kuvvete dayanan bir müessesedir. Sosyal hiyerarşi ile hiçbir bağı bulunmayan ve bu

hiyerarşilerin gerek oluşum safhalarında gerek birbirleriyle olan münasebetlerinin dışındadır (Yümni, 1997, 188).

Topçu'nun anlayışına göre dinin sosyal yapı ile olan ilişkilerinde yukarda izahını yapmaya çalıştığımız ikinci kısım ile üçüncü kısımda düşünceleri ortaya çıkmaktadır diyebiliriz. Topçu burada dini sosyal yapıların veya sosyal hayatın dışında değerlendirmektedir. O, dini çok özel bir yere koymaktadır. Ona göre dini, bütün hayatların dışında seyreden, sayılamayacak derecede tek olan Allah inancına dayalı bir anlayışın ürünü olarak görmektedir. Bu tek sayılamayacak kadar ulvi olan bu inanış hem bizimle beraber hem de bizi kendine mecbur bırakan kudretin adıdır. Kısacası din, tek olan Allaha inanıp kendini onda bulmaktır.

Dolayısıyla kişinin iç dünyasında çok özel bir yere sahiptir. O bütün hayatların ve sosyal değişkenlerin dışında onlardan bağımsızdır. Fakat Topçu'ya göre kişinin iç dünyasının derinliklerinde hissettiği dini duyarlılıklar bir müddet sonra kişinin bütün ruh âlemine hâkim olmaya çalışır ve dışsal reaksiyonlara bağlı olarak değişkenlik göstermeye başlar. Bundan dolayıdır ki varlık âleminin ötesinde bir kuvvete sahip olan din, kişilerin arasında somut bir hale büründükten sonra ancak bilimsel yöntembilimle sosyal yapıda kendine yer edinmeye başlar. Çünkü din, insanların yaşamış oldukları somut hayattan bağımsızdır ve onlardan farklı olarak insanüstü bir özelliği vardır.

Topçu'da dinin toplumla arasında var olan işlevsellik rolü incelendiğinde ağır basan bir din motifiyle karşı karşıya kalmaktayız. Hem aynı imanın özüne sadık kalan insanların arasında aidiyet bağlarını kuvvetlendirmesi hem de bu sadakatin dini vecibeler noktasında farkındalık olarak yerine getirilmesi aşamalarında din rolünün toplumsal yapılar üzerindeki etkisini açıklayan Topçu, bunu yaparken dinin yapısal özellikleri açısından hareket etmez. Ona göre toplumların ilk örnekleri olan insanlığın ilkel kabilelerinde din mefhumu, toplum bilimi olarak ilimlerin çıkış noktasını oluşturur. İlimlerin ve ahlaki hislerin kaynağı dindir. Bu noktadan hareket ettiğimizde dinin insanlığın hizmetine sunduğu en önemli özellik, fani hayata ait ilkleri bünyesinde taşımasıdır. Filhakika dinin en üst unsuru veya en önemli varlığı bir ilk olma tasavvuru yaratması değildir. Eğer bu gözle dine yaklaşacak olsak ve bir dünya yarattığına inanmış olsak o zaman bilimsel yöntemler ve bilimler ortaya çıktığında din kaybolmuş olması gerekirdi veya din kendi kendine eriyip giderdi. Oysaki olaylar bize bunun

böyle olmadığını göstermektedir. Çünkü dinin ilimle bağdaştırılması doğru bir sentez olmamakla birlikte din, ilimden başka bir şey olup insanlar için bir kuvvet mekanizmasıdır, bilgi kaynağı değildir (Topçu, 2006, 109).

Topçu'ya göre din bütün insan topluluklarının hayatlarını düzenleyen kurallar bütünüdür (Wach, 1997, 88). İnsanlığın başlangıcı olarak kabul gören ilk kabilelerden beri dinin varlığından söz etmek mümkündür. Schmidt'in yaptığı saha araştırmalarına göre Afrika kıtasında yaşayan Pigmelerin insanlığın ilk kabul gören toplulukları olduğunu söylemiştir ve tam bir sadakat ve bağlılıkla tek yaratıcı Allaha olan inançlarının eksiksiz olduğu kanısına varılmıştır (Topçu, 1999, 56).

İnsanlığın başlangıcı kabul edilen ilk kabilelerden günümüz modern toplum yapılarına varıncaya kadar din, içinde barındırdığı nitelikleriyle birlikte bu niteliklerinin eyleme dönüşmesi sürecinde sosyal ve kültürel yapıların içinde oynadığı rol bakımından toplumu bazen bir araya getiren unsurlarla bazen de toplumda yarattığı ötekileştirici fonksiyonuyla bilinmektedir.

Dinin ahlaki tutum ve davranışlarıyla birlikte ruhunu da öne çıkaran bir anlayışla onu irdeleyen Topçu'ya göre din insanların ruh dünyasını geliştiren ve kuvvetlendiren bir özelliğe sahip olduğunu yazımızda belirtmiştik.

Topçu toplumun doğasında var olan din motifini de bu gizemli ve ahlaki yoğunluğunun olduğu pencereden değerlendirir. Dinin toplumun katmanları olan bireyler üzerindeki ağırlığını ve işlevselliğini toplumun tamamına yayılmasını arzu eder ve bunu şöyle açıklar: "İslam memleketlerinde ruhlar birbirinden ayrılmış, birbirine saldırıyorlar. Her sene yüzbinlerce ziyaretçi ile dolan Kâbe'nin etrafında ruh birliği ve beraberliği meydana gelmiyor. Bunun sebebi ne siyasi ne iktisadi ne de esasında ilmi ve fikridir. Bu halin sebebi İslam'ın temeli ve Kuranın özü olan ahlakın kaybedilmiş olmasıdır (Topçu, 1999, 3).

Bu görüşten hareketle aslında Topçu'nun toplumda olmasını arzu ettiği birlik ve beraberlik ruhunun sadece dini hassasiyetlerde aranmasının eksiklik olacağını, dini olmayan meselelerde de birlik beraberlik, kaynaşma ve toplumu toplum yapan aidiyet duygusunun ortak bir tavırla sergilenmesi gerektiğinin altını çizer. Çünkü dini hareketin dar bir hareket alanından ziyade daha geniş bir hareket alanını ifade

ettiğinden daha kucaklayıcı ve kapsayıcı bir özelliğinin olduğunu vurgulamıştık. Buna örnek olarak ise Yeşilay kurumunu anlatan Topçu dini hassasiyet ve anlayışın menfaatlere feda edildiği bir toplum arenasında sosyal yapının ruh ve ahlak prensipleri açısından birleştiricilik ruhundan uzaklaştığını belirtir. İslam'ın yüzyıllardır özünün hüküm sürdüğü topraklarda böyle bir kurumun varlığının İslam'ın özüyle çatışacağını belirtir ve bu kurumun gereksizliğinden bahseder. Olması gerekenin ise İslami omurgaya sahip bir toplumda Yeşilay'a ihtiyaç duymanın ötesinde Yeşilay'ın ihtiyaçlarının İslami prensipler üzerinden karşılanmasıdır (Topçu, 1999, 81).

Özetleyecek olursak; her milletin geçmişten gelen yüzyıllardır benimsediği bir dini inanışı dolayısıyla bir dini vardır. Bu inanış milleti millet yapan aidiyet duygusunun ve toplumu bir arada yaşamalarını sağlayan en üst makamdır. Her milletin kültürünün oluşumunda din önemli bir etken olduğundan Türk milletinin de millet bağıyla birbirine bağlanmasında toplumsal arenada isminin millet olarak ön planda olmasında İslam dini en önemli rolü üstlenmiştir. Topçu'ya göre bir toplumun ayakta kalmasını sağlayan, ırk özelliklerinden ziyade onların aynı dini motiflere bağlanmalarıdır. Aynı dine inananlar aynı düşüneceğinden aidiyet duyguları en zirve noktadadır. Irk ortaklıkları olmasına rağmen farklı dini inanışlara sahip olanların aidiyet duygularının zayıf olduğu da açıktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2. NURETTİN TOPÇUDA AHLAK ANLAYIŞI

3.1. AHLAKIN TANIMI VE BÖLÜMLERİ

3.1.1.Ahlakın Tanımı

Ahlak sözlükte "seciye, tabiat, mizaç, tabiat huy" gibi manalara gelen hulk veya huluk kelimesinin çoğuludur. Sözlüklerde çoğunlukla insanın fizik yapısı için halk, manevi yapısı için hulk kelimelerinin kullanıldığı kaydedilir. Bir terim olarak ise "insanın iyi ve kötü olarak nitelendirilmesine sebep olan manevi vasıfları, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışların bütününe" verilen addır.(DİB, 2006, 13). Ayrıca ahlak yanında yeme, içme, sohbet, yolculuk gibi günlük hayatın çeşitli alanlarıyla ilgili davranış ve görgü kurallarına, terbiyeli, kibar ve takdire değer davranış biçimlerine, bunlara dair öğüt verici kısa ve hikmetli sözlere ve bu sözlerin derlendiği eserlere edep veya adap ta denilmiştir. İslam filozofları hulk veya hulukun çoğulu olan ahlakı, "nefiste yerleşik olan yatkınlıklar" şeklinde tarif etmişlerdir. Bu yatkınlıklar sayesinde "fiiller, nefisten her hangi bir fikri ve iradi güçlüğe hacet kalmaksızın sadık olur". Eğer bu yatkınlıklar iyi olursa nefisten "faziletler", kötü olursa "reziletler" sadık olur. İşte ahlakın temel vazifesi nefis hakkında bilgiler vermek ve nefsi kendisinden faziletli fiiller sadır olacak şekilde terbiye etmektir. İslam filozofları ahlakı "ruhanf bir tababet" olarak kabul etmişlerdir (Aydın, 1998, 10-14)

Ahlak iyi ve kötü olmak üzere iki kısma ayrılır: İyi ahlak; Kuran'a, sünnete ve akl-ı selime uygun olan söz fiil ve davranışlardır. Kötü ahlak; Kuran'a, sünnete ve akl-ı selime uygun olmayan söz fiil ve davranışlardır. İslam ahlakının dayanağı Kuran ve sünnettir. Ayrıca "Ahlak" kavramı Kuranda iki ayette geçmektedir (Karagöz, 2007, 95). Mütefekkirimizin İslam ahlakı üzere bir ahlaki düşünce temeline görüşlerini dayandırdığı için bu dini noktaya temas etmek istedik.

Batı'da ise ahlak kavramı daha çok ahlakın felsefi kavram haritasının içeriğinde olan "moral ve etik" kelimeleriyle ifade edilir. Bu kelimeler anlamlandırılma yönüyle birbirinden ayrılmaktadır. Moral daha ziyade tarihi motiflerin analiz süreçleri için kullanılırken ahlak ise moralden daha ayrı biçimde tabiat huy gibi kelimelerle aynı manayı taşımakla birlikte daha dini içerikli motiflerin (örf, adet, gelenek, görenek) açıklanmasında kullanılır. Bir diğer kavram olan etik ise bu anlamları cüz'i miktarda bünyesinde barındırsa bile daha çok ahlak felsefesi içinde zikredilir (Uçan, 2006, 84). Felsefe kavram haritasından olan etik'e yüklenen görev, bir ahlak geliştirmek ve bu ahlakı normatif bir düzene sokmak değil bunun ötesinde daha çok ahlaki olan ilişkilerin sistematiği üzerine genel bir çıkarımda bulunmaktır. Etikler dini ve felsefi olmak üzere bazı yönlerden birbirinden ayrılır. Dini etik kaynağını Kuran ve sünnette bulurken; felsefi etik ise kaynağını tenkit ve soruşturma yöntemiyle elde eder. Bu analizlerden anlaşılacağı gibi dini etik ahlaki davranışlar grubuna daha yakın hissettirir (Erdem, 2005, 18).

Ahlakla alakalı bir konunun icra edilmesinde Sokrates'in görüşüne yer verilmemesi düşünülemez. Çünkü Sokrates, ahlakın felsefe bilimiyle ilgili boyutunun araştırılmasına etraflıca girişen ilk filozoftur. Sokrates'e göre Ahlakın kaynağı veya kökeni "erdem ile bilgidir" (Gökberk, 1979, 6). Çünkü bütün erdemler doğrudan doğruya bilgeliğe ya da bilgiye dayanırlar, bilgi ile birliktedir (Akarsu, 1970, 25). Dolayısıyla bilgili olmanın üstünlük açısından yeterli olduğu anlaşılmıştır. İşte Sokrates, bu düşünceyi ahlaki arenada açıklamakla bu durumu şöyle özetlemiştir: Ahlakta da üstün, erdemli olmak, bilginin düzeyine bağlıdır; doğru eyleme ulaşmanın yolu doğru bilgiye sahip olmaktan geçer.

Eflatun'a göre ise ahlak çıkış noktası ve kaynağı, üstün iyilik veya iyilik idesi olan kavramdır. İyi olan her şey bilginin de doğruluğun da kökenidir. Bilgi nesnelerine kendi doğruluklarını ve bilene de bilme gücünü veren bu gerçeklik iyilik ideasıdır. O aynı zaman da bilginin ve kanıtlanabilirliği ölçüsünde doğruluğun nedenidir. Her ne kadar bilgi ile doğruluk güzelliklerden oluşan fikirler olsalar da iyilik ideası onlardan daha ulvi ve daha güzeldir (Eflatun, 1980, 248). İnsanın en çok uğraş vermesi gereken alanın onun (iyiliğin) peşinden koşmak olmalıdır. Eğer gerçekten mutluluğa doymak istiyorsak, üstünlük yalnızca iyiliktedir (Bolay, 2004, 186).

Algılanabilen bir dünyada ışığa o hayat verir, ışığın yaratıcısı odur. O, kavranabilen evrende doğruluğun da aklın da asıl kaynağıdır (Eflatun, 1980, 256). Ahlakın hem lügat anlamını hem dini boyutunun bir kısmını hem de klasik ilkçağ filozoflarının ahlakla ilgili düşüncelerini açıkladıktan sonra tezimizin ana karakteri olan Nurettin Topçu'nun Ahlak anlayışıyla ilgili düşünce dünyasına temas edeceğiz.

Nurettin Topçu'ya göre Ahlak insanın sergilemiş olduğu eylemlerin ve söylemlerin metafiziğidir. Dolayısıyla kural ve kaideleri ister dine ister başka bir şeye dayansın her ahlak bir kıymetliler sistemine bağlı olup doğaötesi içeriğini veya önemini buradan alır. Bilimsel çalışmalarla ortaya çıkarılmış bir ahlaktan söz etmek mümkün değildir. Mütefekkirimizin ahlaki olan bu kanıya merhamet ve adalet gibi ahlaki kavramların metafizik boyutuna inanmış olması ve ahlaki olan eylemlerin işlevsel boyutunun deneylerden bağımsız olduğuna inanmasından hareketle vardığını söyleyebiliriz. (Topçu, 2004, 59).

Aynı zamanda Topçu'ya göre ahlak insanın dini bir olgunluğa erişmesi olayıdır, insana ait olmayan bir yaşantıdan insana ait bir yaşantıya geçiş sürecidir. Ahlak dinin içerisinde olan bir kavramdır. Bu nedenle onun kural ve kaideleri dinin kural ve kaideleriyle eşgüdümlüdür. Öyle ki Topçu ahlakın sınırlarını oluşturan prensiplerin ilahi düzenin planına aykırı olmasının beklenemeyeceğini belirtir. Yukarıda da açıklamaya çalıştığımız gibi ahlaki olan her kaide mutlaka dini bir alt yapıya sahiptir. Bu sebepledir ki ahlakın çıkış noktasından itibaren vardığı yer neresi ise dinin de doğduğu ve vardığı yer aynıdır. Bu ikili birbirinin devamı niteliğindedir. Bunların birbirinden bağımsız olması düşünülemez şeklinde görüşünü açıklamaktadır (Topçu, 1999, 95).

Görülen o ki Topçu'ya göre din ve ahlak birbirinden kopuk ve bağımsız kavramlar değillerdir. Yani ahlak dinden ayrı düşünülemez. O dinin sistematiği içerisinde olup, dinin bir parçasıdır. İnsanlığın başlangıcı olarak kabul edilen dönemden beri dinle birlikte var olmuş ve bu düzen varlığını kaybedene kadar var olmaya devam edecektir. Düşüncelerinin bu düzlemde olması onun dini ahlaki duruşu açısından önemli bir noktadır. Ahlakın tanımını bu şekilde bize sunan Topçu'ya göre ilerleyen süreçlerde ahlakın değişip değişmeyeceği konusu da ayrı bir konu başlığıdır. Bu konu başlığı gerek klasik çağ filozofları gerekse bizim aydınlarımız tarafından

tartışılmış, günümüzde de ahlak tarihi boyunca da kanaatimiz o dur ki tartışılmaya devam edecektir (Akseki, 1991, 16-18).

Bu tartışmayı Topçu, insanın genetiğinde var olan ve ona sonradan yüklenmiş olan özellikler üzerinden bir değerlendirmeye tabi tutarak çözmeye çalışır. İnsanın yaratılış özellikleri ve doğumundan sonra öğrendiği özellikler temasından hareket eder. Fiziksel özelliklerle, huyu içine alan ruhsal özellikleri yaratılış özelliği kabul eder. Sonradan kazanılan özellikler, terbiye edep nezaket vb. gibi alışkanlıklarla meydana gelen özellikleri bu kategoriye sokar. İkinci kategoride bulunan özelliklerin genellikle bu işin ehilleri tarafından değiştirilebileceği noktasında fikir birlikteliği vardır. Asıl çözümsüzlüğün asli (yaratılış) özelliklerde olduğunu söyler. Mütefekkirimiz asli özelliklerin sonradan çeşitli etkenler tarafından değiştirilebileceğinin zor olduğunu belki çok cüz'i bir ihtimalin değişebileceğini söyler. Ancak asli unsurların özünde tamamen bir değişme olmayacağına kati bir şekilde inanır. Eğitim yoluyla asli olan özelliklerde belki mikro düzeyde bir değişmenin (körelme) olabileceğine kanaat getirir (Topçu, 2006, 165).

Ahlak konusunda Nurettin Topçu'nun dünya görüşüne göre bir diğer önem arz eden konu ise "iyi ve kötü" kavramlarının hareket anlamındaki rollerinin belirlenmesi hususudur. Bu belirlemeyi yapacak olan kurumun din kurumu olduğunu ifade eder. Ahlakı içine alan bir din kurumu veya ahlakın kapsayıcısı pozisyonunda olan bir dinin iyi diye tasnif ettiği bir şeyi ahlakın da iyi olarak kabul edeceğini söylemek yanlış olmaz. Bu ifadenin zıttı da doğrudur. Bu şu manaya kapı aralamaktadır: Bir durumun veya eylemin doğruluk ve yanlışlığına karar verecek olanın yaratıcının koymuş olduğu buyruklardır demektedir. Bu ifadelerden çıkaracağımız sonuç; Topçu'nun ahlaki anlayışının dini referanslar temeline dayandığı gerçeğidir (Topçu, 2006, 85).

3.2. NURETTİN TOPÇUDA AHLAK İLMİNİN BÖLÜMLERİ

Nurettin Topçu ahlak ilmini iki bölüme ayırmak suretiyle incelemektedir: Bu iki bölümün birincisi Teorik ahlak ikincisi ise Pratik ahlaktır. Topçu bu şekilde yaparak ahlakın konusunu da bu bölümler üzerinden anlatmaktadır.

3.2.1.Teorik Ahlak

Teorik ahlak, hareket kaidelerimizin kendisinden çıkarılacağı ahlaki ilkeyi araştırmakta ve bunun münakaşalarını araştırmakta olan bölüm olarak izah etmeye çalışır (Topçu, 2006, 92).

İyi ve kötünün ne anlama geldiğini bu iki kavramın çıkış noktalarının neler olduğunu iyiliğin sonuçlarının içeriğini ve bu sonuçların vicdani boyutunu, onların kavramsal çerçevelerini göz önüne alarak irdelemeye çalışır. Mütefekkirimizin irdelemekte olduğu ve anlamaya çalıştığı bu kavramlar aynı zamanda ahlakın en temel ve kronik meseleleridir. Bu düzlemden hareket ederek teorik ahlak üzerinden temel ahlaka bir çerçeve çizmek isteyen Topçu'nun anlayışına göre teorik ahlak pratik ahlak için bir araştırma sahası daha ziyade bir ifadeyle teorik ahlak pratik ahlakın rezerv sahasıdır. Bu nedenle ahlaki arenadaki tartışmanın mahiyeti daha çok pratik ahlak zemininde gerçekleşmektedir.

3.2.2. Pratik Ahlak

Pratik ahlak, teorik ahlakın ortaya koyduğu ahlak prensiplerinin, insanın yaşamının çeşitli periyodlarında ne şekilde uygulandığını araştıran ve analiz eden ahlak alanıdır. Pratik ahlak, aslında teorik ahlakın denetleyicisi pozisyonundadır. Topçu bu tatbikatın uygulandığı yaşam aşamalarını insanın sosyal ve kültürel dünyasını oluşturan katmanlar içerisinde ne şekilde kullanmamız gerektiğini belirtir. (Topçu, 2006, 92). Topçu pratik ahlakın konusu hakkında şu tanımı yapar: "Pratik ahlak teorik ahlakın ilke ve prensiplerinin devamında üstlendiğimiz normatif eylemlerimizin ilk olarak kendi öznel yaşantımızda ve akabinde aile dünyamızla yaşadığımız sosyal yapılar içerisinde yaptığımız hal ve hareketlerin sonuçlarının, insanlık adına nerelere varacağını bilerek tatbik edilmesi gerektiğini anlamamıza yardımcı olur. Bu alanlara karşı yükümlü olduğumuz yerleri gösterir" (Topçu, 2006, 92). Kısacası insanların ameli eylemlerinin ve söylemlerinin öngördüğü ahlakın, insanların yaşam tarzına prensiplerini nasıl icra edileceğini anlatır.

Nurettin Topçu'nun özetle insanın sorumluluğunun kendi kişisel hareketlerinden başlayıp hümanizmaya doğru yayılma yöntemine de açıklık getirmiştir. Nurettin Topçu'nun ifadesine göre kişi başta kendisi olmak kaydıyla insanlığa kadar üyesi

olduğu sosyal tabakaların hepsinden sorumluluk sahibidir. Kişinin kendi nefsinden başlayıp devam eden ve insanlığa kadar uzanan sosyal tabaka çizgisi aslında ahlaki sorumlulukların harekete geçirilmesi noktasında insanların bunları merkeze alıp bu istikamet üzere hareket etmelerini gerektiren güzergâhtır (Topçu, 2006, 94).

Ameli ahlak noktasında ise Topçu şöyle der: Ameli ahlak, insanların dimağlarında geliştirdikleri ve düşünce dünyalarında büyüttükleri fikirlerini değil bizzat işlevsel halde olan sözlü ve fiili hareketlerini izah eder. Ameli ahlak özü itibariyle insanın yapıp ettiklerinin ve tamamlayıcı olan hareketlerinin sonucudur. Bu noktada eylem konusunu da değerlendiren Nurettin Topçu buradaki eylem için insanın bilinçli olarak yaptıklarını kasteder. Yani insanoğlunun kasıtlı ve belli bir hedef doğrultusunda yapmadığı eylemler eylem niteliği taşımamaktadır (Topçu, 2005, 18 **).** Ahlaki prensibin devamında ahlaki eylemlerin geleceğini ve ona göre şekilleneceğinin altını çizen Topçu, ahlakın herhangi bir prensip alt yapısına sahip olup olmadığı hususunda geçmişten günümüze kadar tartışmaların olduğunu ve bu tartışmaların bilim ve ilim çevrelerinde devam ettiğini hatırlatarak kendisi bu noktada düşüncelerini iki açıdan ele alır:

1- Akılcılar, ahlaki prensiplerin tümdengelim yani genelden özele gelme yöntemi ile çıkarıldığını iddia ederler. Fakat Topçu'ya göre bu noktada aralarında anlaşmazlık mevcuttur. Çünkü klasik çağ felsefe bilimcileri prensipler hakkında öznel görüşler belirtmişlerdir. Mesela Sokrates hayır fikrini belirtirken, Spinoza hakikat ve bilgi kavramına değinmiş, Kant ise ödev fikrini ortaya atmış, Aristippe zevk kavramını hayatlarının merkezine koyduklarından ve bu fikirler üzerinden hareket prensiplerimizi ve hayatımıza dair cüz-i kaideleri çıkartmak istemişlerdir. Bu metoda da tümdengelim yöntemi denmektedir (Topçu, 2006, 93).

2- Ampiristler ise akılcıların zıttı bir görüşü benimsemişlerdir. Onlara göre ahlâk prensiplerinin ortaya çıkarılma şekli bilimsel yöntemler (deneyler) olacaksa bu tümevarım yöntemi olmalıdır. Çünkü Ampirist beyinler- kullandıkları yöntemin tarzı itibariyle deneysel ilimlerin bir parçası olduğuna inandıklarından ötürü konuya ilmi ahlaklar deyip bu görüşü de bir konuya bağlamak zorundadırlar. Bu görüş kısaca ilmi ahlakların her birini bir konuya bağlar. Bazıları biyolojiye, bazıları psikolojiye, bazıları da sosyolojiye dayanır ve bütün konularını ve konularının içeriğini hayat bulduğu bu ilimlerin geçmişinden, genetiğinden alır (Topçu, 2006, 93).

3.3. AHLAK VE DİN İLİŞKİSİ

Eşref-i mahlûkat olan insanın yetişmiş olduğu sosyal ortamlarda önemli bir rol üstlenen ahlak kavramı çok çeşitli ilimlerle (felsefe, ilim, din vb) bileşenler oluşturmuştur. Toplumsal gerçeklik olarak insanın hayatında yer alan ahlak yukarıda bahsettiğimiz ilimler açısından çok değişik temalarda ele alınarak işlenmektedir.

Her ne kadar bu ilimlerle ilişkisi olsa da ahlak kavramı ağırlık merkezine dini koyduğundan din ile olan münasebeti diğer bilimlere göre daha yoğunluktadır ve insanın hayatının bütün evrelerinde onunla yakından alakadar olmaktadır. Düşünce tarihini merkezimize alarak olayın geçmiş boyutunu irdelediğimizde din ile ahlakın arasında vuku bulan mental ilişkiler yumağının iki saç ayağından oluştuğunu anlayabiliriz. Bunlardan birincisi: Dini merkeze alan ve ahlaka doğru kapı aralayan yöntem diğeri ise ahlakı merkeze alıp dine kapı aralayan yöntem olarak öne çıkmaktadır. Birinci yöntemi benimseyenler din olmadan ahlakın olamayacağını ancak dini inanışların arefesinde ahlakın ortaya çıkabileceğini ortaya koymakta ve bu görüşü desteklemektedirler. Diğer görüşü benimseyenler ise ahlakın ön planda olduğu ahlaki eylemlerin neticesinde Allah'ı anlamaya, başka bir söyleyişle insanın olgunlaşıp ancak ondan sonra ahlaki motifleri ağırlıkta olan bir düşünce temeline inanmaya ve bunların neticesinde din merkezli bir inanışa ulaşabileceklerine inanmaktadırlar. Nurettin Topçu burada daha sonra göreceğimiz üzere ve bütün eserlerinin merkezi itibariyle dini motiflerin ağırlık merkezini oluşturduğu bir inanışa sahip olmakla birlikte, dinden ahlaka doğru giden bir istikameti (metot) benimsemiştir (Aydın, 1992, 296).

Din ve ahlak ilişkisinin bu şekilde arafta bir yerde kalmış olması bütün ilim adamlarını, din adamlarını, felsefe bilimcilerini uzun süre boyunca uğraştırmış fakat netice alınamamış ve bu konuda ortak bir zeminde buluşulamamıştır. Aslında bu zeminde üzerinde anlaşılamayan konu dinin ahlakı kapsayıcılığı durumunda olup olmadığı durumudur.

Bu noktada Nurettin Topçu'nun fikirlerinin temelini oluşturan fikir babası olan Bergson dinin ahlakı kapsayıcılığı hakkında şöyle der:

> "İbtidaî dinlere ahlaksız diyemeyiz. Başlangıçta adet bütün ahlaktır; din de adetten uzaklaşmayı yasak ettiğine göre ahlakla din birlikte mevcuttur" (Begson, 1986, 168)

Bergson'un ortaya oyduğu bu düşünce sistematiğine göre ahlakla din birlikte ortaya çıkmıştır. Mütefekkirimiz Topçu'da da aynı düşüncenin hâkim düşünce olduğunu ilerleyen sayfalarda göreceğiz.

Nurettin Topçu din ile ahlak arasındaki münasebeti iki farklı perspektiften ele alır:

1- Doğuşu ve evrimi bakımından: İnsanoğlu yüce Allah tarafından yaratılmış olduğu daha ilk günlerden bu yana gelip geçen bütün periyotlarda, devirlerde içtimai ortamların da etkisiyle farklı farklı inanışlara mensubiyet hissetmiştir. Çünkü insanın kendisinden daha değerli gördüğü bir şeye inanma arzusu vardır. Bu nedenledir ki din insanlığın geçmişinde vücut bulduğu gibi insanlığın geleceğinde de vücut bulacaktır (Küçük, Tümer, 1993, 1). Nurettin Topçu burada dinin ilk yaratılmış olan insanla ortaya çıktığının altını çizmektedir. Topçu'ya göre ahlak tarihi ve din tarihinin ayrı ayrı değerlendirilmesinden ziyade bu iki kavramın doğuşunun ortak tarihten ibaret olduğunu ifade buyurmaktadır (Topçu, 2004, 96). Buradan anlaşılacağı üzere daha ziyade bir görüşle Nurettin Topçu din ahlak münasebetinde dinin kapsayıcı rolünün daha hâkim olduğu görüşünde olmakla birlikte ahlakın dinin bir parçası olduğu noktasında karar kılmaktadır.

Bu ifadeden yola çıkarsak Nurettin Topçu ilk başlarda din ahlak bileşeninde net bir ayrımdan söz etmez ve sonraki aşamalarda din ile ahlakın birbirinden ayrıldığını söyler. Topçu dinin ahlak üzerinde olan kapsayıcı rolünün daha sonralardan zayıfladığını ve ahlakın kendine has bir bilim haline geldiğinden bahseder. Fakat her ne kadar bir zayıflıktan bahsedilmiş olsa dahi bunun ahlakın müstakil bir ilim olma yolunda ciddi adımlar neticesinde ilerleme kaydettiği gerçeğini değiştirmeyeceğinin üzerinde durur. Netice olarak Topçu, ahlak biliminin dinin özünden doğduğu için dine sıkı sıkıya bağlı kalacağını ifade eder.

Topçu bu paralel üzerinde kültürü de işin içine katmaktadır. Devamında ise kültürün de ahlakın bir parçası olduğunu söyler ve onu ahlakı tamamlayan unsurlardan biri olarak görür. Kültürün hareket alanını daha da genişleterek onu ilim, sanat, edebiyat ve dini içine alan ve onları bütünleyen bir pozisyona büründürür. Bu noktada kültürel reflekslerin ahlakı iki yönden etki alanına çektiğini ifade eder: Bunlardan ilki: kültürün insanların toplumda uyması gereken ahlaki normatif hareketlerinin

düzenlenmesine olan etkisi veya ahlaki prensiplerinin kontrolünü sağlaması, diğeri ise bu kurallara insanların uyup uymadığını hukuksal açıdan değerlendirmesi veyahut adalet mekanizması görevi görmesidir (Topçu, 2005, 30).

Topçu ahlak ve dinin insanın ruh dünyasında doğup filizlenip büyüyen iki kavram olduğundan bahseder ve her iki kavramsalın da insanın hasbi duygularının neticesi olarak kişinin ahlaki hareketlerini düzenlediğini söyler. Bu görüşünü hem ilahi kitabımız Kuran'ı Kerim (17 İsra/25) hem de Hz. Peygamberin niyetler ile bağlantılı hadisleriyle destekler (Buhari, 1991, 1, 1, 3). Ayrıca Nurettin Topçu ahlakla dinin ortak refleks noktalarının bulunduğunu, misal olarak ahlakın iyi motifler olarak sunduğu şeylerin dinin de iyi olarak kabul ettiğini söyleyerek bu durumu açıklar. Bunun tersi vaziyetin de geçerli olduğunu vurgulamakla konuyu pekiştirir. Bunların tamamına temel olarak ise kapsayıcı ve bütünleyici olan dinin emir ve yasaklarının ahlakın kural ve kaidelerinin birbirlerini bütünlediğini özünde bunların aynı şeyler olduğunu hareketle izah eder (Topçu, 2005, 52-53).

Bir başka benzerlik ise dini eylem ve söylemler ile ahlaki eylem ve söylemlerin aralarında birçok benzerlik ve yakınlık bulunmasına rağmen düşünürümüz burada her kavram için ikisinin de özünde çıkış noktalarında ıstırap kavramının insana verdiği etki (haz)'den söz eder. Bu etkiyi ise ilk Müslüman kimseler ile ilk Hristiyan kimselerin bu ıstırabın mazlumluğunun getirdiği ateşle yanan ve bunun neticesinde ortaya çıkan insanlara bağlamaktadır(Topçu, 1999, 95).

2- Çevirdikleri gaye bakımından: Dinin en üst görev ve sorumluluklarından biri de sosyal düzenin kontrol edilmesi ve normatif anlamda devamının sağlanmasıdır. Bu açıdan bakıldığında ahlak da aynı misyonun bileşenliğini üstlenmiştir. Her iki sistemin amacı da insanın ruhunun kirlerinden izole edilmesi, arındırılması ve insanın ruhunun sonsuzluk âlemine ulaştırılmasıdır. Dinin insandan beklentileri veya insanı ulaştırmak istediği yegâne hedef kişinin hem bu dünyada hem de sonsuzluk âleminde ebedi mutluluğa ulaştırma gayesidir. Bunun için ise insanın kişisel istek ve arzularına, bu düzenin getirdiği yalancı menfaatlere boyun eğmemesi gerekmektedir. Daha ileri periyotlarda ise İslamiyet kişinin nefsinin kendisine hediye ettiği dünya nimetlerini ve zevklerinden kendisini sıyırarak daha üst mertebelere ulaştırmasını bir ulviyet nişanı olarak telakki etmiştir (Âl-i İmran/14; 13 Rad/19-24; 23 Mü'minün/1-10; 87 Âla/14-

15; 91 Şems/ 9-10). Bu noktada ahlakın nihai hedefi de dinin hedeflerinden başka bir şey değildir.

Özetle ahlakta insanın öteden beri getirdiği alışkanlıklarıyla beraber kabul edip onu kir ve lekelerinden arındırıp sonsuz iyiliklerin bulunduğu âleme çağırır. Ahlakın tanımsal ve kavramsal manası da bunu desteklemekte ve ahlak irade bileşeninde Topçu bu görüşlerini içermektedir.

Bütün dinlerin ulaşmak için çaba sarf ettikleri amaç insanların mutluğunu inşa etmek onların mutluluğunu zirvede tutmak olmasına rağmen yine de bazı hususlarda her dinin veya her inanışın kendine ait bir sembolü veya kendi içinde bir ahlaki sorumluluğu ve ahlaki özellikleri vardır. Mütefekkirimiz bu noktada ahlaki birtakım özelliklere sahip olunmamasını dini yoksunluk olarak adlandırır ve ahlaki sistemin sahip olması gereken özellikleri kendi açısından açıklar. Bunlar, Allah'ı menfaatsiz duygularla kabul etmek, onu hasbi sevmek ve sonsuzluğa uzanmaktır. (Topçu, 1999, 17-22). Bu özellikleri dini ahlaki bir sistemin omurgası olmazsa olmazı olarak görür.

Topçu büyük ve evrensel olan dinlerin ahlaki sistemlerinin de büyüklüğünden bahsetmekte ve bu dinlerin peygamberlerin ahlaklarının büyük olduğundan söz eder. Bu evrensel olan, büyük cemiyet ve cemaatlere hitap eden dinlerin peygamberleri, bu dinlerin getirdiği ahlaki özellikleri bizzat kendi dünyalarında yaşamaları ve tatbik etmeleri ayrıca kendilerini örnek alan kişilere dini ahlaki yaşayış noktasında rol model olmaları bu ilişkinin başka bir resmidir. Bu açıdan bakıldığında dinde ahlakın imana dayalı ve pratik bir husus olarak değerlendirildiğini görmekteyiz (Yümni, 1993, 98).

Din ile ahlak arasında olan ortak noktaların, benzerliklerin daha doğrusu dinin ahlak üzerindeki kapsayıcı rolünün ve ahlakın dinin bir parçası olduğu gerçeğini inkâr etmemekle birlikte Topçu, ahlakın kendi içinde, kendine has müstakil bir konusunun varlığından söz eder. Bu tematik içerik farlılığından bahseden düşünürümüze göre: "Din insanların Tanrı ile olan ilişkilerini; ahlaksa insanın insanla olan ilişkilerini düzenler."

Dinin içerisinde özerk bir konuma sahip olan ahlak, konusu açısından kendi özelinde dinden farklı olsa da düşünürümüze göre genel itibariyle onu, dine bağlı ve din ile birlikte insani ilişkileri düzene koyan sistemin adıdır şeklinde ifade eder

(Topçu, 2005, 31). Din ahlak bileşenleri noktasında kendine özgü bir istikamet belirleyen mütefekkirimiz devamında ise İslam ahlakı hakkında kendi çeşitli düşüncelerini ortaya koymuştur.

Dinin merkezi noktasına ahlakı yerleştirerek düşüncelerini açıklama yoluna gitmiştir. Ahlakın merkezde olmadığı bir İslam dinini eksik görmekte ve ilerleyen bağlamda ahlaklı olmayan kişiyi Müslümanlık düzleminde noksan kabul etmektedir. Buna delil olarak ise Kuranı kerimin ahlakı merkezine alan bir yapıda olduğunu, ahlakın kuranda en çok değinilen konu olduğunu hatta yüce kitabımızdaki hükümlerin ahlaki fillerimiz üzerinden uygulandığını söylemektedir. Peygamberimiz karakter veya huy motifi üzerinden de ahlakı ele almış ahlaka ayrı bir önem arz etmiştir. (Topçu, 1999, 96). Öyle ki ahlakın çok faklı tatbikatları olmasına rağmen onu asıl olarak üç temel bileşen üzerine inşa etmiştir: Hürmet, merhamet ve hizmet…

Bu tatbikatların her birini tek tek tahlil etme yoluyla araştıran Topçu, bunlardan hürmeti dinimizin, ahlaki değerlerimizin, kültür ve onun bileşenleri olan milliyetçiliğimizin özü olarak görmektedir.

Topçu'ya göre hürmet: Kişinin yaradan ve yaratılan kavramlarına inanarak hareket etmesi, sevap günah dengesine uygun söylem ve eylemlerde bulunarak ceza ve mükâfat gününün idrakinde olmasıdır. Kısaca kul, yaptıklarının günü geldiğinde rücu edeceğinin ve tarafına eksi veya artı olarak yansıyacağının farkında olmalıdır. Dolayısıyla kişi büyük veya küçük demeden bu dünyadaki bütün davranışlarının kendisine döneceğini unutmamalıdır. Bu açıdan bakıldığında ahlakın yaşantının merkezinde hürmet etme anlayışı olmakla birlikte yapacağımız bütün eylemlerin bizi Allah'ın karşısında aziz veya zelil edeceğini algılamamız gerekir. Demek ki insan sahip olduğu bu hürmet idrakinin bilincinde olmasıyla hür ve özgür hareketlerini de bir hizaya sokmaktadır. İnsanın her durumda kendini ondan saklayamayacağı gücün adıdır hürmet. Hürmeti bu şekilde anlamlandırma yoluna giden ve anlatan Topçu, hürmetten hangi varlıkların yararlanması gerektiğine de değinir ve şöyle der:

1- İlk hürmet ve saygı yaratıcıya olmalıdır. Onun yarattığı her şeye saygı duymak gerekir. Yaratıcıya yapılacak olan hürmetin şekli ve metodu onun koymuş olduğu kâinat prensiplerine riayet etmekle başlar. Bu prensiplerin başında da namaz prensibi gelmektedir. Çünkü namaz Allah'ı önemsemek ve öncelemektir. Namaz ilahi

bir gündemdir. Tevhit Allah'ı birlemek iken namaz ise Allah'la baş başa kalmaktır. Namaz imanın ete kemiğe bürünmüş halidir. Özetle namaz Allah'ı hem fiziksel olarak hem sözel olarak zikretmenin ve yaşayabilmenin en güzel halini aldığı ibadet yöntemidir.

2- Kuran'a hürmet ve saygı duyulmalıdır. Çünkü Kuran yaratıcının sözlerinin yüklü olduğu bir kitaptır. Kuran'a hürmet onu okuyup anlayabilmek, hayatımıza ve hayatımızı donatan bütün eylem ve söylemlerimize yansıtmakla mümkündür. Kısacası Kuran'a hürmet onun ruhunu anlayıp, o ruhu Kuran ruhuyla etkileşim haline getirip tek bedende iki hayat yaşayabilmektir.

3- İnsan'a hürmet gösterilmeli eşref-i mahlûkat olan insan yüceltilmelidir. İnsanın mühendisi Allah olduğu için ona saygı gösterilmelidir. Buradaki saygı ve hürmet sadece kendi kültürümüzden, inancımızdan, meşrebimizden, çevremizden, dostlarımızdan insanlara değil tüm insanlığa olmalıdır. Çünkü Allah tüm insanlığın Allah'ı ve hamisidir. Yani insanlığı o yarattığı için onu sevmeli, Allah'ın emeğine, yaratıcı gücüne saygı duymalıyız.

4- Bilime hürmet edilmelidir. Çünkü ilim Allah'ın insanlara sunmuş olduğu akıl nimetinin somut verilerinin insanlığa yansımasıdır. Dolayısıyla Allah'ın vermiş olduğu aklı doğru ilimlerde kullanmalı ilmin her türlüsüne karşı pozitif olmalıyız. Yerli veya yabancı demeden faydamıza olan insanlığa hizmet eden ilmi eylem ve söylemlerin bütün etki ve reaksiyonlarına açık olmalıyız.

5- Hayata hürmet edilmelidir. Çünkü hayat Allah'ın kullarına sunmuş olduğu bir zaman dilimidir. Burada insana ve insanoğluna bir kader çizilmiş ve yine insan bu noktada yüceltilmiştir. İşte bundan dolayı da Allah'ı her zerremizde yaşamalı onun insanın hizmetine sunduğu her şey için ona şükretmeli ve ona saygı duymalıyız. (Topçu, 1999, 100)

Anlaşılan o ki Topçu, din ahlak bileşeninde hürmet merkezli düşüncelerinin özüne, hareket merkezinin ortasına Allah'ı koymaktadır. Allah'ın dışında gelişen bütün varlıklar onun izniyle hareket edeceğinden, onların üzerindeki belirleyici güç ve irade Allah olduğundan ve ondan geldikleri için diğerlerine saygı duyulmalıdır. Özetle bir eşya veya nesne veya başka bir şey eğer hürmete layık görülecekse bunun nedeni onların mühendisi ve mimarı olan Allah'ın onların üzerindeki imzası ve logosu olduğu için ancak onlar hürmete layık görülebilir demektedir.

Topçu'ya göre İslam ahlak ve prensiplerinin dayandığı ikinci temel direk merhamet duygusudur. Merhamet duygusu veya dürtüsü insanı özellikle de Müslüman ahlakına sahip bir kişiliği diğer insanlardan ayıran en önemli duygudur. Çünkü merhamet Allah'ın insanın ruhuna yerleştirdiği egoist eylem ve söylemlerin etkisinden kişinin sıyrılarak kendini diğer insanların yerine koyabilmesi, duygudaşlık yapabilmesi ve nefsinin istek ve arzularına karşı direnebilmesidir. Müslümanın diğer insanlardan farkı merhamet duygusunun nefsine ağır basmasıdır (48/ Fetih/29). Özetle kişinin hürmet anlayışının karşılığı olarak Allaha olan mistik duygularının kullarına karşı somutlama yoluyla dışa yansıması olayıdır. Bunun da en bariz örneği bir nefis muhasebesi olan oruç ibadetidir demektedir.

Merhamet kavramına bu şekilde inanan Topçu, onun bir acıma duygusu olarak görmemekte ve ikisi arasındaki çizgiyi keskinleştirmektedir. Merhamet insanlığımızın âlemde şahidi olan ve kalp yolu ile bizi Allah'a yakınlaştırır. (Topçu, 1999, 103) Merhameti insanın içinde bulunan temiz ve iyi duyguların onu Allah'a yakınlaştıran bir unsur olarak görmektedir. Dolayısıyla içerisinde sevgi ve iyilik motifleri taşıyan bu eksenli bir anlayış ileriki safhalarda insanda mesuliyet dürtüsünü de ortaya çıkarmaktadır. Kısacası mesuliyet anlayışıyla merhamet duygusunun ortak bileşenler olarak hareket etmesi adalet kavramını doğuracaktır. Bunun tersi bir durum ise yani merhametin şer ve habis duygularla ortaklık yapıp bir arada olması isyan merkezli olaylara kapı aralayacaktır.

Nurettin Topçu yukarıdaki düşüncelerinden anlaşılacağı üzere İslam âleminin içinde bulunduğu tutarsızlıkların ve bir türlü oluşturulamayan birlik ve beraberliğin, insanın merhamet duygusunu kalbine gerçek manada yerleştiremeyişine ve merhamet eksenli bir yaşayış sürmemesine bağlamaktadır. Eğer Müslüman coğrafyasında eylem ve söylem anlamında yaşanılan bir merhamet duygusu olsaydı adaletin hâkim olacağını savunmaktadır.

Ahlakı üç temel bileşen üzerine inşa eden Nurettin Topçu son olarak hizmet kavramına açıklık getirmektedir. Topçu bu noktada da başta Allah'ı göstermekte ve insanın yapmış ve yapacak olduğu bütün hizmetlerinde, ibadetlerinde, eylemlerinde ve söylemlerinde Allah'ın rızası için hareket edilmesinin sağlıklı olacağının altını kalın çizgilerle çizmektedir. Bu noktada Topçu insanın nefsi olan ve nefsi olmayan

bütün hal ve hareketlerindeki yönelişinin Allah'a yaklaşmak ve devamında onu aramak olduğunu bildirir. Bunun için de kişi bütün kuvvetiyle insanlığa ve Allah'ın insanlara hediye ettiği tüm varlıklara karşı hizmet etmeli bu hizmetin karşılığını yaratıcıdan beklemelidir.

İnsanlar ancak bu şekilde darlık çeken ruhlarını hizmet felsefesiyle aydınlığa kavuşturabilirler demektedir. Bu nedenle hizmet anlayışının dinimizde karşılık bulduğu alanı zekât olarak nitelendirmektedir (Topçu, 1999, 106). Bunun neticesinde ise gerçek hizmetin ne olduğuna dair şeyhi Abdülaziz Bekkine'nin bir sözünü nakletmektedir:

> "Her şeyde olduğu gibi Hakka kulluğun da bir şekli ve sureti, bir de ruhu ve manası vardır. Hakka kulluğun ruhu ve manası, kendisine layık olan mevkiini teslim ettirebilecek derecede Hakkı tanımaktır ki buna iman deriz. Şekil ve suretine gelince; o da Hakkın emrine uyarak, kendisi de dâhil olmak üzere bütün halkına hizmet etmekten ibarettir ki buna da ubudiyet veya ibadet deriz. Hizmet ve ibadetle Hakkın nuruna hakikat güneşine kavuşabilir ve ona karşı icabet eden kulluk ve hizmet borcumuzu yerine getirmiş oluruz" (Topçu, 1999, 108).

Topçu bu düşünceleri taşımakla birlikte insanın Allah'ına hizmet etme anlayışını da görmüş oluyoruz. Yaratılan bir varlık olan insanın yaratıcının kendisine vermiş olduğu bu kadar eşsiz özelliklerden ötürü her yaptığı hizmette Allah'ı araması gerektiğini halka yapılan hizmetin özünde Hakka yapıldığını varsayan bir anlayışa ve görüşe sahip olduğunu anlıyoruz. (Topçu, 1999, 108).

Buradan Topçu'nun din ve ahlak arasındaki ilişkiye bakışını anlamakla birlikte din ve ahlakın özünde aynı kaynaktan beslendiğini ve beraber doğduklarını, aralarında kılcal farklar olmakla birlikte özünde aynı yolun yolcusu olduklarını görüyoruz. Ahlakı ise üç temel kolon üzerine oturtmakta ve bunları hürmet, merhamet, hizmet olarak izah etmektedir. İslam dünyasının içinde bulunduğu sisli havanın ise ancak ve ancak Allah'ın koymuş olduğu ilahi prensipleri özümseyerek yaşayabilmekte olduğunu ve ahlaki bilinci yerleştiren bir anlayışın hâkim kılınmasıyla bu buhranlı havanın düzeleceğini İslam toplumunun refaha ulaşacağını işaret etmektedir.

3.4. NURETTİN TOPÇU'DA AHLAK VE BİLİM İLİŞKİSİ

Nurettin Topçu ilim için, "Tanımak aşkının kusursuzluğunun devamında hakikatin araştırılması ve bu araştırmanın yollarıdır." (Topçu, 2004, 96). Bu ifadeden anlaşılacağı gibi Nurettin Topçu, dünyevi nefis ve arzuların esiri olmaktan çıkıp Allah

merkezli bir hayatın kapılarını aralayan, irdeleyen, ona yakınlaşmak ve onunla birlikte olmak için yapılacak araştırmaların tümüne ilim demektedir. Buradan ulaşılacak sonuç ilmin bir angarya olup aradan çıkarılması değil hayatın anlamı ve amacı olan yaratıcının insanın bütün eylem ve söylemleriyle tanımasına yardımcı olmasıdır.

İlmi bu yoldan bir açıklama düşüncesinde olan Topçu, üzerinde net bir mutabakatta bulunulamayan "ahlak bir ilim midir"? Teoreminin de hatlarını çizmektedir. Burada ahlakın ilim olabilmesi için birtakım beşeri kurallara ve metotlara sahip olması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Yani ahlakın ilimlerle ortak noktası olmasına rağmen deneysel bir özellik göstermediğinden ona tam olarak ilim denemez. Lakin gaye olarak ilimlerle ortaklık arz ettiğinden bu açıdan ilim sayılmaktadır. Yalnız bu ilim deneysel ilim olmaktan ziyade normatif bir ilme denk gelmektedir (Topçu, 2006, 85).

Ahlak ilim midir yoksa değil midir paradoksunu bu şekilde yorumlayan Nurettin Topçu, ahlakın dışında cereyan eden ilimlerin herhangi bir özel statüye veya imtiyaza sahip olmadığını ifade eder. Bu görüşüne teorik ilimleri de eklemekte ve bilimlerin ruhunu metafizik bir hayata borçlu olduğunu söyler ve bunu şöyle tarif eder:

> "İlimleri metafiziğe karşı koyanlar, ilmin temelinin de metafizikten doğduğunu unutuyorlar. Metafiziğin özünde kendini bulan ilim, metafiziği takip eder. Metafizik ilimleri peşine takar ve istediği istikamete sürükler" (Topçu, 2004, 40).

Nurettin Topçu ilmin kaynağında metafizik motiflerin ağır bastığını ve ilim ve bilim dallarının metafizik motiflere ihtiyaç duyduğunu ve ilimlerin onlardan hayat bulduğunu söyler. Nurettin Topçu bu noktada görüşünü daha da derinleştirerek metafizik motiflerin ve ilimlerin birbirinden ayrılmasının düşünülemeyeceğini ortaya koymakta ve şayet bunun gerçekleşmesi durumunda olacak olanı ortaya koymaktadır. Birbirinden ayrılan ilim ve metafiziğin toplumun düşüne yapısında derin yaralar açacağını bildirmektedir. Böyle bir durumun ise netice olarak toplumun ahlaki hassasiyetlerine balta vuracağını ve iradenin ortadan kalkması gibi bir durum yol açacağını vurgulamaktadır (Topçu, 2004, 48).

Ahlakı bir ilim kabul eden Topçu'ya göre ahlak ile ilimler arasında gerek işledikleri konular itibariyle gerekse de başka meselelerden ötürü farklar olduğunu ileri sürmekte ve bunları 4 ana başlık altında analiz etmektedir:

1- İlk başta ahlak felsefesinin yapı itibariyle diğer ilimlerden ayrıldığını söylemektedir. Ahlak felsefesi, felsefesi (gayesi) bakımından farklıdır. Çünkü diğer ilimler ellerinde olan birtakım somut nesnelerle evreni veya açıklamaya çalıştıkları dünyayı anlatırken ahlak ise daha mistik bir yaklaşımla ideali, ideal olanı sunma amacındadır. İnsanlara sunduğu hammadde daha orijinaldir ve bu insanın ruhunun kabul ettiği bir gerçektir. Bu nedenle ahlakın yürüdüğü yol ve metotlar ile diğer ilimlerin yol ve yöntemleri de farklılık arz etmektedir. Ahlak normatif kural koyucu bir ilim iken diğerleri ise daha gerçekçidirler.

2- İlimlerde neden sonuç normları geçerlidir. Bu nedenle analizini yaptıkları her olayı bilimsel ilkelerinden elde ettikleri veri tabanı üzerinden açıklarlar. Ahlak felsefesinde ise durum onlardan farklıdır. Çünkü ahlak felsefesi insanların ruhsal yaşantılarının doğallığı üzerinden insanı değerlendirmeye tabi tutar ve elde ettiği bu veriler neticesinde bağıntılar kurmak suretiyle insanı değerlendirir.

3- Bilimsel (akıl) ilimlerin de ahlaki ilimlerin de normları deneme yanılma yoluyla elde edilmiş evrensel arenada kabul görmüş birtakım somut verilerden oluşmaktadırlar. Bu noktada Topçu ahlaki prensiplerin ilmi prensiplerden ayrıldığını ve onlardan bilimsellik durumuna göre daha normatif olmadığını düşünür. Yani aklın prensipleri bilimsel çıkarımlardan meydana gelirken ahlaki prensipleri oluşturan belli başlı kavramların (merhamet, vicdan, adalet, vb.) herhangi bir bilimsel çalışmanın ürünü olmadığı için bunlar ahlakın prensipleri olarak kabul görürler. Fakat bu durum onların her zaman tartışmaya açık bir zeminde kalmalarına sebep olmuştur.

4- Bütün ilimler ortaya attığı bir görüşün nedenini ispat etmekle mükelleftir ve bunu yaparken genellikle bilimsel yöntemler kullanılmaktadırlar. Bu durum ise özlerinde var olan sebep sonuç ilkesinin tezahürüdür. Ahlakta ise durum onlar gibi değildir. Ahlak konusu kendinden olan insan hal ve hareketlerini bilimselliğe tabi tutmayıp onları irdelemez ve sadece değerlendirir. Yalnız burada kişinin eylemlerinin ahlaki sayılabilmesi ve değerlendirmeye tabi tutulmasının şartları mevcuttur ki ahlak da bu noktadan ilham alır. Kısacası ahlak felsefesi kişinin özgür hal ve hamlelerinin hür bir platformda mı yoksa metazori eylemlerin neticesinde mi ortaya çıkıp çıkmadığını araştırır (Topçu, 2006, 86).

Nurettin Topçu ahlak felsefesi ile modern ilimlerin amaçları bakımından farklılık arz etmelerine rağmen kaynaklarına indiğinizde veya çıkış noktalarına

baktığınızda ortak bir bağlantıdan hareket ettiklerini savunur. Topçu'ya göre ahlak ve ilmin ortak bileşenlerinden birisi de dindir (Topçu, 1999, 24-26).

Nurettin Topçu ilimlerin prensipleri ile ahlak prensipleri arasında bir kıyas yaptıktan sonra prensipler göz önünde bulundurulduğunda ahlaka en yakın olan ilmin psikoloji olduğunu savunur. Çünkü ahlakın irdelediği olaylar ile psikolojinin irdelediği olayların ruhsal olaylar olduğu gerçeğinden hareket eder. Hatta bu noktada bazı düşünürler konuyu daha da ileriye götürerek ahlakla psikolojinin ayırt edilemeyeceğini savunsalar da Topçu'ya göre bu görüş kabul edilebilir olmadığını söyler ve ahlak ile psikolojinin neden aynı ilim olmadığını maddeler halinde izah eder.

1- Ahlakın psikoloji ile konularının kesiştiği nokta insanın hür iradesi ile ortaya koyduğu konulardır. Fakat her ne kadar ikisi de irade olaylarını incelese de ruhsal yaşantının parçası olan zekâ ve duygularımız, ahlaki taraftan konuya yaklaştığımızda bir anlam ifade etmez.

2- Hürriyet kavramının psikoloji ile ahlak felsefesi ışığında algılanış biçimi ve anlamlandırılması noktasında birbirinden ayrılırlar. Psikoloji insanın özgür eylemlerinin var olup olmadığı araştırırken, ahlak felsefesi ise insanın özgür eylem ve söylemlerinin ortaya çıkmasını sağlayan etik değerler noktasından konuyu ele alır ve bunu irdeler.

3- Psikoloji insanın hür iradesi ile ortaya koyduğu davranışları arasında onlara değer biçme yolunu tercih etmez. İnsanın hür ve özgür hal ve hareketlerini değerlendirmek ve onları hangi nedenlerin ortaya çıkardığına dair iyi ve kötü ayrımında bulunarak değerlendirmeler yapmak ahlakın görevidir.

4- Psikolojide olayların içsel analizini yapmak suretiyle onları anlamlandırmak mecburi bir norm olmamakla birlikte bunlar bilimsel veriler kullanılarak (deneme yanılma) yoluyla da içsel dünyamız tanınabilir. Ahlakta ise durum farlılık arz etmektedir. Ahlak kişinin iç dünyasında ortaya çıkan hareketleri irdelemek zorundadır. Çünkü kişinin içinde yaşadığı duyguların neticesinde, kişinin dış dünyadaki hareketleri şekillendiğinden ahlaki tanıma gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Eğer bu vaka gerçekleşmezse olay ahlaki etki alanını daraltır ve onu kaybeder. (Topçu, 2006, 87). Psikoloji ile ahlaki felsefenin çerçevesinin sınırlarını bu şekilde ortaya koyan Topçu, Fransız sosyoloğu Levy Brühle gibi ahlâkı adetler dersi olarak adlandıranlardan ve onu bir toplum bilimi veya sosyolojik bir süreç olarak sunanlardan

farklı düşünmektedir. Mütefekkirimiz sosyolojinin toplumun genel yapısıyla ilgilenmesinden ötürü, kişinin iç dünyasında meydana gelen olayları ve kişinin vicdani hareketlerini değerlendirebilecek ölçünün vicdan olduğunu bunun da sosyolojik bir veri olmadığını dolayısıyla bu nedenlerden hareketle ahlakın sosyolojiden ayrıştığını belirtir (Topçu, 2006, 87).

Buradan anlaşılacağı üzere Nurettin Topçu Ahlakın kendine mahsus bir konusunun var olmasından dolayı ve bu konuyu tahlil edip araştıran bir mekanizmaya sahip olmasından dolayı ahlakın bir ilim olduğu noktasında görüşlerini temellendirirken; fakat ahlak felsefesi noktasında aynı görüşlere sahip değildir.

Ahlak felsefesi gerek gaye edindiği eylemler ve söylemler gerekse bu eylem ve söylemlerin sebep ve sonuçlarıdır. Bunları araştırmak yerine bunların özgür bir ortamda yapılıp yapılmadığını denetlemesinden dolayı ahlak felsefesinin bu ilimlerden ayrıldığını, sosyoloji ve psikoloji gibi felsefenin bileşen konularıyla çeşitli açılardan ortak noktaları olsa bile ahlak felsefesinin kendine has bir alan olduğu, dolayısıyla bağımsız olduğu üzerine görüş belirtmektedir. Nurettin Topçu'nun Ahlak ve bilim arasındaki sıkı münasebete muhalif bir anlayış duymasının altında yatan neden olarak ise pozitivizme karşı beslediği soğuk duygularının bir eseri olduğu söylenebilir.

3.5. NURETTİN TOPÇU'DA AHLAK FELSEFE İLİŞKİSİ

Nurettin Topçu Paris Üniversitesindeki tezini ahlak felsefesi üzerine inşa edip tamamladığı için kendisine esas olarak ahlak teorisyeni denmektedir (Mollaer, 2016, 195).

Felsefeyi "duyuların dünyası dışında düşüncemizin tanıyabildiği şeylerin ilmi" ve "aklımızın alemi esaslı kavrayışı" olarak nitelendiren Topçu Ahlakla felsefe arasında kendi içinde kuralları olan ve bu kaideler üzerinden bir ilişki olduğunu söyler**.(** Topçu, 2006, 12; 1999, 61)

Nurettin Topçu tarafından bu şekilde açıklanmaya çalışılan felsefenin bilgi varlık ve değer diye hem üç bileşeni hem de aynı zamanda üç problemi mevcuttur**.** Tezimizin de konusuyla bağlantılı olmasından dolayı ahlak felsefesi bu temel problemlerinden iyi ve kötü gibi kavramları konu edindiği için bizde bu konuya temas

etmek istedik. İyi ve kötü kavramlarını bünyesinde barındırmasından dolayı ahlak felsefesine iyi ve kötüyü konu edinen felsefe disiplini şeklinde isim konulmuştur (Arslan, 1994, 11). Buradan anlaşılan ise felsefe ve ahlakın ele almış oldukları konu itibari ile birbirlerine benzedikleridir.

Nurettin Topçu ahlak ve felsefenin toplumun nazarında vazgeçilmez iki unsur olduğu görüşündedir. Çünkü "felsefe kişiye Allah'ın kendisine vermiş olduğu aklı doğru yerde ve doğru zamanda kullanmasını ve dünyaya ve olaylara bakarken felsefenin çizmiş olduğu sınırlar üzerinden bakıp ona göre yorum yapmasını sağlar." (Mollaer, 2016, 204).Yeterli felsefi bilgiye sahip olmayan bireyler kendisine yabancı olan, kendi inanç ve düşüncelerine aykırı bulduğu olay ve olgulara sağlıklı şekilde yaklaşamazlar. Hiçbir tenkit yapmadan örfi kuralları ahlak diye benimseyebilirler. Bunun neticesinde ise hem ferdi anlamda inanç ile örf arasında çatışmalara kapı aralarken hem de toplumsal alanda zıtlaşmalara sebebiyet vermektedir.

Toplumun bir tarafında başörtüsü takan kadınlar dini inançlarını yerine getirdiğini düşünürken toplumun öte tarafında ise başörtüsü takmayı gericilik olarak telakki edenler türeyebilir. Dolayısıyla Nurettin Topçu, felsefeyi insanları bir araya toplayıp onların kaynaşmasına vesile olan bir varlık olarak görmektedir. Hatta o, büyük medeniyetler kurabilmemiz için ahlak felsefesini uygulamamız gerektiğini vurgular. Öyle ki aralarında kan bağı bulunan yapılar bile felsefeden bağımsız düşünülemez. Bu şekilde gördüğü felsefi düşüncenin Müslümanlar için ayrı bir öneminin olduğuna vurgu yapar. Müslümanlar Kuranı Kerim'i ancak sahip oldukları felsefi düşünce sayesinde anlayabilirler, felsefi düşünceye sahip olmayanların Kuran'ı anlayamayacağına dikkat çeker ve zaten Müslüman şahsiyetten de istenenin felsefi bilgiyle harmanlanan Müslümanın Kuran'ı o şekilde anlamlandırmasıdır der (Topçu, 1999, 61).

Ayrıca Nurettin Topçu Ahlak ile felsefenin arasında inceledikleri konuların durumları itibariyle de benzerlikler ihtiva ettiklerini ifade eder. Ele aldıkları meseleler her açıdan incelenip nihayetlendirilmiş meseleler değillerdir. Bu meseleler ve durumları hala daha hem ahlakçılar hem de felsefeciler arasında tartışılmaktadır.

Dünya dönmeye devam ettiği müddet içerisinde de tartışılmaya devam edecektir. Çünkü zaman ilerledikçe ve dünya değişmeye devam ettiği sürece yeni meseleler

ortaya çıkacak ve hem ahlakçılar hem de felsefeciler tarafında bu yeni çıkan durumların ortaya koyduğu yeni meseleler türeyecektir. Eğer böyle olmamış olsaydı ilmi gelişmeler ilerlemez ve yerinde saymaya devam ederdi.

Ahlak ve felsefe takip ettikleri yöntembilim açısından da ortak paydalara sahiptirler. Her ikisi de doğada yapılan deneme yanılma çalışmalarından faydalanmazlar ve onları kaynak olarak göstermezler. Daha çok insanın eylemleri hususunda genel söylemlerden faydalanırlar (Topçu, 2006, 12) İnsan eylem ve söylemleri hem ahlak felsefesinin hem de felsefenin tartışmaya açtığı konulardandır.

Nurettin Topçu felsefenin toplumla toplum değerleriyle insanlıkla ne kadar iç içe olduğunu anlatan bir yazısında şöyle demektedir: "felsefe dini inanışlarımızın da üstadıdır. O olmazsa din adı altında halka sunulan her efsaneyi dini inanış yaparız. İbadet hareketlerinde bulunan herkesi din adamı diye arkasından gideriz" der. Bu açıdan incelendiğinde onun için felsefe milletin öz benliğinden çıkan milletin içinden geldiği gibi dünya görüşünü yansıtmaya çalışan millet iradesini ve görüşünü bir sistem çerçevesi içerisinde yansıtan ve milletin reflekslerine yön veren bu tepkilere güzergâh belirleyen bir husus olarak görmektedir (Mollaer, 2016, 205)

Nurettin Topçu sistematik ahlak araştırmaları olarak tanımladığı ahlak felsefesinin Sokrates'ten itibaren iki önemli aşamadan geçtiğinden bahseder:

1- Eski Yunan'da metafiziğe bağlı olan ahlak, Sokrates'ten Kant'a kadar teorik açıdan yaptığı dinden gelen zoraki incelemeleriyle kabul edildi. Aklın kendi ahlakına uygun olan iyi hal ve eylemleri kendisinin bulabileceğine inanılmaktaydı. Ahlaki hareketin benimsenmesi noktasında dinden ayrı hareket eden bir anlayışı kabul etseler de bu hareketin zorunlu kaynağını Allah olarak görmektedirler.

2- Kant bu düşünceyi ortadan kaldırarak ahlakı hem teorik düşünce anlayışından hem de iman noktasındaki ruhsal zeminindeki baskıdan kurtarmış ve onu akla tabi olmaktan soyutlamıştır. Topçu ahlakın özü itibariyle ahlaklılık prensibinin birbirinden bağımsız hareket edemeyeceğini her iki unsurun da vicdandan ortaya çıktıklarını vurgulamıştır. (Topçu, 2006, 12)

Anlaşılıyor ki Topçu bu düşüncelerinden hareket ettiğimizde ahlakı felsefenin bir bileşeni, parçası olarak görmekte ve ahlakın kaynağına inmek için ikisinin

birbirinden bağımsız olarak düşünülemeyeceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla ahlak felsefenin hem konularının muhtevası hem de kullandıkları yol ve yöntemler itibariyle birbirlerine benzedikleri yönünde görüş bildirmektedir.

SONUÇ

Nurettin Topçu, asrımızın yetiştirdiği önemli ilim ve fikir adamlarından biridir. O politik alanda ilmî camiada fikrî ve sosyal yönden çok ciddî değişikliklerin meydana geldiği bir dönemde dünya siyasi haritasında da her açıdan çok önemli konuma sahip olan bir coğrafyada yaşamıştır. Türk Aydınının Din Anlayışı Nurettin Topçu'da din konusunu incelediğimiz bu çalışmamızda Nurettin Topçu üzerine yazılmış, söylenmiş birçok eser incelemesi yapılarak ve onun fikir dünyasından hareket edilerek bu tez hazırlanmıştır.

Topçu'nun eylemlerinde ve özellikle ortaya koyduğu dünya algısının yerleşmesinde dinin ve ahlaki düşüncelerin ve bunların hayatına yansımaları noktasında din karşısında bulunduğu konumu ve Topçu'nun din anlayışını incelerken düşüncelerine tam manası itibariyle ulaşabilmek için öncelikli olarak aydınımızın yazılı metinlerine başvurulmuş ve aydınımızın düşüncelerine çeşitli açılardan yaklaşarak düşüncelerini tespit etmeye çalıştık.

Aydınımızın din anlayışını incelerken amacımıza uygun bir çalışmayı yine amacımıza uygun bir yöntembilim çerçevesinde gerçekleştirdik. Çünkü yapacağımız tezimizin tutarlı ve anlamlı olabilmesi için metne ulaşmamız gerekli olmaktadır. Bu nedenle aydınımızın din anlayışını ve düşüncelerini ortaya çıkarmak için genellikle kendi metinleri başta olmak üzere çeşitli materyaller aracılığıyla tespit yoluna başvurarak dini düşüncelerini analiz etmeye çalıştık.

Araştırmamız için seçilen Türk aydını Nurettin Topçu örnekleminden yola çıkılarak gerçekleştirilen bu tez aydınımızın gerek din konusundaki düşünce yapısını gerekse eğilim ve yönelimlerini yansıtan tutumlarını ortaya çıkarmak için hazırlanmıştır. Bundan dolayıdır ki hususiyetle aydın kimliğinin taşımış olduğu hassasiyet ve din konusunun toplumumuzda görmüş olduğu alakadan dolayı kendi evrenini net bir şekilde sınırlandırırken aynı zamanda da objektif olmak zorunluluğunu

üzerinde barındırmaktadır. Çünkü aydın ve din konusu sadece toplumu ilgilendiren bir konu değil aynı zamanda kişinin kendi vicdanını da ilgilendirdiğinden bazı stratejilerin de sözcüsü olmaktadır.

Üç ana bölümden oluşan tezimizin birinci bölümünde Türk aydınının oluşum evreleri gerek Batı'daki gelişmeler ve gerekse bizim ülkemizdeki karşılıklarını hem Avrupa tarihi hem de ülkemizdeki tarihsel ve sosyal süreçler ışığında ele alınmıştır. İlk bölümde başat hatlarıyla birlikte analiz ettiğimiz aydın rollerinin yanında ulema sonrasında ortaya çıkan aydın karakterinin toplumla olan ilişkileri, toplumun ona yüklemiş olduğu görevleri inceledik. Çünkü aydın tanımının yapılaması ve aydının tarihsel arka planının inceleyebilmek için aydının toplumla olan ilişkiler ağını analiz ettik. Aydın kelimesinin tanımının yapılmasının zor olduğu ülkemizde aydının geçirmiş olduğu tarihsel süreçler ve evreler onun tanımının yapılmasını zorlaştırmıştır.

Bu noktada ülkemizde aydının tarihi resmi olarak batılılaşma hareketleri ve Tanzimat Fermanı ile başlamış olduğu söylenir. Ulemadan aydına geçişin tarihi Batıdaki meslektaşlarından farklı temeller üzerine inşa edilmiş olsa da bu durum ülkemizdeki ve Batıdaki aydınların hiçbir ortaklıklarının olmadığı anlamına gelmez. Ulemanın giderek eski önem ve itibarını kaybetmesi başlangıçta münevver daha sonra da kendilerini aydın olarak tanımlayan bir kitlenin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

İkinci bölümde Türk aydınının din anlayışını aydın-din ilişkilerini muhafazakâr ve İslami bir hassasiyete sahip olan Nurettin Topçu'yu özellikle de onun eserlerini merkeze alarak belirlemeye çalıştık. Kuşkusuz böyle bir çalışmada aydınımızın din anlayışının temellerini ve bu temellerin beslendiği kaynakların ana eğilimleri de dikkate alınarak çalışma tamamlanmıştır. Bu noktada din konusu hakkında Topçu, dinin özüne inebilmeyi onu hakkıyla anlayabilmeyi ancak metafizikle olacağını vurgular.

Dinin bütünleyici ve bütünleştirici rolünün insanlar üzerinde zayıfladığını, dini anlayışının ve din algısının özünden saptığını üzülerek ifade etmiştir. Bizi biz yapacak bir araya getirecek yegâne güç olarak gördüğü dini ve metafiziği aynı paralelde izah eder. Dini bir can simidi bir kurtarıcı olarak görmesi aynı zamanda onun anlattıklarını yaşadığını ifade eder. Bu süreçlerin neticesinde şekillenmeye başlayan aydın grubunun

içerisinden onların bir üyesi olarak ortaya çıkan aydınımız, felsefe ve sosyoloji alanında ihtisaslaşan Nurettin Topçu, Psikoloji ve Sanata da ilgi duyar. Özellikle bu alanlarda kendisinin çıkarmış olduğu Hareket dergisinde hareket felsefesinin etkisiyle varlık, düşünce ve hareketi temele alan kâinat görüşüne sahip olmuş ve o, bu hususta hocası Blondel'den ciddi manada etkilenmiştir.

Ayrıca Topçu'nun aşk ahlak ıstırap sanat devlet gibi benzeri konular üzerine metafizik düşünceleri mevcuttur. Fakat onun metafizik anlayışı klasik metafizik mecazından farklı olarak vahdet-i vücut düşüncesine yani sonsuzluk anlayışına dayanır. Kâinata bütüncül bir bakışla bakan Topçu, metafizik anlayışında da Allah madde ruh din gibi konuları temele alan bir metafizik anlayışa sahiptir.

Topçu'nun şu an basılmış olan eserlerinin çoğunda dini merkeze alan ve bütün eserlerinin özünde din konusu işlemeye mistik bir düşünceyle eserlerini oluşturmaya gayret göstermiştir. Ayrıca Topçu'nun okullarda okutulmak üzere Felsefe, Mantık, Sosyoloji ve Psikoloji kitaplarını, doktora tezi olan İsyan Ahlâkı ve doçentlik tezi olan Bergson'u kaleme almıştır. Bunların dışındaki eserleri normal kitap sistematiğinin dışında makalelerinin derlenmesinden meydana gelmiştir.

Topçu, her ne kadar Felsefe ve Sosyoloji alanlarında ihtisas sahibi olsa da, onun dikkat çeken yönlerinden biriside, onun muhafazakâr yönüdür. Topçu'nun milliyetçi muhafazakâr tarafı yurtdışında doktora çalışması yaptığı sıralarda başlamış, gördüğü Felsefe-Psikoloji tahsili ve görüştüğü insanlar onun mizacında örtülü olan dini yönünü ortaya çıkarmıştır. Topçu, hocalara özgü olan tecrübe ve hassasiyeti bizzat duymuş ve yaşamış olmasına rağmen, hiçbir zaman hayattan kaçmamış, aksine ömrünün sonuna kadar bu dini ahlaki yaşayışın içeriğini sınırları ve bunlara ulaşmanın yollarını diğer insanlara aktarmanın çarelerini aramıştır.

Üçüncü ve son bölümde Topçu'nun ahlaki alandaki düşünceleri ve çalışmaları incelenmiştir. Topçu bu çalışmalarını müstakil bir sistem olarak değil, iktisattan sanata, tarihten felsefeye, psikolojiden felsefeye, dinden maarife kadar uzanan geniş bir saha içinde ele alınmıştır. Felsefi görüş ve metot bakımından insanlığın kurtuluşunu ahlaki değerlerin yükselişinde gören bir felsefe akımı olan hareket felsefesinin temsilcisi kabul edilen Nurettin Topçu başta doktora tezi olmak üzere

diğer eserleri de incelendiğinde düşüncesinin ağırlık merkezini ahlak felsefesi oluşturur.

Ahlakı insan hareketlerinin merkezine koyan Topçu onun insan hayatında ne şekilde ortaya çıktığı konusunda incelemektedir. Çünkü ahlak dinin merkezinde olup ahlakla din birlikte ortaya çıkmışlardır. Ayrıca ahlak din ilişkisi konusunda dinden ahlaka doğru giden bir anlayışı yani Allah merkezli bir ahlak anlayışını benimsemiş olup İslam ahlakının prensiplerini hürmet merhamet ve hizmet olarak benimsemektedir. Ona göre ahlaki hareket özgür bir karakterin tamamen hasbi niyetle gerçekleştirmiş olduğu iradeli, istekli ve tamamlayıcı hareketlerdir. Bu hareketlerin hedefi ise Allah aşkına sonsuz aşka ulaşmaktır. Her konuda kapının ilahi yaratıcıya çıkıyor olması onun hareket felsefesinin onda ne tür mana kazandığını anlatmaktadır.

Toplumda meydana gelen ahlaki hastalıkların sebebini insanlarda vuku bulan manevi eksiklik olarak teşhis eden Topçu bu hastalıklı düşünce yapısından kurtulmanın reçetesi olarak ise ahlaki anlayışın tesis edilmesi yoluyla başlayacağını ve genç dimağlara milli manevi kültürün kazandırılması yoluyla hastalığın kabuk bağlayacağını vurgulamaktadır. Dolayısıyla Avrupa'nın modifiyeli göstermeye çalıştığı, insanı maddeleştiren ve ezen ruhsuz medeniyet anlayışı reddedilmelidir. Sadece ve sadece İslam'dan ilham alan hareketler başarıya ulaşabilir düşüncesindedir. Bunun içinde maddi ve manevi olarak Anadolu geçlerinin bu anlamda ayağa kalkabilmesinin reçetesi olarak milli ve manevi değerlere sıkı sıkıya bağlanmayı vurgulamaktadır.

Topçu ahlakta "isyan" kavramına da vurgu yapar ve onun üzerinde durur. Fakat burada hatırlatılması gereken en temel mesele Topçu'nun isyan kavramıyla neyi amaçladığı meselesidir. Nurettin Topçu'ya göre isyan her türlü menfaat çıkar ve bencil arzu ve isteklere ilahi aşka ulaşma arzusuyla ket vurulması demektir. İsyan kavramı bir yönüyle anarşizmi hatırlatsa da aslında buradaki isyan bencil eylemlerin uygulanmasına bir isyan bir başkaldırıdır. Topçu'nun ortaya koyduğu isyan hareketinde hem anarşizm hem de isyan (itaat) vardır.

İnsanın her türlü menfaat çıkar ilişkileri bencil arzu ve istekler karşısında ortaya koyduğu düşünce isyan; ilahi yaratıcı karşındaki tutumunu ise Topçu itaat olarak izah etmektedir. Dolayısıyla Topçu ahlak merkezinde sadece olumsuzlukları söylemekle

kalmamış hastalığın tedavi yöntemlerini de söylemiştir. Bunları yaparken de Ehl-i Sünnet düşüncesinin dışına çıkmamıştır.

Sonuç olarak Türk aydınlarından kesimlerine yaranmak, ideolojik tutum ve önyargılarının istikametinde dinden fonlanan ya da olan Nurettin Topçu, bir kısım kenar çevre aydını gibi din konusunda belirli çevreleri hoşnut ya da huzursuz etmek için uğraşmamıştır. Toplumun belirli onu haksız şekilde eleştirmeyi sürdüren zihniyetin tersine bu tarz politik durumları geride bırakarak, insanları yeniden İslamiyet'i tanıtmaya ve onu insanlara anlatmaya çalışmıştır.

KAYNAKÇA

I. KİTAPLAR

Ahmet, B. D. (2010). Başkaldırı ve Uyum-Türk Muhafazakârlığı ve Nurettin Topçu. İstanbul: Kriter Yayınları.

Akarsu, B. (2005). Ahlak Öğretileri. İstanbul: İÜEF. Yayınları

Akseki A. H. (1991). Ahlak İlmi ve İslam Ahlâkı. Ankara: Nur Yayınları.

Atay, T. (2012). Din Hayattan Çıkar. İstanbul: İletişim Yayınları.

Aydın, M. (1992). Din Felsefesi. İstanbul: Selçuk Yayınları.

Aydın, M. (1999). Din Felsefesi. İzmir: İİFV. Yayınları.

Balım, A. İ. (1992). Nurettin Topçu'ya Armağan, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Belge, M. (1983). Tarihi Gelişme Süreci İçinde Aydınlar. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bergson. (1986). Ahlak ile Dinin İki Kaynağı, (M. Karasan, Çev.) İstanbul, M.E.B. Yayınları,

Berkes, N. (1998). Türkiye'de Çağdaşlaşma. İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.

Bolay, S. H. (2004). Felsefeye Giriş. Ankara: Akçağ Yayınları.

Bolay, S. H. (2004). Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü. Ankara: Nobel Yayınları.

Bulaç, A. (1993). Bir Aydın Sapması. İstanbul: Beyan Yayınları

Cemil, A. (1982). Bir Yol Ayrımında Türk Aydını. Yazko Edebiyat Yayınları

Çetin, E. (2007). Nurettin Topçu'da Metafizik ve Din İlişkisi, KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.

Çiğdem, A. (1990) Aydınlanma Felsefesi. İstanbul: Ağaç Yayınları.

Demir, Ö. (1993). Post Modern Aydının Krizi. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Demir, Ö. Acar, M. (1993). Sosyal Bilimler Sözlüğü, İstanbul: Ağaç Yayınları.

Demir, Ö. Acar, M. (1997) Sosyal Bilimler Sözlüğü, Ankara: Vadi Yayınları.

Dereli, T. (1974).Aydınlar. (Sendika Hareketi ve Endüstriyel İlişkiler Sistemi) İstanbul: İÜİF. Yayınları.

Durmuş, Z. (2003). Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi. 3, 27

Dursun, D. (1989). Osmanlı Devletinde Siyaset ve Din. İstanbul: İşaret Yayınları.

Edward, S. (1994). Haberlerin Işığında İslam. (A. Alatlı, Çev.) İstanbul: Pınar Yayınları.

Eflatun, (1980) Devlet. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Emer, Y. (2006) Nurettin Topçunun Din ve Devlet Anlayışı. Ankara: Hece Aylık Edebiyat Dergisi, Nurettin Topçu özel Sayısı, 109

Erdem, H. (2005). Ahlak Felsefesi. Konya: Hü-er Yayınları.

Ezverdi, E. (1992). Nurettin Topçuya Armağan. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Gökberk, M.(1979). Felsefenin Evrimi. İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.

Gökçe, İ. (2006). Nurettin Topçu, Hayatı Eserleri ve Tasavvufi Görüşler. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.

Gökdağ, F. (1992). Nurettin Topçu'ya Armağan. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Göle, N. (2011). Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme. İstanbul: Metis Yayınları.

Gramsci, A. (1985). Aydınlar ve Toplum, (V. Günyol, F. Edgü,, B. Onaran, Çev.) İstanbul: Alan Yayınları.

Güngör, E. (1983). İslam'ın Bugünkü Meseleleri. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Güngör, E. (1992). Türk Kültürü ve Milliyetçilik. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Hatemi, H. (1991). Türk Aydını-Dünü-Bugünü, İstanbul: İşaret Yayınları.

Işık, E. (1992). Nurettin Topçuya Armağan. İstanbul: Kalem Yayınları,

Kara, İ. (2013). Nurettin Topçu Hayatı ve Bibliyografyası. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karagöz, İ.(2007). Din ve Vicdan Özgürlüğü, Ankara: DİB Yayınları.

Karaman, H. (2000) Nurettin Topçu'da Ahlak Felsefesi. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kızılçelik, E. Sezgin, Y. (1994). Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü. Ankara: Atilla Kitabevi.

Kolektif. (1997). Dini Kavramlar Sözlüğü. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kök, M. (1995). Nurettin Topçu'da Din Felsefesi. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kök, M. (1998). İsyan Ahlâkı Kitabına. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kutlu, M. (1992). Nurettin Topçu'ya Armağan. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kutlu, M. (2006). (Suya Hasret) Hece Aylık Edebiyat Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı, 109

Küçük, A. Tümer, G. (1993). Dinler Tarihi. Ankara: Ocak Yayınları.

Mardin, Ş. (1990). Türkiye de Kimlik Meselesi ve İslam. İstanbul: Dergâh Yayınları

Mardin, Ş. (1991). Din ve Laiklik. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (1991). Tanzimat ve Aydınlar. Türkiye de Din ve Siyaset, İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (1991). Türkiye'de Din ve Siyaset. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (1991). Türkiye'de Din ve Siyaset. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (1993).Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişme. (M. Çulhaoğlu, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, C. (1978). Mağaradakiler. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Meriç, C. (1979). Bu Ülke. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Meriç, C. (1980). Kırk Ambar. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Meriç, C. (1986). Kültürden İrfana. İstanbul: İnsan Yayınları.

Mollaer, F.(2016). Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Okay, M. O. (1992). Nurettin Topçu'ya Armağan. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Öğün, S.S. (1992). Türkiye'de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu. İstanbul: Dergah Yayınları.

Özdalga, E. (2015). İslamcılığın Türkiye Seyri. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özel, İ. (1991). Sorulunca Söylenen, (K, Sağlam. Der.) İstanbul: Çıdam Yayınları.

Sarıtaş, M. (1986). Nurettin Topçu'da Sosyo Pedagojik Yapı. Ankara: Mesaj Yayınları.

Sinanoğlu, A. (2005). Kelam Tarihinde Tanrı Tasavvurları. Ankara: İlahiyat Yayınları.

Subaşı, N. (1992). İslami İnançların Halk Katındaki Gelişme Şekli-Volk İslam. Konya: Yayınlanmamış Doktora Semineri.

Subaşı, N. (2016). Türk Aydınının Din Anlayışı 1980 Sonrası Örneği. İstanbul: Otto Yayınları.

Şahsuvaroğlu, L. (2011). Türk Sosyalizmi ve Nurettin Topçu. Ankara: Elips Kitabevi.

Şeriati, A. (1993). Aydın. (İ,Ağacan. Çev.). İstanbul: Dünya Yayınları.

Topçu, N. (1998). Büyük Fetih. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (1998). İradenin Dâvası/Devlet ve Demokrasi. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (1999). İslâm ve İnsan/Mevlânâ ve Tasavvuf. (Önsöz). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (1999). Reha. (Sunuş). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (1999). Varoluş Felsefesi / Hareket Felsefesi. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (1999). Varoluş Felsefesi- Hareket Felsefesi. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (1999). Yarınki Türkiye. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (2001). Millet Mistikleri, (Sunuş).İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (2005). Ahlak. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (2006). Mantık. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (2006). Bergson. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (2006). Felsefe. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (2006). Psikoloji. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (2006). Sosyoloji. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (2014). Ahlak Nizamı. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N. (1992). Var Olmak. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N.(1970). Bizi Yaşatan Kuvvet. Hareket Dergisi, 5

Topçu, N.(1992). Nurettin Topçu'ya Armağan. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N.(1997). Türkiye'nin Maarif Dâvası. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N.(1998). Din Psikolojisi ve Mistsizm-Tasavvuf. İİ İçinde. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N.(1998). İsyan Ahlakı. (M, Kök. M, Doğan, Çev.) Ankara: Dergâh Yayınları.

Topçu, N.(1998). Mehmet Akif. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N.(1999). Var Olmak. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N.(2004). Amerikan Mektupları/Düşünen Adam Aramızda. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topçu, N.(2004). Kültür ve Medeniyet. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tümer, G. (1992). Din .İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Türkdoğan, O. (1991) "Türkiye'de Aydın Muhalefeti": "Yeni Sağ ve Yeni Solun Oluşumu", Türkiye Günlüğü, 16.

Uçan, H. (2006) "Nurettin Topçunun Düşlediği Ahlak ve Toplum. Hece Dergisi, 109

Ülgener, S. (1983). Zihniyet, Aydınlar ve İzimler. Ankara: Mayaş Yayınları.

Wach, J. (1997). Din Sosyolojisi. (Ü, Günay, Çev.) İstanbul: MÜİFV. Yayınları

Yümni, S. (1993). Sosyoloji Açısından Din. İstanbul. MÜİFV. Yayınları.

Yümni, S.(1997). Sosyolojide Temel Bilgiler ve Tartışmalar. İstanbul: MÜİFV. Yayınları.

II. KİTAP BÖLÜMLERİ, MAKALELER VE ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

Aydın, M. (1989). "Ahlak" içinde TDV İslâm Ansiklopedisi – Cilt 2 (s. 10-14). (Komisyon, Ed.), İstanbul: Diyanet İslam Ansiklopedisi.

Davutoğlu, A. (1987) "Türk Entelektüel Geleneğindeki Baskıcı Temayüllerin Kökenleri". İlim ve Sanat 13, 15-21

Günay, Ü. (1986). "Modern Sanayi Toplumlarında Din: I", Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 3, 41-88.

Mert, N. (1994). "Laiklik Tartışması ve Siyasal İslam". Cogito 1, 89-103.

Özel, İ. (1983). "Tanzimat'ın Getirdiği Aydın" içinde Türkiye Cumhuriyeti Tarih Ansiklopedisi (s. 61-66). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yenihaber, A.(1991). "Tebliğ Dergicilik ve Hareketin 40. Yılı". Hareket Dergisi, 1, 57-64.

III. ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Türk Dil Kurumu. (2018, 06 01). *Vicdan.* 2018 tarihinde www.tdk.gov.tr: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b3bdc57071ca1.23855546 adresinden alındı.

ÖZGEÇMİŞ

1984 yılında Trabzon'un Vakfıkebir İlçesinde doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini Vakfıkebir'de tamamladı. 1996 yılında Çarşıbaşı Gazi İlkokulundan, 2002 yılında Çarşıbaşı Merkez İlköğretim Okulundan, 2005 yılında Vakfıkebir Anadolu Lisesi'nden 2013 yılında Kocaeli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 2014 yılında Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Formasyon Eğitimi Sertifika Programından (Tezsiz Yüksek Lisans) mezun oldu. Halen Kocaeli Üniversitesi Tarih Bölümünde Yakın Çağ üzerine Tezli Yüksek Lisans Programında eğitimine devam etmektedir.

Memuriyet hayatına 2007'de Niğde'de başladı. 2012 yılında Kocaeli Valiliğinde Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmenliği, 2014 yılında Kocaeli Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünde Şehit ve Gazi İşlemleri Şube Müdürlüğüne geçici olarak atandı. 2016 yılından bu yana Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Gençlik ve Spor Hizmetleri Dairesi Başkanlığı Gençlik Eğitimi Şube Müdürlüğü Akademi Lise biriminde Eğitmen-Türkçe-Edebiyat Öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Selim BİLGİN evli ve bir çocuk babası olup orta derecede İngilizce bilmektedir.